

Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου

Δεκέμβριος 2020

«Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τη διάρκεια της Προεδρίας Obama»

Διατμηματικό Πρόγραμμα
Μεταπτυχιακών Σπουδών στις
Διεθνείς Σχέσεις & Ασφάλεια

Επιβλέπων: Σπυρίδων Λίτσας

Συντάκτης: Γεώργιος Κ. Καλτσίδης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Αφιέρωση

Στη Μαρία και την Κάτια,
οι οποίες με την υπομονή και την αμέριστη συμπαράστασή τους,
συνέβαλαν, τόσο στην παρούσα εργασία, όσο και στην ολοκλήρωση των
σπουδών μου.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της συγκεκριμένης Διπλωματικής Εργασίας μου δεν θα ήταν δυνατή, ειδικά αυτή την κρίσιμη περίοδο για τα εθνικά μας θέματα, χωρίς την καθοδήγηση και το ενδιαφέρον του επιβλέποντα Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Σπυρίδωνος Λίτσα. Τον ευχαριστώ εκ βάθους για τη συνεχή κατεύθυνση και την αμέριστη προσφορά του στην προσπάθειά μου.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Γεώργιος Κ. Καλτσίδης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	12
1.1 Η θεωρία του πολιτικού νεορεαλισμού.....	12
1.2 Τα τρία επίπεδα του Waltz.....	16
1.2.1 Ατομικό επίπεδο (first image).....	16
1.2.2 Εσωτερικό επίπεδο (second image).....	17
1.2.3 Διεθνές επίπεδο (third image).....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ.....	19
2.1 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ διαχρονικά.....	19
2.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο έως το 2009.....	26
2.2.1 Οι Βερβερικοί Πόλεμοι, 1801-1805.....	27
2.2.2 Ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου, 1975-1990.....	29
2.2.3 Σχέσεις Αμερικής-Ισραήλ.....	31
2.2.4 Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο 21 ^{ος} αιώνας.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ BARACK OBAMA.....	34
3.1 Barack Obama: Προσωπικότητα και Χαρακτηριστικά.....	34
3.2 Το γενικό πλαίσιο της εκλογής του Obama.....	36
3.3 Ιδεολογία και στρατηγική του Obama.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2016	41
4.1 Η εξωτερική πολιτική του Obama στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική	41
4.2 Obama και Αραβική Άνοιξη.....	45
4.3 Η παθητική στάση του Obama στη Συρία.....	47
4.4 Λιβύη και Αίγυπτος.....	50
4.5 Συσχετισμοί Obama, Putin και NATO στην Ανατολική Μεσόγειο.....	52

4.6 Συνολικά συμπεράσματα για την εξωτερική πολιτική του Obama στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	61
5.1 Κριτική και αξιολόγηση της εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο	61
5.2 Καταληκτικές επισημάνσεις της εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο	66
5.3 Η Ανατολική Μεσόγειος στην αμερικανική εξωτερική πολιτική σήμερα.....	69
5.4 Προτάσεις μελλοντικής έρευνας	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	75

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Barack Obama το 2009 σηματοδοτεί μία αλλαγή στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό, κατά τη διάρκεια των μεταπολεμικών και μετα-ψυχροπολεμικών πολέμων, αναδεικνύεται η «μεγάλη στρατηγική» του Obama καθώς ο ευρύτερος στόχος της ήταν η διατήρηση της υπεροχής των ΗΠΑ και παράλληλα μιας φιλελεύθερης διεθνούς τάξης. Ωστόσο, ο Obama προσπάθησε να διαμορφώσει τη «μεγάλη του στρατηγική» σε αντίθεση με την έως τότε εξωτερική πολιτική του Bush, και ως εκ τούτου τόνισε την ανάγκη να υπάρξει μεγαλύτερη αυτοσυγκράτηση, μεγαλύτερη οικονομία και ακρίβεια στη χρήση της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ, καθώς και να αυξηθεί η διπλωματική συνεργασία με συμμάχους αλλά και αντιπάλους, με σκοπό την εξισορρόπηση της αμερικανικής πολιτικής γεωγραφικά, ενόψει της ανάδυσης της Ασίας-Ειρηνικού στο πεδίο της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας του 21ου αιώνα. Επομένως, ο Obama στόχευε στη διατήρηση της ηγεσίας των ΗΠΑ για μια εξαιρετικά ευνοϊκή διεθνή τάξη, αλλά με μειωμένο κόστος, μέσω μιας πιο ευέλικτης και ενεργητικής διπλωματίας και με τρόπους που αντικατοπτρίζουν καλύτερα το μεταβαλλόμενο τοπίο παγκόσμιας ισχύος (Brands, 2016, σ. 101; Clarke & Ricketts, 2017α, σ. 295). Μάλιστα, στη βάση της εξωτερικής πολιτικής του Obama στη Λιβύη και τη Συρία, η στρατηγική του χαρακτηρίστηκε ότι συγγενεύει με την παράδοση του Jefferson, η οποία παρουσιάζει πιο εσωστρεφείς τάσεις που επιδιώκουν να τελειοποιήσουν και να προστατεύσουν παρά να εξάγουν τις αρετές της Δημοκρατίας (Clarke&Ricketts, 2017, σ. 494). Σύμφωνα με την Cannen (2014, σ. 255), ο Obama διαμόρφωσε μία εικόνα ενός «avant-garde» μιλιταρισμού και «post-hip-hop ghetto-style» άνεσης, που εντάσσεται στην ηγεμονική πρακτική των ΗΠΑ και στο πλαίσιο των συνθηκών που διαμορφώνονται στον 21^ο αιώνα.

Παράλληλα, η Μεσόγειος αποτελεί μία περιοχή όπου το αμερικανικό ενδιαφέρον ήταν πάντοτε έντονο (Isaac & Kares, 2017, σ. 2), καθώς αποτελούσε το έδαφος για «πειραματισμούς» από μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης σε επίπεδο ιδεολογιών, οικονομικών συστημάτων και πολεμικής επικράτησης (Zorpo, 1982, σ. 69). Το ενδιαφέρον αυτό αυξήθηκε ιδιαίτερα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα (Isaac & Kares, 2017, σ. 2), καθώς υπήρξε μια νέα συνειδητοποίηση των πολιτικών και οικονομικών προκλήσεων της περιοχής, ταυτόχρονα με πιο παραδοσιακά ζητήματα ασφάλειας. Συγκεκριμένα, διακρίνονται

τρεις διαστάσεις στο ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την αναφερόμενη περιοχή: ως επέκταση της αμερικανικής συμμετοχής στην Ευρώπη, ως μια πτυχή της πολιτικής των ΗΠΑ προς τη Μέση Ανατολή και ως μια απάντηση στην αλλαγή και την κρίση στην ίδια την περιοχή της Μεσογείου (Lesser, 1996, σ. 231). Υπό τη διακυβέρνηση του Obama, όμως, παρατηρείται μία αρνητική πτυχή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή, που διαφαίνεται κυρίως μέσα από το παράδειγμα της Αραβικής Άνοιξης, όπου ο Obama δεν κατάφερε να ελαχιστοποιήσει τον αρνητικό αντίκτυπό της ούτε και να διασφαλίσει την αμερικανική κυριαρχία σε μία τόσο σημαντική, γεωστρατηγικά, περιοχή (Litsas, 2020, σ. 103).

Συνολικά, εκφράζονται δύο αντικρουόμενες απόψεις όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική του Obama. Υπάρχουν εκείνοι που επικρίνουν την πολιτική του Obama, στη βάση ότι απάντησε μόνο σε γεγονότα αντί να ακολουθήσει μια γενική στρατηγική. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, ο Obama επιδίωξε δύο σαφείς στρατηγικές αρχές: Οι ΗΠΑ επρόκειτο να διατηρήσουν τον παγκόσμιο ηγετικό τους ρόλο και την ηγεμονική τους θέση, αλλά με χαμηλότερο κόστος και μεταφέροντας μεγαλύτερο μέρος του βάρους στους συμμάχους και τους εταίρους τους. Ακολούθησε με συνέπεια τις υποσχέσεις της προεκλογικής του εκστρατείας: η στρατηγική υποχώρηση από τη Μέση Ανατολή και η μετατόπιση της έμφασης στην Ασία, μαζί με τη διπλωματική διαχείριση των αντιπάλων, έγιναν σημαντικοί πυλώνες της εξωτερικής του πολιτικής. Αυτή η στρατηγική επέφερε επιτυχίες όπως η συμφωνία στην πυρηνική διαμάχη με το Ιράν, η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με την Κούβα καθώς και μια νέα εμπορική συμφωνία με κράτη της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Ταυτόχρονα, όμως, ο Obama επέτρεψε σε παράγοντες όπως η Ρωσία, η Κίνα και το Ισλαμικό Κράτος (IS) να εκμεταλλευτούν τα κενά εξουσίας που δημιουργήθηκαν (Nünlist, 2016, σ. 1).

Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η αμερικανική εξωτερική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο υπό την προεδρία του Barack Obama. Η ανάλυση θα βασιστεί στη θεωρία του πολιτικού νεορεαλισμού και ακόμα πιο συγκεκριμένα στα τρία επίπεδα (εικόνες) ανάλυσης του Waltz (Suganami, 2009, σ. 375), που εξηγούν το πώς μπορούν να ταξινομηθούν οι αιτίες του πολέμου στη βάση της σχετικής τους σημασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.1 Η θεωρία του πολιτικού νεορεαλισμού

Ο ρεαλισμός αποτέλεσε ιστορικά, μία από τις καθοριστικές σχολές σκέψης στην πολιτική θεωρία (Onádek, 2015, σ. 1), ιδίως κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα (Donnelly, 2000, σ. 6). Η θεωρία του ρεαλισμού βασίστηκε στα εξής τέσσερα χαρακτηριστικά (Onádek, 2015, σ. 1): α) η ιδέα ότι η ανθρώπινη ύπαρξη συνδέεται με ομάδες διαφόρων μεγεθών και ποιότητας, β) η ανθρώπινη φύση (εγωισμός) είναι το πρωταρχικό κίνητρο όλων των παραγόντων, γ) η αναρχία ή απουσία κυβέρνησης σε διεθνές (και παραδοσιακά και εγχώριο) επίπεδο, δ) η πολιτική εξουσία ως η κυρίαρχη αρχή της τάξης, που προκύπτει από ανισότητες κοινωνικής επιρροής και υλικών πόρων. Η ιδέα της ανθρώπινης φύσης, ωστόσο, που καθορίζει ως επί το πλείστον τη συμπεριφορά ατόμων και κρατών έλαβε διεξοδική κριτική. Η κριτική αυτή ασκήθηκε ιδιαίτερα από τον Waltz, ιδρυτή του λεγόμενου δομικού ρεαλισμού ή αλλιώς νεορεαλισμού.

Μία σημαντική κριτική είναι πως τα κράτη στο διεθνές σύστημα λειτουργούν περισσότερο σαν επιχειρήσεις μιας εγχώριας οικονομίας και δρουν με απώτερο στόχο την επιβίωση (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017). Όπως ο ίδιος ο Waltz (1996, σ. 55) αναφέρει, η θεωρία της διεθνούς πολιτικής εμπνέεται από την οικονομική θεωρία και πιο συγκεκριμένα από την ολιγοπωλιακή δομή αγοράς: οι ολιγοπωλιακές εταιρείες περιορίζονται από τις αγορές τους, αλλά όχι τόσο ώστε να καθορίζεται η συμπεριφορά τους. Αντίθετα, έχουν τη δυνατότητα να χειραγωγούν την αγορά και να κάνουν ελιγμούς εντός του ανταγωνισμού στον οποίον λειτουργούν. Σε παρόμοιο πλαίσιο λειτουργούν και τα κράτη. Με βάση τα οικονομικά, ο Waltz δημιούργησε ένα δομικό μοντέλο διεθνών σχέσεων που εισήγαγε μια «μέθοδο» για την κατανόηση της πολυπλοκότητας της πραγματικότητας. Στη θεωρία του ο Waltz εστιάζει μόνο στις διαδικασίες που συμβαίνουν σε διεθνές επίπεδο και παραλείπει εκείνες που προέρχονται από το εθνικό επίπεδο. Αυτή η προσπάθεια απλοποίησης της πραγματικότητας και αγνόησης των ενεργειών ατόμων ή κρατικών θεσμών επικρίθηκε υπερβολικά. Ωστόσο, ο συγγραφέας ήθελε να απομονώσει, να εξετάσει και να καταλάβει μια πραγματικότητα την οποία δεν θα μπορούσαν άλλοι μέθοδοι να κατανοήσουν (Herbut & Kunert-Milcarz, 2017, 191).

Η θεωρία του Waltz χρησιμεύει στο να εξηγήσει γιατί τα κράτη συμπεριφέρονται με παρόμοιους τρόπους παρά τις διαφορετικές μορφές διακυβέρνησής τους και τις διαφορετικές πολιτικές ιδεολογίες τους. Ο λόγος είναι οι περιορισμοί που επιβάλλονται στη συμπεριφορά τους από την ίδια τη δομή του διεθνούς συστήματος: η δομή ενός συστήματος καθορίζεται πρώτα από την αρχή με την οποία οργανώνεται, έπειτα από τη διαφοροποίηση των μονάδων του (κράτη) και τέλος από την κατανομή των δυνατοτήτων μεταξύ των μονάδων (ισχύς κρατών) (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017). Έτσι, υπάρχει μία σχέση μεταξύ κρατών και διεθνούς σκηνής: από τη μία πλευρά τα κράτη, λόγω των δυνατοτήτων τους, μπορεί να επηρεάσουν τη δομή του διεθνούς συστήματος και από την άλλη πλευρά αυτή η δομή μπορεί επίσης να καθορίσει τις καταστάσεις, που σημαίνει ότι οι υφιστάμενες διαρθρωτικές συνθήκες μπορεί είτε να περιορίσουν είτε να παρέχουν ευκαιρίες για τα κράτη (Herbut & Kunert-Milcarz, 2017, σ. 192).

Επιπρόσθετα, ο νεορεαλισμός υποθέτει πως το θεμελιώδες συμφέρον κάθε κράτους είναι η ασφάλεια (Brown, 2009, σ. 266). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αντίδραση των μικρών κρατών της Μέσης Ανατολής, ανεξαρτήτως ιδεολογίας, στην εισβολή της Αμερικής στο Κουβέιτ, όπου κύρια επιδίωξή τους ήταν η αυτοπροστασία (Telhami, 2002, σ. 168). Παράλληλα, ο νεορεαλισμός απορρίπτει και την αλληλοβοήθεια και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών εξαιτίας της ανασφάλειας, της ανισότητας ισχύος και οικονομίας, δεδομένου ότι η συνεργασία κρατών ενδεχομένως να οδηγήσει στην εξάρτηση ορισμένων (μικρά κράτη) από άλλα (μεγάλα κράτη) (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017).

Εκτός των παραπάνω, ο ρεαλισμός απορρίπτεται για χάρη του νεορεαλισμού στην παρούσα εργασία επειδή υποθέτει πως οι παγκόσμιες ηθικές αρχές δεν μπορούν να εφαρμοστούν στις ενέργειες των κρατών (Donnelly, 2000, σ. 11). Ωστόσο, ο Lundborg (2019, σ. 230, 233), χρησιμοποιώντας τη φιλοσοφία επιβίωσης του Derrida ως άνευ όρων επιβεβαίωση της ζωής, επιτυγχάνει να ερμηνεύσει την αντίστοιχη θέση στη θεωρία του Waltz. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας υποστηρίζει πως η ηθική που διέπει τον νεορεαλισμό αναφέρεται όχι στο πώς θα πρέπει να ενεργούν τα κράτη, αλλά στην επιβεβαίωση των δομικών συνθηκών επιβίωσης και σε άνευ όρων άνοιγμα στη μελλοντική αβεβαιότητα στις διακρατικές σχέσεις. Ενώ ο ρεαλισμός απαιτεί μία αυστηρή διάκριση μεταξύ του επιθυμητού και του δυνατού, όπως σημείωσε ο θεωρητικός της συγκεκριμένης σχολής Morgenthau το 1959, η εστίαση στην επιβίωση

που υποστηρίζει ο νεορεαλισμός μπορεί να ιδωθεί ως μία προϋπόθεση για την ίδια την πιθανότητα ύπαρξης ηθικής στις διεθνείς σχέσεις, ακριβώς υπό το πρίσμα ενός αβέβαιου μέλλοντος. Περαιτέρω, ο Lundborg (2019, σ. 234) ισχυρίζεται πως, η ηθική του νεορεαλισμού πηγάζει από την αμοιβαία αλληλεπίδραση των δύο βασικών θεμάτων της θεωρίας του Waltz: τη δομή της αναρχίας και την επιθυμία των κρατών να επιβιώσουν. Τα δύο αυτά θέματα σε συνδυασμό επιβεβαιώνουν την αντίληψη του Derrida για το «άνοιγμα» της ηθικής σε ένα μέλλον που καθιστά δυνατή τη διαμόρφωση νέων σχέσεων, καθώς το ίδιο το σύστημα δεν παρέχει κάποιες εγγυήσεις ασφαλείας στα κράτη. Υπό αυτό το πρίσμα, η ηθική και η βία είναι άρρηκτα αλληλοσυνδεόμενες έννοιες. Ως εκ τούτου, ο νεορεαλισμός του Waltz διατυπώνει τις βασικές συνθήκες της διεθνούς ζωής στη βάση της διεθνούς ηθικής υπό δύο πιθανότητες: α) παραμονή εντός του συστήματος, β) συμβιβασμός με το σύστημα προς όφελος της υπέρβασής του.

Στο σημείο αυτό, ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί πως ο ίδιος ο Waltz (1996, σ. 54) δε θεωρεί τη θεωρία του ως μία θεωρία εξωτερικής πολιτικής. Υπό το πρίσμα αυτό, δεν θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί πως η εν λόγω θεωρία είναι κατάλληλη για τη μελέτη του υπό εξέταση ζητήματος σε αυτήν την εργασία. Ωστόσο, ο νεορεαλισμός παρέχει το πλαίσιο εκείνο για τη μελέτη της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους (Telhami, 2002, σ. 159). Αυτός ο ισχυρισμός βασίζεται στο ότι εν τέλει, η θεωρία του νεορεαλισμού αναφέρεται περισσότερο στις δυνατότητες των κρατών εντός του διεθνούς συστήματος και λιγότερο στις προτιμήσεις αυτών. Η μόνη ρητή υπόθεση του νεορεαλισμού αναφορικά με τις προτιμήσεις των κρατών είναι ότι πρωτίστως επιδιώκουν την αυτοπροστασία, ανεξάρτητα από τις υπόλοιπες επιδιώξεις τους. Έτσι, τα κράτη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την επιρροή και όχι την εξουσία τους. Αυτό μεταφράζεται, σύμφωνα με τον ρεαλιστή Zakaria, ως ότι τα κράτη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τις ευκαιρίες για την εφαρμογή των προτιμήσεών τους, ανεξάρτητα από αυτές τις προτιμήσεις. Η ισχύς των κρατών, επομένως, δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσο επίτευξης των στόχων τους, σύμφωνα με τη νεορεαλιστική σχολή σκέψης (Telhami, 2002, σ. 161). Κατά συνέπεια, αν και δεν αποτελεί θεωρία εξωτερικής πολιτικής, ο νεορεαλισμός επιλέγεται και για έναν ακόμη λόγο: για το γεγονός ότι το κίνητρο για ασφάλεια/αυτοπροστασία, που είναι κεντρικό στη νεορεαλιστική θεωρία, και η σημασία της σχετικής εξουσίας στην εξήγηση του βαθμού ευκαιρίας που έχουν τα κράτη στη διεξαγωγή της εξωτερικής πολιτικής, είναι σημαντικοί παράγοντες για

την κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής κάθε κράτους, οδηγώντας στο κίνητρο για περαιτέρω ανάπτυξη και συσσώρευση ισχύος (Telhami, 2002, σ. 170). Άλλωστε, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα σημαντικό γεωπολιτικό πεδίο επιδίωξης ισχύος.

Συνεπώς, η θεωρία του νεορεαλισμού, όπως αναπτύχθηκε από τον Waltz, επιλέγεται ως το μεθοδολογικό πλαίσιο εξέτασης της εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο. Συνοψίζοντας, ο πρώτος λόγος επιλογής αυτής της θεωρίας είναι πως η αμερικανική εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται όχι με βάση την ανθρώπινη φύση, που καθορίζεται στη βάση του εγωισμού, είναι ως επί το πλείστον αμετάβλητη, και ρέπει προς την ανηθικότητα όπως υποστηρίζει ο ρεαλισμός (Donnelly, 2000, σ. 9) αλλά την ισχύ που έχει και την επιθυμία επιβίωσης του αμερικανικού κράτους. Ο δεύτερος λόγος επιλογής αυτής της σχολής σκέψης είναι πως, μέσα από τη θεωρία του, τη Θεωρία της Διεθνούς Πολιτικής, ο Waltz (1996, σ. 54) θεωρεί πως μπορούν να εξηγηθούν και να ερμηνευθούν οι ενέργειες και οι συμπεριφορές των κρατών με βάση τις υφιστάμενες συνθήκες σε διεθνές επίπεδο, κάτι το οποίο αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της θεωρίας που οδήγησε στην επιλογή της. Άλλωστε, τα κράτη είναι αλληλοσυνδεδεμένα και οι εσωτερικές τους συνθήκες μάλλον δεν είναι ο πρωταρχικός παράγοντας υποκίνησης της συμπεριφοράς τους. Ο τρίτος λόγος είναι ότι, η έμφαση σε ιδεολογικά και ηθικά ζητήματα του κράτους στη βάση του ρεαλισμού ουσιαστικά δεν αφήνει περιθώρια να ιδωθεί το κράτος ως μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού τομέα, κάτι το οποίο στρεβλώνει την πραγματικότητα. Επίσης, μία τέτοια οπτική δεν επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την ανάλυση της ανάπτυξης συγκεκριμένων εξωτερικών πολιτικών, που ωστόσο αποτελεί ένα καίριο σημείο πολιτικής των κρατών στο διεθνές σύστημα (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017). Ορισμένοι επιπλέον λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε η νεορεαλιστική σχολή σκέψης είναι οι εξής:

α) η αναρχία στη θεωρία του Waltz, σε αντίθεση με τον ρεαλισμό, αναφέρεται στην απουσία μίας κεντρικής κυβέρνησης που συντονίζει τον τομέα των διεθνών σχέσεων (Herbut & Kunert-Milcarz, 2017, σ. 192). Η αναρχία είναι η αρχή της τάξης και η κατανομή των δυνατοτήτων των κρατών συνοψίζεται ως πολικότητα (Wæver, 2009, σ.209),

β) οι μη κρατικοί φορείς δεν παραλείπονται στη θεωρία του Waltz στο πλαίσιο της δομής του διεθνούς συστήματος, όπως ισχυρίζονται οι επικριτές αυτής της θεωρίας, αλλά αποτελούν απλώς φορείς που χρησιμοποιούνται για να εξυπηρετήσουν τους

σκοπούς των κρατών (Herbut & Kunert-Milcarz, 2017, σ. 192). Σύμφωνα με τον ίδιο τον Waltz, ο ορισμός της δομής περιλαμβάνει μόνο ότι απαιτείται για να καταδειχθεί πώς τοποθετούνται ή διατάσσονται οι μονάδες του συστήματος. Όλα τα άλλα παραλείπονται, επειδή απώτερος στόχος είναι η κατανόηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων της δομής στις διαδικασίες και στην ίδια τη δομή (Wæver, 2009, 210),

γ) σύμφωνα με τον ίδιο τον Waltz, η μεγαλύτερη πρόκληση στο πεδίο των διεθνών σχέσεων είναι πώς να περιοριστεί και να μετριαστεί η χρήση στρατιωτικής βίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποτέλεσαν μια πολύ φιλοπόλεμη χώρα από τότε που κατέστη παγκόσμια κυρίαρχη δύναμη και μια χώρα που διαθέτει κυρίαρχη εξουσία δεν μπορεί να αναμένεται να συμπεριφέρεται με μετριοπάθεια (Schouten, 2011, σ. 1),

δ) καθώς το διεθνές σύστημα συνεχίζει να είναι αναρχικό (ελλείψει παγκόσμιας κυβέρνησης), η εν λόγω θεωρία μπορεί να συνεχίσει να υφίσταται. Έτσι, η δομή του συστήματος αυτού ρυθμίζει τη συμπεριφορά των κρατών, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την υφιστάμενη δομική κατάσταση.

ε) η ειρήνη είναι η ευγενέστερη αιτία πολέμου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούν ότι ενεργούν για χάρη της ειρήνης, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της ευημερίας στον κόσμο. Αυτοί οι όροι, ωστόσο, καθορίζονται από την προτίμηση των ισχυρών κρατών, εν προκειμένω των ΗΠΑ, η οποία προτίμηση μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα των άλλων. Με τον τρόπο αυτό θα συνεχίσει να ενεργεί η Αμερική έως ότου εξισορροπηθεί η εξουσία της (Waltz, 2000, σ. 28).

1.2 Τα τρία επίπεδα του Waltz

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά τα τρία επίπεδα ανάλυσης του Waltz (εικόνες), που εξηγούν το πώς μπορούν να ταξινομηθούν οι αιτίες του πολέμου στη βάση της σχετικής τους σημασίας (Suganami, 2009, σ. 375).

1.2.1 Ατομικό επίπεδο (first image)

Στην πρώτη εικόνα, η υπόθεση είναι ότι η εγωιστική ανθρώπινη φύση προκαλεί πολέμους. Αυτό το επίπεδο ανάλυσης καταδεικνύει ότι τα προσωπικά χαρακτηριστικά των υπευθύνων χάραξης πολιτικής μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εκτιμηθούν οι αιτίες των πολέμων. Ο Waltz υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με την πρώτη εικόνα των διεθνών σχέσεων, ο τόπος των σημαντικών αιτιών του πολέμου βρίσκεται εντός της

φύσης και της συμπεριφοράς του ανθρώπου (Tamaki, 2019, σσ. 85-86). Όπως και στον τομέα των οικονομικών, στον οποίον άλλωστε βασίστηκε ο Waltz όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η πρώτη εικόνα διέπεται από τις ακόλουθες παραδοχές: α) τα άτομα είναι όντα ορθολογικά, που σημαίνει ότι είναι σε θέση να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις κατά τις επιλογές τους, β) δίνεται μικρότερη έμφαση στο τι συμβαίνει εντός ενός κράτους (Tamaki, 2019, σ. 89). Συνεπώς, η πρώτη εικόνα αναφέρεται στην ανθρώπινη συμπεριφορά και ως εκ τούτου οι πηγές εξωτερικής πολιτικής δράσης και πολιτικής βρίσκονται σε άτομα, ομάδες, κοινωνίες, κοινωνικές πεποιθήσεις και πρακτικές.

1.2.2 Εσωτερικό επίπεδο (second image)

Η δεύτερη εικόνα επικεντρώνεται στην εσωτερική συγκρότηση του κράτους, όπως οι ιδεολογικές του βάσεις. Επιχειρήματα όπως το εάν οι δημοκρατίες είναι πιο ειρηνικές και επικρατεί τάξη/ησυχία σε σύγκριση με τα αυταρχικά κράτη καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εξηγηθούν τα διεθνή γεγονότα. Ο Waltz επισημαίνει ότι, ως μία εξήγηση του τύπου αυτής της δεύτερης εικόνας είναι ότι ο πόλεμος προωθεί συχνά την εσωτερική ενότητα κάθε εμπλεκόμενου κράτους. Το κράτος που μαστίζεται από εσωτερικές διαμάχες μπορεί τότε, αντί να περιμένει τυχαία επίθεση, να αναζητήσει τον πόλεμο που θα φέρει εσωτερική ειρήνη. Έτσι, παρατηρείται μια αλλαγή από ένα ατομικό επίπεδο (πρώτη εικόνα) σε ένα πιο συλλογικό επίπεδο (δεύτερη εικόνα) (Tamaki, 2019, σ. 87). Επομένως, η δεύτερη εικόνα αναφέρεται στην εσωτερική δομή των κρατών και ως εκ τούτου οι πηγές της εξωτερικής πολιτικής δράσης βρίσκονται στον τρόπο οργάνωσης και τις δομές του κράτους.

1.2.3 Διεθνές επίπεδο (third image)

Η τρίτη εικόνα αναφέρεται στην αναρχική φύση του διεθνούς συστήματος. Ο Waltz υποστηρίζει ότι, με πολλά κυρίαρχα κράτη, χωρίς κανένα εφαρμοστέο σύστημα δικαίου μεταξύ τους, με κάθε κράτος να κρίνει τη φιλοδοξία του σύμφωνα με τις επιταγές του δικού του λόγου / επιθυμίας, - η σύγκρουση, μερικές φορές οδηγεί σε πόλεμο (Tamaki, 2019, σ. 87). Ουσιαστικά, η τρίτη εικόνα εξηγεί πώς η διεθνής αναρχία έχει διαμορφώσει τη διαρκή κατάσταση πολέμου μεταξύ των κρατών. Ο Waltz αναφέρει ότι η σύγκρουση εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην κοινωνία αφού οι άνθρωποι καθιέρωσαν συνεχείς σχέσεις με άλλους. Παρ' όλο που κάθε ορθολογικός

άνθρωπος λέγεται ότι έχει την ικανότητα να συνεργάζεται για να επιδιώκει το συλλογικό συμφέρον, η ανασφάλεια προκύπτει όταν κάθε άνθρωπος δεν μπορεί να είναι σίγουρος για τον ορθολογισμό των άλλων. Εν τέλει, όλοι θα επιλέξουν να επιδιώξουν το συμφέρον τους αντί να διατρέχουν τον κίνδυνο να συνεργαστούν και να μην κερδίσουν κάτι στην περίπτωση παραβίασης της συμφωνίας από τα άλλα μέλη (Karman, 2018, σ. 7). Ο Waltz τονίζει αργότερα την εκπλήρωση της γενικής βούλησης και της αυτοσυντήρησης: κάθε κράτος θα ασκήσει τη συσσωρευμένη δύναμή του ως δύναμη του κράτους να επιτύχει τη θέλησή του και να διατηρήσει τη δική του ύπαρξη. Επιπλέον, το κράτος διαιωνίζει την εξουσία του επί των υποκειμένων του μέσω του πατριωτισμού. Αυτός ο πατριωτισμός αναπτύσσεται μέσω της εκπαίδευσης και της συνεχούς μάθησης της γενικής θέλησης και των γενικών αρχών της ηθικής (Karman, 2018, σ. 8). Συνεπώς, η τρίτη εικόνα αναφέρεται στη διεθνή αναρχία, ή αλλιώς στους περιορισμούς του διεθνούς συστήματος και ως εκ τούτου οι πηγές της εξωτερικής πολιτικής δράσης και πολιτικής βρίσκονται στο σύστημα και στις σχέσεις μεταξύ κρατών και ομάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ

2.1 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ διαχρονικά

Ο πολιτικός λόγος των ΗΠΑ παραδοσιακά έδειξε ισχυρή υποστήριξη για την προώθηση της Αμερικανικής Φιλελεύθερης Παράδοσης παγκοσμίως. Αυτό σημαίνει ότι, η Φιλελεύθερη Παράδοση είναι το ιδιαίτερο είδος φιλελευθερισμού που αναπτύχθηκε στην Αμερική, το οποίο στηρίζεται σε ένα σαφές σύνολο ηθικών και πολιτικών αρχών. Τοποθετεί το άτομο στο επίκεντρο της πολιτικής ζωής και θεωρεί ότι κάθε άτομο διαθέτει κάποια αναφαίρετα δικαιώματα. Οι φιλελεύθεροι δίνουν έμφαση στην ατομική ελευθερία και δυσπιστούν ως προς την ανεξέλεγκτη δύναμη. Πιστεύουν επίσης ότι η δημοκρατία είναι η καλύτερη μορφή διακυβέρνησης που ευνοεί το κράτος δικαίου, την ελευθερία της έκφρασης και τις οικονομίες της αγοράς. Τέλος, υποστηρίζουν ότι τα περισσότερα ανθρώπινα όντα θα ήταν καλύτερα εάν αυτές οι πρακτικές ήταν καθολικές. Ωστόσο, οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ ευνόησαν συχνά τα συμφέροντα ασφάλειας έναντι του εκδημοκρατισμού και των ζητημάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 120).

Η πιο αξιοσημείωτη στρατηγική απόσυρση της Αμερικής από τις διεθνείς υποθέσεις συνέβη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα χρόνια του μεσοπολέμου θεωρούνται ένα κεφάλαιο απομόνωσης στο παρελθόν της Αμερικής. Το Pearl Harbor ήταν το γεγονός εκείνο που ώθησε τις Ηνωμένες Πολιτείες στις παγκόσμιες υποθέσεις. Εν συνεχεία, η επιθετικότητα της Μόσχας ανάγκασε τον Harry Truman να αναλάβει την υπεράσπιση του ελεύθερου κόσμου (Henriksen, 2016, σελ. 6).

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα χαρακτηρίστηκε από αρκετές μεταστροφές. Αρχικά, η αμερικανική κυβέρνηση με το δόγμα του Truman το 1947 ανακοίνωσε την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου και υποσχέθηκε να σώσει τα ελεύθερα έθνη από την κομμουνιστική απειλή (Ari, 2020, σ. 48). Συγκεκριμένα, αυτή η έκκληση προς τους Αμερικανούς πολίτες να διατηρήσουν τη θέση της χώρας τους ως ηγέτιδα σε παγκόσμιο επίπεδο και των συναφών αρμοδιοτήτων της συνεπάγονταν δύο άμεσες αποστολές. Πρώτον, ο Truman προσπάθησε να βοηθήσει την Ελλάδα και την Τουρκία στην επίτευξη επιπέδων οικονομικής και γεωπολιτικής ασφάλειας που θα αποτρέψουν τις σοβιετικές ίντριγκες και την επιθετικότητα - και στις δύο χώρες και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή (Evered, 2010, σ. 51). Ειδικότερα, οι Βρετανοί αναγνώρισαν τη σημασία της προστασίας της

Ελλάδας και της Τουρκίας από τη σοβιετική επιρροή, προέβλεψαν την επικείμενη πτώση της ελληνικής κυβέρνησης, απουσία ταχείας οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας» και ζήτησαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες να αναλάβουν τη μεγαλύτερη ευθύνη για την παροχή της βοήθειας που η βρετανική οικονομία δεν μπορούσε πλέον να υποστηρίξει (McGhee, 1990, σ. 19). Δεύτερον, ο Truman πρότεινε να υποστηρίξει το ελληνικό κράτος στις εκστρατείες ανταρσίας εναντίον των «κομμουνιστών» ανταρτών. Αυτή η υποστήριξη, ωστόσο, υπογράμμισε επανειλημμένα τους όρους «χρηματοοικονομικής» και «υλικής» βοήθειας, με μια κοινή και ιδιαίτερη απομάκρυνση της στρατιωτικής υποστήριξης που ήταν τόσο εγγενής σε αυτά τα πακέτα βοήθειας και που θα προσφερόταν αυξανόμενη τα επόμενα χρόνια. Ο Truman αναφερόταν έμμεσα στην παροχή βοήθειας σε φτωχούς λαούς που αγωνίζονται ενάντια στις δυνάμεις του ολοκληρωτισμού, κάτι το οποίο αντηχούσε σε πολλούς ως καθολική υπόσχεση προστασίας - μια διαβεβαίωση κατά την οποία οι ανθρωπιστικοί και γεωπολιτικοί στόχοι ήταν αμοιβαίοι και σχεδόν αδιαίρετοι. Με αυτόν τον τρόπο, το εν λόγω Δόγμα βασίστηκε στην αρχή των αναπόσπαστων συνδέσεων μεταξύ σχεδίων εξωτερικής βοήθειας και χάραξης πολιτικής ασφάλειας που χαρακτήριζαν τις περισσότερες διπλωματικές προσπάθειες των ΗΠΑ στον Τρίτο Κόσμο καθ' όλη την εποχή του Ψυχρού Πολέμου (Evered, 2010, σ. 51).

Ομοίως, το 1957 ο Eisenhower δήλωσε ότι θα χρησιμοποιήσει την αμερικανική δύναμη εάν χρειαστεί ή ζητηθεί από έθνη που αντιμετωπίζουν άμεση ή έμμεση απειλή του διεθνούς κομμουνισμού. Μια τέτοια πολιτική ήταν γνωστή ως το Δόγμα Eisenhower, που παρέμεινε στην ημερήσια διάταξη καθ' όλη τη δεκαετία του 1950 για τη συμμετοχή στρατιωτικών διεθνών κρίσεων (Ari, 2020, σ. 48). Πιο συγκεκριμένα, στις αρχές του 1957, οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν να αναπτύσσουν μια πολιτική για τη Μέση Ανατολή που θα μπορούσε να θεωρηθεί συνεκτική. Η απουσία μιας τέτοιας πολιτικής είχε προηγουμένως συμβάλει, σε μεγάλο ή μικρό βαθμό, στην επιτυχή διείσδυση της Σοβιετικής Ένωσης σε αυτήν την πλούσια σε πετρέλαιο περιοχή, στην αναπτυσσόμενη φιλοδοξία του συνταγματάρχη Nasser, στην κρίση στο Suez και στη σοβαρή ρήξη στην αγγλοαμερικανική συμμαχία (The Round Table, 1957, σ. 141). Ο Eisenhower ζητούσε από το Κογκρέσο εξουσιοδότηση όσον αφορά στα εξής: α) να εξουσιοδοτήσει τον Πρόεδρο Eisenhower να χρησιμοποιήσει τις ένοπλες δυνάμεις, όπως έκρινε σοφά ο ίδιος, για να αντισταθεί στην ανοιχτή ένοπλη επιθετικότητα από οποιοδήποτε έθνος που ελέγχεται από τον διεθνή κομμουνισμό στη γενική περιοχή της

Μέσης Ανατολής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα παρείχαν βοήθεια σε οποιοδήποτε έθνος το ζητούσε, β) να αναλάβει προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας με οποιοδήποτε έθνος ή ομάδα εθνών που επιθυμεί τέτοια εκπαίδευση και αμυντική βοήθεια, γ) να δώσει στον Πρόεδρο την άδεια να χρησιμοποιήσει έως και 200.000.000 δολάρια από τα τρέχοντα κεφάλαια εξωτερικής βοήθειας, απαλλαγμένα από υφιστάμενους περιορισμούς, για την οικοδόμηση ασφάλειας και καταπολέμησης της αναταραχής στη Μέση Ανατολή. Τελικά, 400.000.000 \$ διατέθηκαν για το σκοπό αυτό (The Round Table, 1957, σ. 142). Σύμφωνα με τον ίδιο τον Eisenhower, η Μέση Ανατολή έφτασε απότομα σε ένα νέο και κρίσιμο στάδιο στη μακρά και σημαντική ιστορία της. Τις τελευταίες δεκαετίες πολλές από τις χώρες αυτής της περιοχής δεν ήταν πλήρως αυτοδιοικούμενες. Άλλα έθνη ασκούσαν σημαντική εξουσία στην περιοχή και η ασφάλεια της περιοχής βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό γύρω από την εξουσία τους. Αλλά από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε μια σταθερή εξέλιξη προς την αυτοδιοίκηση και την ανεξαρτησία. Η Αμερική δέχθηκε και ενθάρρυνε αυτή την εξέλιξη, καθώς υποστηρίζει χωρίς επιφύλαξη την πλήρη κυριαρχία και ανεξαρτησία κάθε έθνους της Μέσης Ανατολής. Η εξέλιξη της ανεξαρτησίας ήταν κατά κύριο λόγο μια ειρηνική διαδικασία. Όμως η επίμονη δυσπιστία και ο φόβος επιδρομών έχουν προκαλέσει υψηλό βαθμό αστάθειας σε μεγάλο μέρος της Μέσης Ανατολής. Όλη αυτή η αστάθεια έχει αυξηθεί και, κατά καιρούς, χειραγωγείται από τον Διεθνή Κομμουνισμό (Eisenhower, 1957). Ως αποτέλεσμα όμως της πολιτικής αυτής, η κυβέρνηση των ΗΠΑ προκάλεσε κρίσεις στο Βιετνάμ που κράτησαν περισσότερο από δέκα χρόνια, έως και τη δεκαετία του 1960 (Αγι, 2020, σ. 48).

Ως συνέπεια αρνητικών επιπτώσεων και αντιδράσεων έναντι σε αυτήν την πολιτική (The Nixon doctrine, 1975, σ. 16; Αγι, 2020, σ. 48), ο Πρόεδρος Νίξον που ανέλαβε την εξουσία στις εκλογές του 1968, δήλωσε ότι η αμερικανική στρατιωτική δύναμη δεν θα χρησιμοποιείται πλέον σε διεθνείς κρίσεις, αλλά θα ενθαρρύνει τους περιφερειακούς συμμάχους να αντιμετωπίσουν μία κρίση λαμβάνοντας αμερικανική οικονομική, πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη. Δεδομένου ότι η πολιτική αυτή κηρύχθηκε αρχικά από τον Νίξον στο Guam στις 25 Ιουλίου 1969, ένα αμερικανικό νησί στον Ειρηνικό Ωκεανό, επρόκειτο να γίνει γνωστό ως δόγμα Νίξον ή Guam. Το υπόψη Δόγμα, κράτησε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, όταν η Σοβιετική Ρωσία εισέβαλε στο Αφγανιστάν και συνέβη αλλαγή στο καθεστώς στο Ιράν, με Σίτες Ισλαμιστές να αναλαμβάνουν την εξουσία. Εκτός από αυτές και κάποιες άλλες

εξελίξεις, όπως η πτώση του Somoza στη Νικαράγουα και η αντικατάσταση των υπαρχουσών διοικήσεων στη Σομαλία, τη Νότια Υεμένη από φιλοσοβιετικά καθεστώτα, αντανakλούσαν την αμερικανική πολιτική χαμηλού προφίλ (Ari, 2020, σ. 48). Τα στοιχεία αυτής της πολιτικής περιγράφηκαν στην προεδρική έκθεση προς το Κογκρέσο για την εξωτερική πολιτική στις αρχές του 1970 ως εξής: α) οι Ηνωμένες Πολιτείες θα τηρήσουν όλες τις δεσμεύσεις τους για τη συνθήκη, β) οι ΗΠΑ θα παράσχουν μια ασπίδα εάν μια πυρηνική δύναμη απειλήσει την ελευθερία ενός έθνους που είναι σύμμαχος μαζί τους ή ενός έθνους του οποίου η επιβίωση θεωρείται ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Αμερικής και την ασφάλεια της περιοχής στο σύνολό της, γ) σε περιπτώσεις που αφορούν άλλους τύπους επιθετικότητας, η Αμερική θα παράσχει στρατιωτική και οικονομική βοήθεια όταν ζητηθεί και κατά περίπτωση. Κυρίως όμως θα εστιάσει στο έθνος που απειλείται άμεσα ούτως ώστε να αναλάβει την πρωταρχική ευθύνη της παροχής του ανθρώπινου δυναμικού για την υπεράσπισή του (Nixon, 1969; The Nixon doctrine, 1975, σ. 16). Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο ίδιος Nixon σε ομιλία του στις 3 Νοεμβρίου 1969, “In the previous administration, we Americanized the war in Vietnam. In this administration, we are Vietnamizing the search for peace” (Nixon, 1969). Επομένως, η αμερικανική κυβέρνηση επέστρεψε εκ νέου στην παρεμβατική πολιτική όπως ο Eisenhower και ο Truman που νομιμοποίησαν να χρησιμοποιήσουν την αμερικανική στρατιωτική δύναμη σε υπερπόντιες κρίσεις, εάν απαιτείται (Ari, 2020, σ. 48).

Η προαναφερθείσα πολιτική αντικαταστάθηκε το 1980 με μια νέα πολιτική, το Δόγμα του Carter, βάσει του οποίου η αμερικανική κυβέρνηση αποκάλυψε ότι οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιούσαν στρατιωτική δύναμη εάν υπήρχε απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα, ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή από οποιαδήποτε χώρα, εντός αυτής της περιοχής ή εκτός (Ari, 2020, σ. 48). Ενώ ο Nixon και ο Kissinger στήριξαν την εξωτερική τους πολιτική σε ένα κλασικό ρεαλιστικό όραμα της διεθνούς πολιτικής ως πρωταρχικής σύγκρουσης συμφερόντων και αγώνα για εξουσία και όχι αναζήτηση δικαιοσύνης, η στρατηγική του Carter βασίστηκε σε μια φιλελεύθερη πολυμερή κοσμοθεωρία και πιο συγκεκριμένα: α) πίστη σε μια μεγαλύτερη αρμονία συμφερόντων μεταξύ ανδρών και κρατών από ό,τι ο κλασικός ρεαλισμός θεωρεί δυνατή, β) πίστη στην αποτελεσματικότητα πολυμερών θεσμών όπως τα Ηνωμένα Έθνη ως διαιτητές διεθνών διαφορών, γ) βαθιά υποψία εξουσίας για λογαριασμό παραδοσιακών, συγκεκριμένων αντιλήψεων για τα εθνικά συμφέροντα που ο κλασικός

ρεαλισμός θεωρεί υψίστης σημασίας, δ) μεγαλύτερη προθυμία από τον κλασικό ρεαλισμό να σκεφτεί τη χρήση βίας για την επίτευξη ανθρωπιστικών στόχων που η διεθνής κοινότητα θεωρεί νόμιμη (Kaufman, 2011, σ. 5). Ο όρος Carter Doctrine δόθηκε στην αμερικανική πολιτική για τη διασφάλιση της δυτικής κυριαρχίας της ευρύτερης περιοχής του Περσικού Κόλπου και τη χρήση στρατιωτικών μέσων, εάν κριθεί απαραίτητο, για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης εξαγωγής πετρελαίου του Περσικού Κόλπου σε διεθνείς αγορές (Klare, 2011). Στην πολιτική αυτή δόθηκε για πρώτη φορά επίσημη έκφραση υπό τον Πρόεδρο Jimmy Carter την 23^η Ιανουαρίου 1980 στην ομιλία του, στην οποία ο Carter ανέφερε ότι η περιοχή του Κόλπου αντιπροσώπευε μια περιοχή μεγάλης στρατηγικής σημασίας ως πηγή των δύο τρίτων του παγκόσμιου εξαγόμενου πετρελαίου και έτσι οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγκάστηκαν να διατηρήσουν την ασφάλεια αυτής της κρίσιμης περιοχής. Μια προσπάθεια οποιασδήποτε εξωτερικής δύναμης να αποκτήσει τον έλεγχο της περιοχής του Περσικού Κόλπου θα θεωρηθεί ως επίθεση στα ζωτικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, και μια τέτοια επίθεση θα απωθηθεί με κάθε αναγκαίο μέσο, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής δύναμης, όπως δήλωσε ο ίδιος ο Carter (Klare, 2011).

Η πολιτική αυτή, υπό τον Πρόεδρο Reagan που ανέλαβε την εξουσία βάσει των εκλογών του 1980, επικρίθηκε ότι χρησιμοποιήθηκε πρωτίστως για την επιβολή πραξικοπημάτων σε χώρες της Μέσης Ανατολής (Ari, 2020, σ. 48). Ωστόσο, υποστηρίζεται από τον Kaufman (2011, σ. 6-7) πως ο Reagan κατανόησε την ευπάθεια του σοβιετικού συστήματος σε διαρκή οικονομική, στρατιωτική, ηθική και πολιτική πίεση, ενώ η πίστη του στην πολιτική και οικονομική ελευθερία αποκατέστησε επίσης την ευημερία, την αυτοπεποίθηση και την ικανότητα του έθνους για παγκόσμια ηγεσία. Πίστευε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να διατηρήσουν ενεργά μια ευνοϊκή ανισορροπία εξουσίας έναντι των ηγεμονικών απειλών που θέτουν σε κίνδυνο την ελευθερία και το εθνικό συμφέρον. Ο Πρόεδρος Reagan συνέβαλε δυναμικά όχι μόνο στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και στην τεράστια επέκταση της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο. Οι οικονομικές του πολιτικές - βασισμένες σε ελεύθερες αγορές, χαμηλούς φόρους και λιγότερο ενοχλητική κυβερνητική ρύθμιση ιδιωτικών επιχειρήσεων - έθεσαν τα θεμέλια για τη στρατιωτική υπεροχή της Αμερικής (Kaufman, 2011, σ. 2).

Ο George H.W. Bush έφερε περισσότερη εμπειρία εξωτερικής πολιτικής στον Λευκό Οίκο από οποιονδήποτε Πρόεδρο έως τότε. Ο Bush υπέγραψε την Οδηγία Εθνικής Ασφάλειας 26, με στόχο την ομαλοποίηση όλων των πτυχών των σχέσεων Αμερικής-Ιράκ τον Οκτώβριο του 1989, λιγότερο από δέκα μήνες πριν από την εισβολή του Saddam Hussein στο Κουβέιτ, κάτι το οποίο αποτέλεσε το πιο ανησυχητικό ζήτημα εξωτερικής πολιτικής της προεδρίας του. Ο Bush επέδειξε την προτίμησή του για πολυμερή δράση. Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, η οποία κορυφώθηκε με την υπό την ηγεσία των ΗΠΑ επιβολή κυρώσεων από το Ηνωμένο Βασίλειο στο Κουβέιτ τον Ιανουάριο του 1991, ο Bush, υπενθυμίζοντας τις πολιτικές τόσο του Woodrow Wilson όσο και του Franklin D. Roosevelt, εστίασε σε μεγάλο βαθμό στην πολυμερή συνεργασία. Αυτή η κρίση έδωσε επίσης στον Bush την ευκαιρία να αναπτύξει την ιδέα του για μια νέα παγκόσμια τάξη (O'Reilly & Renfro, 2006, 22-23).

Οι εκτιμήσεις για τη χάραξη εξωτερικής πολιτικής του Clinton θα πρέπει να τοποθετηθούν στο διεθνές και αμερικανικό εγχώριο πλαίσιο της μετα-ψυχροπολεμικής εποχής. Η αβεβαιότητα του διεθνούς περιβάλλοντος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (το τέλος της σοβιετικής απειλής και η εμφάνιση νέων θεμάτων όπως η τρομοκρατία, οι εθνοτικές συγκρούσεις, ο πυρηνικός πόλεμος) κατέστησαν την εξωτερική πολιτική λιγότερο προβλέψιμη και δυσκολότερη. Επιπλέον, μετά από μια τάση που ξεκίνησε μετά το Βιετνάμ, η εξωτερική πολιτική έγινε πιο «κομματική» και το Κογκρέσο όλο και πιο επιθετικό. Ωστόσο, ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του προέδρου δεν ήταν λιγότερο σημαντικές στη διαμόρφωση του ύφους της εξωτερικής πολιτικής του. Σε αντίθεση με τον προκάτοχό του, η Clinton δεν έθεσε την εξωτερική πολιτική υψηλά στην ατζέντα του. Προσέλκυσε πολλούς από τους συμβούλους εξωτερικής πολιτικής από την ομάδα εξωτερικής πολιτικής του Carter (Massari, 2000, σ. 94). Εν ολίγοις, η χάραξη εξωτερικής πολιτικής υπό τον Clinton ακολούθησε βασικά το προεδρικό μοντέλο, δηλαδή, ένα σύστημα με επίκεντρο τον Λευκό Οίκο με κυρίαρχο σύμβουλο εθνικής ασφάλειας, ακολουθώντας ένα πρότυπο που είχε αναπτυχθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Αλλά βασίστηκε επίσης σε μεγάλο βαθμό στον ρόλο και τη δραστηριότητα ατόμων και υπηρεσιών εκτός του Λευκού Οίκου (Massari, 2000, σ. 97). Πιο συγκεκριμένα, από τα τέλη του 1994, η πιο ενεργή συμμετοχή του προέδρου στην εξωτερική πολιτική και ο πιο έντονος ρόλος του συμβούλου εθνικής ασφάλειας και του προσωπικού του Λευκού Οίκου βοήθησαν, τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις (Βοσνία), να διευκρινίσουν και να επισπεύσουν τη λήψη αποφάσεων. Το κεντρικό

μοντέλο του Λευκού Οίκου που ιδρύθηκε υπό τη διοίκηση του Clinton, ωστόσο, δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά ενός «καθαρού» προεδρικού μοντέλου τύπου Nixon / Kissinger. Η ηγεσία του Λευκού Οίκου ήταν περισσότερο «καθοδηγούμενη από ζητήματα» παρά «καθοδηγούμενη από όραμα». Σε γενικές γραμμές, η λήψη αποφάσεων υπό τον Clinton εμφανίζει χαρακτηριστικά τόσο της συγκεντρωτικής όσο και της ατομικής ηγεσίας, αφενός, και του κατακερματισμού, από την άλλη. Η αύξηση του αριθμού των γραφειοκρατικών παραγόντων (ιδίως των οικονομικών) που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, ο εξέχων ρόλος που διαδραματίζουν άτομα εκτός του Λευκού Οίκου και ο πολλαπλασιασμός ειδικών συντονιστών / απεσταλμένων κατέστησε πιο δύσκολο τον άμεσο έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής, τόσο στη διαμόρφωση όσο και στην εφαρμογή της (Massari, 2000, σ. 103). Ωστόσο, παρά τον διαρθρωτικό κατακερματισμό, η ομάδα εξωτερικής πολιτικής του Clinton κατάφερε να διατηρήσει ένα καλό επίπεδο εσωτερικής ενότητας. Δεν υπήρξαν σημαντικές φιλοσοφικές διαφωνίες σε βασικά ζητήματα, ενώ μια συνεχής και εσκεμμένη προσπάθεια έγινε για να εξαλειφθούν οι διαφορές μεταξύ των «παικτών» μέσω ενός μηχανισμού συχνών και εξαιρετικά «προσωπικών» διαβουλεύσεων πριν οι αποφάσεις φτάσουν στα υψηλότερα επίπεδα. Το υψηλό επίπεδο «εξατομίκευσης» του συστήματος Clinton αποδεικνύεται καλά από τη διπλωματία των Strobe Talbott και Richard Holbrooke. Συμπερασματικά, η κυβέρνηση Clinton προσάρμοσε το προεδρικό μοντέλο λήψης αποφάσεων στην προσωπικότητα του προέδρου και στην πολυπλοκότητα του διεθνούς περιβάλλοντος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Η προεδρία του Clinton φαίνεται ότι ακολούθησε δύο μεγάλες και φαινομενικά αντιφατικές τάσεις στη θεσμική οργάνωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ τις τελευταίες δεκαετίες: τη μετατόπιση της εξουσίας από το υπουργείο Εξωτερικών και προς τον Λευκό Οίκο αφενός και τους αυξανόμενους περιορισμούς που επέβαλε το Κογκρέσο και το εγχώριο πολιτικό περιβάλλον στην «μετα-αυτοκρατορική προεδρία» αφετέρου (Massari, 2000, σ. 104).

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, κατά τη διάρκεια των εποχών του Reagan, του Clinton και του Bush, η αμερικανική εξωτερική πολιτική έχει χαρακτηριστεί ως διμερής και επιλεκτική δέσμευση: δεν εξαρτάται ούτε από τη μονομερή ούτε από την πολυμερή συνεργασία. Ωστόσο, σύμφωνα με τον George W. Bush, οι μονομερείς πρωτοβουλίες θα ήταν αναπόφευκτες μετά την 9/11 αντίστοιχα, για να καλύψει το διεθνές κενό εξουσίας. Ο

Bush είχε καταστήσει σαφές ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα διστάσουν να ενεργήσουν μόνες τους, εάν είναι απαραίτητο, για να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην αυτοάμυνα ενεργώντας προληπτικά εναντίον τρομοκρατών. Από τότε που ο Bush ανέλαβε την προεδρία, η κυβέρνησή του έλαβε μονομερή μέτρα για την απόσυρση των Ηνωμένων Πολιτειών από διεθνείς συμφωνίες, όπως τη Συνθήκη Αντιβαλιστικού Πυραύλου (Antiballistic Missile - ABM), ανέστειλε την επικύρωση της Συνθήκης για την Πλήρη Απαγόρευση Δοκιμών (Comprehensive Test Ban Treaty - CTBT), αρνήθηκε να συμμορφωθεί με τη Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (Biological Weapons Convention - BWC) και επίσης αρνήθηκε να επικυρώσει τη Συνθήκη του Κιότο και τη Σύμβαση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Σε αυτό το πλαίσιο, η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν θέλησε να ζητήσει υποστήριξη το 2003 κατά τον Πόλεμο του Κόλπου. Ουσιαστικά, επί κυβέρνησης George W. Bush η Αμερική επέλεξε μία στρατηγική και μία εικόνα βάση της οποίας είχε καταστεί η κύρια υπερδύναμη και μπορούσε να ενεργήσει χωρίς συντονισμό των πολιτικών της με άλλες συμμαχικές χώρες ή συνολικά τη διεθνή κοινωνία (Αγι, 2020, σ. 45).

Ο Obama προέβη σε ορισμένες αλλαγές στη στρατηγική του προκατόχου του, του Bush: συντονισμός με τις περιφερειακές κυβερνήσεις και μη χρήση στρατιωτικών μέσων για την επίλυση προβλημάτων. Η νέα κυβέρνηση έδειξε την προθυμία της να συνεργαστεί με φίλιες δυνάμεις και έδωσε προσοχή να μην χρησιμοποιήσει στρατιωτικό λόγο και σκληρή δύναμη για την επίλυση προβλημάτων. Ενώ από τη μία πλευρά αναμενόταν ότι η αμερικανική κυβέρνηση δεν θα προτιμά πλέον μονομερείς πρωτοβουλίες, ταυτόχρονα αυτή η στρατηγική αύξησε τις περιφερειακές συγκρούσεις και προκάλεσε ένα κενό εξουσίας που κάλυψε η Ρωσία και το Ιράν. Η επιθετικότητα αυτών των κυβερνήσεων δημιούργησε ανησυχίες για την αξιοπιστία της αμερικανικής πολιτικής ασφάλειας μεταξύ των περιφερειακών συμμάχων των ΗΠΑ (Αγι, 2020, σ. 46). Κατά τη θητεία της κυβέρνησης Obama, η εξωτερική πολιτική χρησίμευσε για να αποκαταστήσει την εικόνα της Ουάσιγκτον παγκοσμίως. Η θετική πολυμερής εμπλοκή της κυβέρνησης Obama αναμενόταν να αυξήσει το προφίλ της αμερικανικής ηγεσίας για να ασχοληθεί με περιφερειακά και παγκόσμια ζητήματα. Η αμερικανική κυβέρνηση δεν θα προτιμούσε μονομερείς πρωτοβουλίες.

2.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο έως το 2009

2.2.1 Οι Βερβερικοί Πόλεμοι, 1801-1805

Οι Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη του 18^{ου} αιώνα ήταν ακόμα ένα νέο έθνος που αναζητούσε μια θέση στο παγκόσμιο σύστημα. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην ανεξαρτησία από τη Βρετανική Αυτοκρατορία και στην ανεξαρτησία από τρίτους. Αργότερα, οι προτεραιότητες μετατοπίστηκαν στη δυτική επέκταση των αμερικανικών συνόρων και στην ενοποίηση του εδάφους της Βόρειας Αμερικής ως τμήμα των Ηνωμένων Πολιτειών. Είναι επομένως σημαντικό να σημειωθεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν επιτύχει το παγκόσμιο καθεστώς της υπερδύναμης με το οποίο συχνά συνδέονται σήμερα. Σε διεθνές επίπεδο, ήταν μια μικρή δύναμη που είχε ένα μικρό και ασήμαντο στρατιωτικό αποτύπωμα, κυρίως με αδύναμο ναυτικό. Ωστόσο, ως έθνος, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ήδη από πολλές απόψεις διαφορετικές από τους Ευρωπαίους ομολόγους τους. Σε αντίθεση με αυτά τα έθνη, οι Ηνωμένες Πολιτείες συνιστούσαν ένα δημοκρατικό έθνος, με τη δημοκρατία αυτή να είναι βασισμένη στις βασικές αρχές της ελευθερίας, του ελεύθερου εμπορίου και της ανεξαρτησίας. Αυτά τα ιδανικά εδραιώθηκαν στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ και στο Σύνταγμα και είχαν σημαντική επιρροή στο πώς οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν να ενταχθούν στο παγκόσμιο σύστημα (Smith, 2013, σ. 7). Μέσα από την εμπειρία των Βερβερικών Πολέμων, κατέστη σαφές στην Αμερική ότι τα συμφέροντα και οι αρχές της, προστατεύονταν καλύτερα επεκτείνοντας την περιοχή των στρατιωτικών επιχειρήσεων εκτός της Αμερικής, σε αντίθεση με τη μείωση της εμπορικής της δραστηριότητας στο εξωτερικό ή ενδίδοντας σε ξένες απαιτήσεις.

Η Αμερική είχε αποκτήσει εμπορική παρουσία στη Μεσόγειο. Προηγουμένως, οι βρετανικοί φόροι και οι συμφωνίες με τα κράτη αυτά είχαν προστατεύσει τα πλοία των Αμερικανών αποίκων που έπλεαν υπό βρετανική σημαία. Μετά το 1776, τα αμερικανικά πλοία που έφεραν τα νέα τους εθνικά χρώματα ήταν ένας εύκολος στόχος για πειρατές. Το 1801, η Αμερική βρέθηκε σε μία δύσκολη επιλογή: να εγκαταλείψει το μεσογειακό εμπόριο και να απομονωθεί οικονομικά, να αποτίσει τον φόρο τιμής που ζητούταν κυρίως τα κράτη της Βόρειας Αφρικής, ή να ασκήσει στρατιωτική δύναμη. Από βραχυπρόθεσμη δημοσιονομική προοπτική, τα οφέλη του φόρου ήταν εμφανή. Ο γραμματέας του Υπουργείου Οικονομικών Albert Gallatin όμως θεώρησε το ζήτημα ως απλό μαθηματικό υπολογισμό. Η αγορά ειρήνης δεν είναι φθηνότερη από το κόστος ενός πολέμου. Λόγω παρόμοιων ανησυχιών στο Κογκρέσο, ο Jefferson ήταν αβέβαιος εάν θα μπορούσε να πείσει το κόμμα του στο Κογκρέσο να κηρύξει πόλεμο στην

Τρίπολη, η οποία απαιτούσε πληρωμή 225.000 \$ για να σταματήσει τις επιθέσεις της σε αμερικανικά πλοία. Με την ευκαιρία αυτή, η διοίκηση του Jefferson αρνήθηκε να καταβάλει το φόρο και απέρριψε επίσης την ιδέα της απόσυρσης του αμερικανικού εμπορίου, δηλαδή την προοπτική της απομόνωσης. Επίσης, έγινε κατανοητό ότι τα αιτήματα της Τρίπολης για φόρο τιμής, τα οποία ανέχονταν οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, όχι μόνο απειλούσαν ουσιαστικά το εμπόριο των ΗΠΑ στη Μεσόγειο, αλλά επίσης παραβίαζαν την αμερικανική κυριαρχία και απειλούσαν τη στάση της Αμερικής σε σχέση με άλλα έθνη. Η προστασία των Ηνωμένων Πολιτειών απαιτούσε μια πολύ ευρύτερη «δικαίωση της εθνικής τιμής» τους (Smith, 2013, σ. 43).

Μετά από πολλές απόπειρες αποτυχημένης διπλωματίας με τα κράτη του Μαρόκου, της Τύνιδας, του Αλγερίου και της Τρίπολης (ημι-αυτόνομα προτεκτοράτα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο σημερινό Μαρόκο, Τυνησία, Αλγερία και Λιβύη αντίστοιχα) και ενόψει συνεχιζόμενων πειρατικών επιθέσεων, κατέστη σαφές στην Αμερική ότι απαιτείτο ισχυρότερη δράση. Εν τω μεταξύ, εξαιτίας της άρνησης του Jefferson να πληρώσει, αλλά με την πεποίθηση ότι η Αμερική σύντομα θα αποδεχθεί τα αιτήματά του, ο Πασάς της Τρίπολης, ο Yusuf Karamanli, κήρυξε πόλεμο εναντίον των ΗΠΑ. Λίγο αργότερα, το Μαρόκο κήρυξε επίσης πόλεμο και η Τύνιδα αύξησε σημαντικά τα αιτήματά της για φόρο τιμής. Μετά από αρκετές μάχες στα ύδατα της Τρίπολης, το Κογκρέσο ενέκρινε κεφάλαια για τον Πόλεμο της Τρίπολης (αν και δεν κήρυξε επίσημα τον πόλεμο). Ο Πρόεδρος Jefferson έστειλε μια μικρή αλλά αποτελεσματική ναυτική δύναμη στην Τρίπολη, την πιο αδιάλλακτη από τα υπόλοιπα κράτη, κατά μήκος των ακτών της Βόρειας Αφρικής. Την επόμενη χρονιά, το Κογκρέσο αποφάσισε να δώσει στον Πρόεδρο την ελευθερία να δράσει, αντί να εγκρίνει συγκεκριμένα κεφάλαια για κάθε πλοίο ή κάθε στρατιωτική δαπάνη, η οποία υπήρξε συνήθης πρακτική μέχρι τότε. Μετά από πολλές αποτυχημένες ναυτικές επιθέσεις στην Τρίπολη, ήταν σαφές στον πρόξενο των ΗΠΑ στην Τύνιδα, William Eaton, ότι αν η Αμερική δεν επιτεθεί στην πηγή του προβλήματος, θα εμπλεκόταν σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο. Συμβούλεψε τον Jefferson και τον τότε υπουργό Εξωτερικών James Madison, ότι ήταν δυνατή η παρέμβαση στην εσωτερική πολιτική της Τρίπολης για να τερματιστεί η σύγκρουση. Αμερικανοί διπλωμάτες στο εξωτερικό διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην παροχή πληροφοριών: ο Eaton συγκέντρωσε τις απαραίτητες πληροφορίες για να δικαιολογήσει την επιτυχή εισβολή στο έδαφος της Τρίπολης το 1804 κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Βερβερικού Πολέμου. Ο Eaton

μάλιστα, πρότεινε να ανατρέψει τον Πασά μέσω εισβολής εδάφους υπό την ηγεσία της Αμερικής και στη συνέχεια να επιτρέψει στον αδελφό του Yusuf Karamanli Hamid να αναλάβει την εξουσία με τις διαβεβαιώσεις του για σεβασμό της κυριαρχίας των ΗΠΑ (Smith, 2013, σ. 43).

Με την παρέμβαση στην Τρίπολη, τα υλικά συμφέροντα της Αμερικής και οι πολιτικές αρχές ευθυγραμμίστηκαν και η διοίκηση του Jefferson αξιοποίησε την ευκαιρία να ασκήσει την αμερικανική ηγεσία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες προστάτησαν πρωτίστως το εμπόριο και την αξιοσέβαστη θέση τους στο εξωτερικό, αλλά ταυτόχρονα παρείχαν διεθνή ηγεσία και τιμώρησαν τις παραβιάσεις κατά του Νόμου των Εθνών (δηλαδή της ελευθερίας των θαλασσών). Δεν θα ήταν η πρώτη φορά που η δέσμευση της Αμερικής να προστατεύσει τα εθνικά της συμφέροντα συνέβαλε επίσης στον σεβασμό των αρχών της ελευθερίας και της δικαιοσύνης στο εξωτερικό. Οι Βερβερικοί Πόλεμοι είναι ένα παράδειγμα πολιτικής εξωτερικής στρατιωτικής επέμβασης για σκοπούς άλλους από την αποτροπή επικείμενης εδαφικής επίθεσης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ωστόσο, ότι αυτή η προσέγγιση δεν οδήγησε σε αποικισμό. Ο Jefferson και ο Madison αντιθέτως αντιλήφθηκαν ότι τα συμφέροντα και οι αρχές της Αμερικής εξυπηρετήθηκαν με την προστασία της ανεξαρτησίας των ΗΠΑ και του ειρηνικού εμπορίου, όχι με ευρωπαϊκής μορφής ιμπεριαλισμό, κατά παράβαση των αμερικανικών αρχών (Smith, 2013, σ. 45).

2.2.2 Ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου, 1975-1990

Ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου (1975-1990), προέκυψε ως αποτέλεσμα της επιδείνωσης της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης του λιβανικού κράτους και του ρόλου των πολιτοφυλακών που παρείχαν ασφάλεια, εκμεταλλεζόμενοι την απουσία του κράτους. Αυτές οι πολιτοφυλακές σχηματίστηκαν σε μεγάλο βαθμό σε κοινοτικές γραμμές. Από τη μία πλευρά υπήρχε το Λιβανέζικο Μέτωπο (LF), με επικεφαλής τους λεγόμενους Phalangists (ή Phalange), οι οποίοι αντιπροσώπευαν χριστιανικές φυλές Μαρωνιτών, των οποίων οι ηγέτες είχαν κυριαρχήσει στην παραδοσιακή ελίτ τάξη του κοινωνικοπολιτικού ιστού της χώρας. Από την άλλη υπήρχε το Εθνικό Κίνημα του Λιβάνου (LNM), ένας συνασπισμός κοσμικών αριστερών και σουνιτών μουσουλμάνων που συμπαθούν τον αραβικό εθνικισμό. Υπήρχε επίσης το κίνημα Amal («Ελπίδα», επίσης αρκτικόλεξο για το κίνημα Afwājal-Muqāwamah-al-Lubnāniyyah – Τμήματα Λιβανέζικης Αντίστασης), που περιλάμβανε Σιίτες λαϊκιστές. Τέλος, υπήρχε και ο Οργανισμός Απελευθέρωσης της Παλαιστίνης (PLO), ο οποίος

αντιπροσώπευε τον μεγάλο σε αριθμό προσφυγικό πληθυσμό της Παλαιστίνης. Άλλοι συμμετέχοντες στον πόλεμο περιλάμβαναν τη Συρία, το Ισραήλ και τα κατακερματισμένα στρατεύματα του Λιβανέζικου Στρατού (Kingston, n.d.).

Παρά τα διαφορετικά στάδια της πολιτικής των ΗΠΑ, η Baylouny (2009, σ. 310) υποστηρίζει ότι ο βασικός προσανατολισμός των ΗΠΑ προς τον Λίβανο παρέμεινε διαχρονικά σταθερός. Η αμερικανική πολιτική στον Λίβανο βασίζεται στην υποστήριξη της κυρίαρχης ελίτ του Λιβάνου που είναι σύμμαχος με τα αμερικανικά συμφέροντα. Οι κοινές προτεραιότητες τόσο αυτής της κυρίαρχης ελίτ όσο και των ΗΠΑ περιλαμβάνουν μια ανοιχτή οικονομία και συνεργασία με τις ΗΠΑ. Η προκύπτουσα στάση εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ που ενστερνίζεται το status quo, δεσμεύει απαραίτητα τις ΗΠΑ να στηρίζουν μια παραδοσιακή ελίτ. Για να εξορθολογήσουν την υποστήριξή τους σε ένα πολιτικό σύστημα στον Λίβανο, που θεσμοθετεί παραδοσιακές και θρησκευτικές διακρίσεις, οι αξιωματούχοι των ΗΠΑ αναγνωρίζουν το καθεστώς του Λιβάνου ως μία ειρηνική πολυπολιτισμικότητα.

Στις αρχές του εμφυλίου, οι αμερικανικές και οι γαλλικές δυνάμεις διαδραματίζουν ουδέτερο ρόλο. Σταδιακά, μετατρέπονται σε υπερασπιστές του καθεστώτος Gemayel εναντίον των Δρούζων και των Σιιτών στο κεντρικό και νότιο Λίβανο. Στις 18 Απριλίου 1983, η αμερικανική πρεσβεία στη Βηρυτό δέχεται επίθεση από βομβιστή αυτοκτονίας με 63 θύματα. Από εκείνη τη στιγμή οι Ηνωμένες Πολιτείες εμπλέκονται ενεργά στον εμφύλιο πόλεμο του Λιβάνου υποστηρίζοντας την κυβέρνηση Gemayel. Νωρίτερα, τον Αύγουστο του 1982, ο Bashir Gemayel, ο νεαρός ηγέτης των Phalangists, που κατάφερε να ενώσει τις Μαρωνιτικές πολιτοφυλακές στις Λιβανικές Δυνάμεις, είχε αναλάβει την προεδρία που θα διαρκούσε ως το 1988. Στις 17 Μαΐου 1983, ο Λίβανος και το Ισραήλ υπογράφουν ειρηνευτική συμφωνία με τις ΗΠΑ ως διαμεσολαβητή, με σκοπό την απόσυρση των ισραηλινών στρατευμάτων, εφόσον αποσυρθούν τα συριακά στρατεύματα από τον βόρειο και ανατολικό Λίβανο. Η Συρία αντιτίθεται στη συμφωνία, η οποία δεν επικυρώθηκε ποτέ από το κοινοβούλιο του Λιβάνου και ακυρώθηκε το 1987. Τον Οκτώβριο του 1990, η Γαλλία και οι ΗΠΑ επιτρέπουν στις συριακές δυνάμεις να επιτεθούν στο προεδρικό παλάτι του Michel Aoun, αφού η Συρία είχε ενταχθεί στον αμερικανικό συνασπισμό εναντίον του Saddam Hussein στην επιχείρηση Desert Shield και Desert Storm (Tristam, 2019).

2.2.3 Σχέσεις Αμερικής-Ισραήλ

Οι ΗΠΑ ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε το Ισραήλ ως κράτος το 1948 και η πρώτη που αναγνώρισε την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ το 2017. Το Ισραήλ υπήρξε και παραμένει από καιρό ο πιο αξιόπιστος εταίρος της Αμερικής στη Μέση Ανατολή. Το Ισραήλ και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεσμεύονται στενά από ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς καθώς και από αμοιβαία συμφέροντα. Πριν από την ίδρυση του Ισραήλ προηγήθηκαν προσπάθειες άνω των 50 ετών για τη δημιουργία ενός κυρίαρχου κράτους ως πατρίδας για τον εβραϊκό λαό. Μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), η Ένωση των Εθνών ανέθεσε στη Μεγάλη Βρετανία την εντολή για την Παλαιστίνη. Αμέσως μετά το τέλος της βρετανικής εντολής στις 14 Μαΐου 1948, το κράτος του Ισραήλ ανακηρύχθηκε και οι ΗΠΑ αναγνώρισαν το Ισραήλ την ίδια ημέρα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δεσμευτεί να υποστηρίξουν τα εμπλεκόμενα μέρη στις προσπάθειες για επίτευξη μίας διαρκούς, συνολικής ειρηνευτικής συμφωνίας που προσφέρει ένα μέλλον τόσο στο Ισραήλ όσο και στους Παλαιστίνιους (U.S. Department of State, 2018).

Οι ηθικοί, πολιτικοί και στρατηγικοί παράγοντες, έχουν συμβάλει στη δημιουργία και τη διάρκεια της συμμαχίας ΗΠΑ-Ισραήλ. Χρειάστηκαν δεκαετίες για να εξελιχθεί η αμερικανική υποστήριξη προς το Ισραήλ από «ηθική στάση» σε «στρατηγικό πλεονέκτημα» και τελικώς στην υιοθέτηση μιας πολιτικής «στρατηγικής συνεργασίας». Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριξαν τη δημιουργία του Ισραήλ το 1948, όχι μόνο λόγω των προσπαθειών πίεσης των Αμερικανών Εβραίων αλλά και λόγω ανθρωπιστικών προβληματισμών που απέρρεαν από το Ολοκαύτωμα. Ξεκινώντας τη δεκαετία του 1950, το Ισραήλ επιδίωξε να απεικονιστεί ως σύμμαχος των Ηνωμένων Πολιτειών με το επιχείρημα ότι η Αμερική και το Ισραήλ ήταν φιλελεύθερες δημοκρατίες και μοιράζονταν μια κοινή εβραίο-χριστιανική πολιτιστική κληρονομιά. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960, το Ισραήλ θεωρήθηκε στρατηγικός αντιπρόσωπος της αμερικανικής δύναμης στη Μέση Ανατολή στον Ψυχρό Πόλεμο, ενώ η Σοβιετική Ένωση όπλιζε τα ριζοσπαστικά αραβικά εθνικιστικά κράτη και ενέκρινε τους παλαιστινιακούς πολέμους της εθνικής απελευθέρωσης εναντίον του Ισραήλ. Κατά τις επόμενες δεκαετίες, το Ισραήλ προσπάθησε επανειλημμένα να αποδείξει ότι συμάχησε με τις Ηνωμένες Πολιτείες για να αντισταχθεί στην αστάθεια στην περιοχή που θα μπορούσε να απειλήσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Το Ισραήλ προσπάθησε επίσης να απεικονιστεί ως φιλελεύθερη δημοκρατία παρά τη

συνεχιζόμενη κατοχή του σε εδάφη που κατέκτησε στον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967. Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, την άνοδο της περιφερειακής αστάθειας και του ριζοσπαστισμού στη Μέση Ανατολή, την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 και την Αραβική Άνοιξη του 2011, η τεχνογνωσία του Ισραήλ στους τομείς της αντιτρομοκρατίας και της ασφάλειας παρείχε μια επιπλέον βάση για τη στρατιωτική-στρατηγική συνεργασία ΗΠΑ-Ισραήλ (Sohns, 2017).

2.2.4 Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο 21^{ος} αιώνας

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, διάφορες πτυχές της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ αποτέλεσαν αντικείμενο έντονης συζήτησης και υπέστησαν σημαντικές αλλαγές. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, η εξωτερική πολιτική καθοδηγήθηκε από την απειλή του Κομμουνισμού, όπως φάνηκε και από τα Δόγματα των Προέδρων από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και έως τα γεγονότα της 9/11. Επιπλέον, από την ανάλυση αυτών των δογμάτων φάνηκε ότι από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ εργάστηκαν για να αναπτύξουν ένα καθοδηγητικό όραμα για μια «Νέα Παγκόσμια Τάξη».

Επιπρόσθετα, δεν θα πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι, κατά την εποχή μετά τον Ψυχρό Πόλεμο η άνοδος μιας σειράς εθνοτικών και πολιτικών θρησκευτικών ριζικά προσανατολισμένων ομάδων και ο σημαντικός ρόλος των μη κρατικών παραγόντων στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής άλλαξαν την έννοια της εξωτερικής πολιτικής (Charountaki, 2014, σ. 132). Τα γεγονότα αυτά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τη μελέτη της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ αυτήν την περίοδο.

Ως κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, οι ΗΠΑ έγιναν ο κύριος υπερασπιστής του status quo, εργαζόμενοι για τη διατήρηση της γεωπολιτικής «Νέας Παγκόσμιας Τάξης», προωθώντας ταυτόχρονα τη «Washington Consensus» ως ένα παγκόσμιο οικονομικό όραμα. Τόσο η κυβέρνηση του Bush όσο και του Clinton προσπάθησαν να σχηματίσουν ένα νέο πλαίσιο για την εξωτερική πολιτική επικεντρωμένη στην ηγεσία των «παγκόσμιων κανόνων» των ΗΠΑ και την περιορισμένη χρήση στρατιωτικής δύναμης για την αποτροπή της επιθετικότητας, για παράδειγμα, ξεκινώντας την Επιχείρηση Desert Storm ως αντίδραση στην εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ. Μια σημαντική συζήτηση για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης του Clinton σχετικά με την έννοια της «οικοδόμησης έθνους», δεδομένης της συμμετοχής των ΗΠΑ εκείνη την εποχή σε

συγκρούσεις σε χώρες και εδάφη όπως η Σομαλία, η Αϊτή, η Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο (Friedman & Lundell, 2016, σ. 21).

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, η αμερικανική πολιτική για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν είναι ένα νέο φαινόμενο που εμφανίστηκε μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, αλλά είχε ήδη αναδυθεί από τη δεκαετία του 1970. Ξεκινώντας με την «Επιτροπή Υπουργικού Συμβουλίου για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας» και την «Ομάδα Εργασίας για την Τρομοκρατία» υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ το 1972, η σταδιακή στρατιωτικοποίηση του λόγου και των πολιτικών των ΗΠΑ μετά τη θητεία του Νίxon επιβεβαιώθηκε με τον Carter στο Αφγανιστάν και τον Reagan στο Ιράν. Έτσι, η ίδια η αμερικανική πολιτική άμεσης χρήσης βίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990 μπορεί να θεωρηθεί ότι είχε προκαλέσει τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου. Η περίοδος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο σηματοδότησε τη θεσμοθέτηση της άμεσης χρήσης βίας σύμφωνα με τις οδηγίες του George H. W. Bush, την προεδρία του Bill Clinton και το δόγμα του George W. Bush, στο πλαίσιο του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» των ΗΠΑ. Έτσι, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου με το Δόγμα του Carter υπαγόρευσε τη χρήση άμεσης στρατιωτικής δύναμης εναντίον οποιασδήποτε εξουσίας με συμφέροντα που είναι αντίθετα με τα ζωτικά συμφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ και συνεχίστηκε από τις προεδρίες του George H. W. Bush και του Bill Clinton. Η σημασία της Μέσης Ανατολής, η προτεραιότητα του περιορισμού τόσο των κρατικών όσο και των μη κρατικών κατόχων πυρηνικών όπλων αλλά και υποστηρικτών της τρομοκρατίας, μαζί με τη χρήση άμεσης βίας, αποκρυσταλλώνει το πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε η εξωτερική πολιτική και ο λόγος των ΗΠΑ στο μετα-ψυχροπολεμικό περιβάλλον (Charountaki, 2014, σ. 133).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ BARACK OBAMA

3.1 Barack Obama: Προσωπικότητα και Χαρακτηριστικά

Ο Πρόεδρος Obama είναι ίσως το πιο περίπλοκο και αμφιλεγόμενο άτομο που έχει εκλεγεί ποτέ στη θέση του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών. Ενσαρκώνει τόσες πολλές εντάσεις που ιστορικά έχουν διχάσει τις Ηνωμένες Πολιτείες: μαύρος αλλά και λευκός, Χριστιανός αλλά με μια αθεϊστική μητέρα και έναν μουσουλμάνο πατέρα. Αφενός μεν πατριώτης, αφετέρου δε προσεκτικά προσαρμοσμένος στις μη δυτικές αντιλήψεις των Ηνωμένων Πολιτειών, ένας παραδοσιακός άνδρας (έχοντας περάσει αρκετά χρόνια μεγαλώνοντας στην Ινδονησία), αλλά ταυτόχρονα και ένας άνδρας που μεγάλωσε σε μια μάλλον μη παραδοσιακή οικογένεια, ένας ιδεαλιστής, αλλά ρεαλιστικός στον πυρήνα του. Η ικανότητά του να «πλοηγείται» αποτελεσματικά σε αυτούς τους διαφορετικούς κόσμους έχει καταδειχθεί στις πολλές ομιλίες του, τόσο πριν εκλεγεί Πρόεδρος όσο και από τότε που ανέλαβε τα καθήκοντά του τον Ιανουάριο του 2009. Άλλωστε, η ρητορική του δεινότητα έχει αναγνωριστεί ευρέως (Siker, 2012, σ. 586).

Οι πεποιθήσεις του Obama απορρέουν τόσο από τα προσωπικά του βιώματα, όσο και από τα αναγνώσματά του (Hamid, 2017). Ο Obama αφιέρωνε πολύ χρόνο στην ανάγνωση βιβλίων ιστορίας, φιλοσοφίας, βιογραφίας ή ακόμη και επιστημονικών μυθιστορημάτων. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο ετών του Obama στο κολλέγιο, πέρασε μια εστιασμένη περίοδο σε βάθος αυτο-προβληματισμού και μελέτης, διαβάζοντας μεθοδικά διάφορους φιλοσόφους (από τον Άγιο Αυγουστίνο έως τους Nietzsche, Emerson, Sartre, Niebuhr), προκειμένου να διαμορφώσει τις πεποιθήσεις του. Ορισμένες από τις απόψεις αυτών των φιλοσόφων αντανακλώνται στην εσωτερική πολιτική σκηνή όπως και στην διαμόρφωση της εξωτερικής του πολιτικής. Στη βάση αυτών, η φιλοσοφία του Obama διαπνέεται από αισιοδοξία που καθιστά πιο δύσκολη την επεξεργασία ήττας, καθώς και ένα σύνολο υποθέσεων για την εγγενή ορθότητα και ορθολογισμό του αμερικανικού λαού, συμπεριλαμβανομένων των αντιπάλων του. Επιπρόσθετα, ο Obama, ο οποίος βίωσε σχετικά άμεσο ρατσισμό στη ζωή του, έκανε έκκληση για πίστη στην αθωότητα –ιδίως σε μια λευκή αθωότητα– που αποδίδει τα ιστορικά λάθη της χώρας περισσότερο σε παρεξηγήσεις και λιγότερο σε μία εσκεμμένη κακομεταχείριση ή σε έναν εκτεταμένο ρατσισμό.

Επιπρόσθετα, μεγάλωσε σε μία οικογένεια που δεν ήταν θρησκευόμενη. Ούτε η μητέρα του ούτε οι παππούδες του εξέφρασαν ιδιαίτερη αφοσίωση στην πίστη. Η έμφαση δόθηκε στον λογικό λόγο, που εκφράστηκε ως «φλογερός ορθολογισμός» της γιαγιάς του. Παρόλο που δεν ήταν θρησκευτόμενος με κάποια προφανή έννοια, η μητέρα και οι παππούδες του ενδιαφέρθηκαν να τον εμποτίσουν με διάφορες θρησκευτικές απόψεις. Η Βίβλος, το Κοράνι και η Bhagavad Gita συνυπήρχαν στη βιβλιοθήκη μαζί με βιβλία ελληνικής, σκανδιναβικής και αφρικανικής μυθολογίας. Η μητέρα του, ανθρωπολόγος, τόνισε ότι η θρησκεία ήταν έκφραση της ανθρώπινης κουλτούρας (Siker, 2012, σ. 588).

Επίσης, σημαντικό στοιχείο και πεποίθηση, που διαμόρφωσε και την εξωτερική του πολιτική, ήταν η πεποίθησή του για αυτό που αναφέρεται ως “exceptionalism” (Tomes, 2014, σ. 27; Löffmann, 2015, σ. 309; Gilmore et al., 2016, σ. 505). Η σκέψη αυτή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η εξωτερική πολιτική της Αμερικής, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο οι ηγέτες και οι διπλωμάτες απεικονίζουν τις ΗΠΑ και λαμβάνουν αποφάσεις στο πλαίσιο του ρόλου της Αμερικής στον κόσμο. Η σκέψη αυτή έχει εξελιχθεί στην αμερικανική πολιτική κουλτούρα ως μείγμα μυθολογίας και ιδεολογίας. Ο αμερικανικός εξαιρετικός χαρακτήρας, υποδηλώνει την πεποίθηση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι μοναδικές μεταξύ των εθνών και για ορισμένους, ακόμη και ανώτερες από άλλες. Στην ομιλία αποδοχής του βραβείου Νόμπελ Ειρήνης το 2009, ο Πρόεδρος Obama περιέγραψε την εξωτερική πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο στην Αμερική, δηλώνοντας ότι «οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής βοήθησαν στην ανάληψη της παγκόσμιας ασφάλειας για περισσότερες από έξι δεκαετίες με το αίμα των πολιτών μας» (Tomes, 2014, σ. 29). Ως ηγέτης διακήρυξε και ήταν ευρέως γνωστός για τις κοσμοπολίτικες ευαισθησίες του αλλά τελικά βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό σε θέματα πατριωτισμού και αμερικανικού “exceptionalism”. Ο λόγος του επιβεβαιώνει ότι η εθνικότητα παραμένει μια ισχυρή μορφή συλλογικότητας στη σύγχρονη εποχή και παρ’ όλο που οι συνθήκες της παγκοσμιοποίησης μπορεί να διευκολύνουν τον κοσμοπολιτισμό, δεν είναι επαρκείς. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνει τη βαθιά του εξοικείωση με τις πραγματικότητες της παγκόσμιας διασύνδεσης και την επίγνωση των συνακόλουθων κινδύνων, αλλά δεν επισημαίνει τον κοσμοπολιτισμό του αμερικανικού έθνους (Croucher, 2015, σ. 12).

Μία ενδιαφέρουσα προσέγγιση στην προσωπικότητα του Obama γίνεται από την Cannen (2014, σ. 255), βάσει της οποίας ο Obama αποτελεί μία προεδρική αρρενωπότητα που είναι σύγχρονη, αποστρατικοποιημένη και χαρακτηρίζεται από ένα post-hip-hop ghetto-style cool, σε αντίθεση με τον προκάτοχό του, ακόμη και αν επιβεβαιώνει τον συνεχιζόμενο μιλιταρισμό των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο και ακόμη και αν θεσμοθέτησε περαιτέρω τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας», παρά το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης. Εν κατακλείδι, η συγγραφέας συμπεραίνει ότι η υβριδική προεδρική αρρενωπότητα του Obama μπορεί κάλλιστα να είναι μια πιο εξελιγμένη ανάπτυξη και ενσωμάτωση της ηγεμονικής αρρενωπότητας των ΗΠΑ τον 21ο αιώνα.

3.2 Το γενικό πλαίσιο της εκλογής του Obama

Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου άλλαξαν σημαντικά την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, ξεκινώντας τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» και τις εισβολές στο Αφγανιστάν και το Ιράκ. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου παραμένουν ο θεμέλιος λίθος για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ τον 21^ο αιώνα και βασικός παράγοντας της πολιτικής των ΗΠΑ στην εποχή της «παγκόσμιας τρομοκρατίας». Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Bush, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ συνδέονταν όλο και περισσότερο με νεοσυντηρητικές έννοιες της προληπτικής και της μονομερούς δράσης, καθώς και με γενικότερες έννοιες για την επέκταση της ελευθερίας. Ωστόσο, μέχρι το τέλος της δεύτερης θητείας του Bush, το αμερικανικό κοινό είχε εξαντληθεί από το «δόγμα Bush» (Friedman & Lundell, 2016, σ. 22).

Συνολικά, σε γεωστρατηγικό επίπεδο, οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονται στο σταυροδρόμι κατά τη μετάβασή τους από έναν διπολικό σε έναν φαινομενικά α-πολικό κόσμο, σε μια εποχή κινδύνου όπου η στρατιωτική επέμβαση ίσως χρειαστεί να χρησιμοποιηθεί προληπτικά, για αόριστο χρονικό διάστημα, οπουδήποτε στον κόσμο για την υπεράσπιση περιφερειακών συμφερόντων ασφάλειας και σε ένα σύνθετο επιχειρησιακό περιβάλλον όπου τα όρια μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων είναι θολά. Στο εσωτερικό επίπεδο, η πολιτική της κυβέρνησης Obama στη Μέση Ανατολή «στοιχειώνεται» από την κληρονομιά της εποχής Bush: δημοσιονομική κόπωση από τον πόλεμο, μέτρα λιτότητας και στρατιωτική συρρίκνωση μετά από μακρές και δαπανηρές στρατιωτικές δεσμεύσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής (Krieg, 2016, σ. 97). Ο Buzan (2010, σ. 4) προσθέτει ότι υπάρχει μία γενική στροφή στη διεθνή κοινωνία ενάντια στην ηγεμονία και επομένως ενάντια στον ίδιο τον παγκόσμιο ηγετικό ρόλο από μέρους της Αμερικής.

Στη βάση όλων των παραπάνω, η κυβέρνηση Obama ανέλαβε τα καθήκοντά της το 2009 με στόχο την επαναβαθμονόμηση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, δίνοντας έμφαση στην «έξυπνη δύναμη», την οικοδόμηση συνασπισμού και την αυξημένη εξάρτηση από τους περιφερειακούς εταίρους, καθώς και μια πιο περιορισμένη χρήση στρατιωτικής δύναμης (Friedman & Lundell, 2016, σ. 22).

3.3 Ιδεολογία και στρατηγική του Obama

Παρ' όλο που δεν είναι δυνατόν να ισχυριστεί κάποιος ότι υπάρχει ένα ολιστικό και συγκεκριμένο δόγμα, όπως τα δόγματα που αποδίδονται στους προηγούμενους προέδρους, μπορεί κανείς να αναφερθεί σε ένα δόγμα του Obama μέσω μιας αξιολόγησης των πολιτικών του. Στη βάση αυτή, όπως θα καταδειχθεί και στα επόμενα κεφάλαια, ο Obama εστίασε στη χρήση της μαλακής δύναμης. Υποστήριζε ακόμα ότι οι μη στρατιωτικές μέθοδοι όπως η απομόνωση και η επιβολή κυρώσεων ως μέσο εξωτερικής πολιτικής θα μπορούσαν να είναι λειτουργικές για την επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος. Σε αυτό το πλαίσιο, ήταν δυνατό να οριστεί το πιο θεμελιώδες χαρακτηριστικό της πολιτικής των ΗΠΑ υπό την προεδρία Obama: το χαρακτηριστικό ενός ιδεαλιστικού και νεοφιλελεύθερου διεθνισμού και μιας πολιτικής που βασίζεται σε διαπραγματεύσεις και πολυμερή συνεργασία παρά σε συγκρούσεις και μονομερείς πρωτοβουλίες (Ari, 2020, σ. 61).

Πιο αναλυτικά, ο Obama εξελέγη με τις υποσχέσεις ελπίδας και αλλαγής: τόσο ο αμερικανικός λαός όσο και η διεθνής κοινότητα επιθυμούσαν το τέλος της ηγεμονικής στάσης της κυβέρνησης Bush στην παγκόσμια πολιτική (Keller, 2008, σ. 1; Buzan, 2010, σ. 4). Το τέλος του πολέμου στο Ιράκ αποτέλεσε μια νέα καμπή για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Η προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Obamaσε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων μπορεί να θεωρηθεί ως «διπλωματία συνεργασιών». Τα έθνη με ισχυρή δύναμη συνεργάστηκαν μαζί για να επιβάλουν τους διεθνείς κανόνες, σε ένα πλαίσιο πολυπολικότητας, όπου τα κράτη συνεργάζονται σε επίπεδο θεσμών και ανταποκρίνονται επίσης σε πιθανές απειλές μέσω της χρήσης των θεσμών, η οποίοι με τη σειρά τους περιορίζουν την κρατική εξουσία. Αυτό δημιουργεί μια μακροπρόθεσμη δέσμευση για την ασφάλεια. Εάν το δόγμα της εξωτερικής πολιτικής του Bush ήταν η ιδανική εικόνα της μονομερούς προσέγγισης, τότε το δόγμα της εξωτερικής πολιτικής του Obama βασίζεται στα χαρακτηριστικά της διεθνούς δέσμευσης και συνεργασίας. Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών απαιτεί επανένταξη στον υπόλοιπο κόσμο μέσω μιας πολυπολικής προσέγγισης, στη βάση της

συνεργασίας των διεθνών θεσμών, βάσει και των εμπειριών έπειτα από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (The White House, 2010, σ. 12).

Σύμφωνα με τον Obama, το συμφέρον όλων των εθνών είναι κοινό και οι διαφορετικές δυνατότητες εξουσίας έχουν σημασία μόνο όταν δημιουργούν νέους δεσμούς που με τη σειρά τους ενισχύουν το δρόμο προς την ειρήνη. Το δόγμα του Obama αναζητά έναν κόσμο διεθνών σχέσεων όπου η κοινή δράση αναπτύσσεται από ένα σύνολο κοινών πεποιθήσεων. Η εξουσία θα αναπτύσσεται στη βάση της κοινότητας και θα μπορούσε να ασκηθεί περαιτέρω με τον καταμερισμό των ευθυνών που σχετίζονται με τους πόρους μιας χώρας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της πολυπολικότητας, όπου ισχυρά έθνη ηγούνται μέσω του στρατηγικού περιορισμού και περιλαμβάνει το πλαίσιο που αποτελείται από τη θεσμική οικοδόμηση. Αυτή η προσέγγιση είναι ορατή μέσω της χρήσης μιας νέας «Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας» που υπόσχεται σε κράτη αδύναμα σε όρους πόρων και επιρροής, ότι θα θεωρηθούν ως ίσοι εταίροι. Αυτό με τη σειρά του απορρέει από την πεποίθηση του Obama ότι η υφιστάμενη τάξη, που είναι ένα είδος ιεραρχικά φιλελεύθερου θεσμικού πλαισίου και βασίζεται στην αμερικανική ηγεμονία, δεν είναι πλέον επαρκής. Ωστόσο, οι ΗΠΑ μπορούν να επηρεάσουν τα διεθνή γεγονότα εάν καταφέρουν να πείσουν άλλες χώρες ότι η συνεργασία είναι προς το καλύτερο συμφέρον της διατήρησης φιλελεύθερων θεσμών, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το θεμέλιο των διεθνών σχέσεων του 21ου αιώνα. Η ενίσχυση αυτών των θεσμών θα επιτρέψει ταυτόχρονα στις Ηνωμένες Πολιτείες να διατηρήσουν την ηγετική τους θέση (Ivaneishvili, 2012, σ. 28).

Ο Obama, σε αντίθεση με τους φιλελεύθερους που επιζητούν τη στρατηγική της παρέμβασης, ήταν θαυμαστής του ρεαλισμού της εξωτερικής πολιτικής του Προέδρου George H. W. Bush και ειδικότερα του συμβούλου εθνικής ασφάλειας του Bush, Brent Scowcroft. Ο Bush και ο Scowcroft απομάκρυναν τον στρατό του Saddam Hussein από το Κουβέιτ το 1991, και κατάφεραν να διαχειριστούν επιμελώς την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης (Goldberg, 2016). Λόγω της εμπειρίας του πολέμου στο Ιράκ, καθώς και των εσωτερικών πολιτικών εκτιμήσεων, ο Obama ήλπιζε να μειώσει το αποτόπωμα της Αμερικής στη Μέση Ανατολή. Αυτό σήμαινε μια γενική προκατάληψη για την αποδέσμευση, ανεξάρτητα από το εάν η μεγαλύτερη συμμετοχή των ΗΠΑ θα μπορούσε να παράγει καλύτερα αποτελέσματα σε συγκεκριμένες κρίσεις. Υπήρξε επίσης μια γενική δυσφορία γύρω από την άμεση χρήση της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ, τόσο για ιδεολογικούς, όσο και για πρακτικούς λόγους (Hamid,

2017). Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Obama στον Λευκό Οίκο: «η ρίψη βόμβων σε κάποιον απλώς για να αποδειχθεί η προθυμία ρίψης, είναι ακριβώς ο χειρότερος λόγος για χρήση βίας» (Goldberg, 2016).

Η εξωτερική πολιτική του Obama υπέστη βαθιά αλλαγή το 2011, οπότε και πίεσε το Κογκρέσο για απότομες περικοπές στον προϋπολογισμό άμυνας, ενώ ταυτόχρονα διαμόρφωσε μια νέα στρατηγική εθνικής ασφάλειας υποσχόμενος να υπερασπιστεί το έθνος με ουσιαστικά λιγότερους πόρους. Βάσει της νέας στρατηγικής, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα συμμετείχαν πλέον σε μεγάλους πολέμους κατά της εξέγερσης, όπως στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, και αντ' αυτού θα βασίζονταν σε δυνάμεις και αεροσκάφη ειδικών επιχειρήσεων για να νικήσουν τους τρομοκράτες. Η νέα στρατηγική εστίαζε επίσης στην Ασία, την ήπειρο από την οποία φαινόταν να εξαρτάται το μέλλον της Αμερικής, όπου η αμερικανική αεροπορική και ναυτική δύναμη κατέστησε περιττή την εδαφική της παρουσία (Moyar, 2016, σ. 2). Διάφοροι λόγοι έχουν προταθεί για αυτή τη στροφή: α) η ανησυχία του Obama με τις εσωτερικές υποθέσεις, β) η δυσπιστία του Obama για την αμερικανική εξουσία και την Αμερική γενικότερα, γ) η λαϊκή απογοήτευση με τις ξένες εμπλοκές και η αναγνώριση των περιορισμών της αμερικανικής δύναμης, δ) η γνώμη της φιλελεύθερης Δημοκρατικής του βάσης (Moyar, 2016, σ. 3). Όπως σημειώνει η Dimitrova (n.d., σ. 6), με την εφαρμογή μιας στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής «έξυπνης δύναμης», ο στόχος της κυβέρνησης Obama δεν ήταν μόνο να επιτύχει μια νέα ισορροπία μεταξύ άμυνας και διπλωματίας (δύο από τις βασικές προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας των ΗΠΑ), αλλά και να ενσωματώσει την ανάπτυξη ως τρίτο πυλώνα στα '3Ds' του δόγματος της εξωτερικής πολιτικής του Obama: άμυνα (Defense), διπλωματία (Diplomacy) και ανάπτυξη (Development). Το εν λόγω δόγμα ήταν μια προσπάθεια να διευκρινιστεί και να θεσμοθετηθεί μια απάντηση στις μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν προκαλέσει συνήθως ελάχιστη ή καθόλου δράση εκ μέρους των ΗΠΑ. Επίσης, επιδιώκει να αναδιατυπώσει μια σειρά από ψευδείς επιλογές οι οποίες ιστορικά ανάγκασαν μια δυσάρεστη δέσμευση για σταθερότητα και όχι επιδίωξη μεταρρυθμίσεων. Ένα τρίτο καθοριστικό στοιχείο αφορά την πρακτική εφαρμογή ή τη λειτουργία αυτής της φιλοσοφίας, κάτι το οποίο προκάλεσε ανησυχίες τόσο για το περιεχόμενο όσο και για τη διατύπωσή του (Murray, 2013, σ. 146).

Επιπλέον, μία από τις αρχές και τις έννοιες της εξωτερικής πολιτικής της εποχής του Obama ήταν η έννοια της στρατηγικής υπομονής που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τον Φεβρουάριο του 2015: η υπομονή των ΗΠΑ δεν ήταν απεριόριστη και δήλωσε ότι αυτή η υπομονή είχε στρατηγικό νόημα. Ωστόσο, η έννοια της στρατηγικής υπομονής έχει δεχθεί πολλές κριτικές, καθώς ο Obama είχε αργή δράση σε θέματα όπως η καταπολέμηση του ISIS. Η κυβέρνηση Obama θεώρησε ότι οι ΗΠΑ θα παραμείνουν ηγετική χώρα αλλά δεν πρέπει να αναμένεται να παρεμβαίνουν σε όλα τα περιφερειακά προβλήματα στον κόσμο. Επομένως, πολλά από αυτά τα προβλήματα απαιτούσαν από τις ΗΠΑ να έχουν στρατηγική υπομονή. Ωστόσο, οι κριτικοί υποστήριζαν ότι η πολιτική του Obama δεν ήταν παρά ενθάρρυνση των ανταγωνιστών. Στο πλαίσιο αυτό επισημάνθηκε ότι το ISIS, το Ιράν ή ο Putin χρησιμοποίησαν το κενό ισχύος που άφησε ο Obama (Ari, 2020, σ. 61).

Εξετάζοντας την πτυχή της εξωτερικής πολιτικής υπό το πρίσμα των θεωριών των διεθνών σχέσεων, έπειτα από τη διακυβέρνηση του Obama, η Charountaki (2014, σ. 137) υποστηρίζει πως αποτελεί έναν «ατομικιστικό ρεαλισμό» σε συνδυασμό με «έναν ευκαιριακό ανθρωπισμό». Είναι ατομικιστική, επειδή είναι εγωκεντρική και ευκαιριακή, επειδή είναι τακτική: κρατικοί φορείς που ακολουθούν την ατζέντα εξωτερικής πολιτικής τους με στόχο την επίτευξη των συμφερόντων τους στο μέγιστο, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις επιταγές του διεθνούς περιβάλλοντος στο βαθμό που στοχεύουν να παραμείνουν άθικτοι από την διαμόρφωση του περιβάλλοντος. Είναι επίσης ανθρωπιστική, εξαιτίας της περιστασιακής έκκλησης για ανθρωπιστικές αξίες, όπως αυτές προσαρμόζονται στις εθνικές ανάγκες της χώρας και στα συμφέροντά τους για τη νομιμοποίηση των ενεργειών τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2009-2016

4.1 Η εξωτερική πολιτική του Obama στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική

Αναφορικά με την περιοχή της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, από το 2001, η Ουάσινγκτον έχει δημιουργήσει μια εικόνα ως ζώνης κλειστών κοινωνιών, αυταρχικού καθεστώτος και οικονομικής υπανάπτυξης, χαρακτηριστικά που θεωρήθηκαν ότι θέτουν προβλήματα ασφάλειας. Στην ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Καΐρου το 2019, ο Obama τόνισε τους στόχους της δημοκρατίας, της θρησκευτικής ελευθερίας, των δικαιωμάτων των γυναικών και της οικονομικής ανάπτυξης στις σχέσεις των ΗΠΑ με τις μουσουλμανικές κοινότητες σε όλο τον κόσμο. Στη συνέχεια, μέχρι τα μέσα του 2011, όταν οι αραβικές εξεγέρσεις είχαν εξαπλωθεί σε πολλές χώρες της εν λόγω περιοχής, ο Obama δεσμεύτηκε ότι θα είναι η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών να προωθήσουν τη μεταρρύθμιση σε ολόκληρη την περιοχή και να υποστηρίξουν την μετάβαση στη δημοκρατία. Η Αμερική, υπό την ηγεσία Obama, ήταν περισσότερο ένας ξένος παρά ενεργός παράγοντας στις συγκρούσεις της περιοχής (Isaac&Kares, 2017, σ. 7).

Όμως, κατά τη δεύτερη θητεία του Obama υπήρξαν δύο σημαντικές απειλές για τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική: το Ιράν και το ISIS. Και οι δύο αύξησαν την αποδοτικότητά τους εκμεταλλευόμενοι το κενό ισχύος που προέκυψε στην περιοχή. Η Al-Qaeda κατέστη μια πολύ πιο αποτελεσματική τρομοκρατική οργάνωση με διαφορετικά ονόματα στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ, στη Συρία, στη Λιβύη, στην Αίγυπτο, στην Τυνησία, στη Σομαλία, στην Υεμένη, στη Νιγηρία, στο Μάλι, στη Λιβύη και κατέστη σημαντική απειλή για τη Μέση Ανατολή και τις χώρες της Βόρειας Αφρικής.

Ο κύριος στόχος της κυβέρνησης Obama στη Μέση Ανατολή ήταν η αναδιάρθρωση των ζημιών που προκλήθηκαν από την κυβέρνηση Bush. Οι εισβολές στο Αφγανιστάν και το Ιράκ προκάλεσαν μια μεγάλη αντίδραση ενάντια στην αμερικανική παρουσία στην περιοχή και αυτό απαιτούσε τη μείωση της στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, σύμφωνα με την απόφαση που ελήφθη τον Αύγουστο του 2014 στο πλαίσιο του αγώνα ενάντια στο ISIS, άρχισαν να διεξάγουν επιχειρήσεις από τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, παρουσιάζοντας διαφοροποίηση από τη φιλοσοφία του Προέδρου Obama ότι η

αμερικανική στρατιωτική δύναμη δεν θα χρησιμοποιηθεί σε περιφερειακές συγκρούσεις (Ari, 2020, σ. 55). Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν ζωτικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή, αλλά οι ενέργειες (ή σε ορισμένες περιπτώσεις η αδράνεια) των ΗΠΑ οδήγησαν σε μία συγκεκριμένη κατάσταση το 2009. Ωστόσο, οι διαδοχικές αμερικανικές διοικήσεις έδωσαν προτεραιότητα στη βραχυπρόθεσμη σκοπιμότητα έναντι του μακροπρόθεσμου στρατηγικού οφέλους, ενώ παράλληλα οι σχέσεις των χωρών της Μέσης Ανατολής δεν θα έπρεπε να παραβλεφθούν. Η απειλή που έθεσε το επαναστατικό ιρανικό κράτος στους αμερικανούς συμμάχους της περιοχής, ανάγκασε τις Ηνωμένες Πολιτείες να εμπλακούν στρατιωτικά στον Περσικό Κόλπο για πρώτη φορά. Η δέσμευση αυτή επεκτάθηκε όταν η ήττα του Ιράν (με αμερικανική βοήθεια) στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ δημιούργησε την ευκαιρία στον Saddam Hussein να εισβάλει στο Κουβέιτ και να αποτελέσει μια απειλή για τις ζωτικές εξαγωγές πετρελαίου της περιοχής. Και έτσι οι Ηνωμένες Πολιτείες έγιναν ο απόλυτος θεματοφύλακας των ροών πετρελαίου της περιοχής, ο μεσολαβητής πολλών από τις διαμάχες, ο πραγματικός ηγεμόνας της Μέσης Ανατολής. Ως μέρος αυτής της εξέλιξης, οι Αμερικανοί υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, αναγκάστηκαν όλο και περισσότερο να αποδεχτούν ότι η εσωτερική πολιτική της περιοχής ήταν σημαντική για τα αμερικανικά συμφέροντα, επειδή τα εσωτερικά προβλήματα θα μπορούσαν να επηρεάσουν την περιφερειακή σταθερότητα και τις εξαγωγές πετρελαίου (Pollack, 2015).

Οι σχέσεις Ηνωμένων Πολιτειών και Ιράν, στη βάση του πυρηνικού προγράμματος αυτού, αποτέλεσαν ένα σημαντικό πεδίο αξιολόγησης της εξωτερικής πολιτικής του Obama στη Μέση Ανατολή. Η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών εξακολουθούσε να αντιτίθεται στον εμπλουτισμό ουρανίου, με το Ιράν να έχει πυρηνική ικανότητα, αλλά επέμεινε ότι η διπλωματική επιλογή θα ήταν πρώτα και κύρια η επίλυση του προβλήματος με την Τεχεράνη. Η ομιλία του Obama στο Κάιρο ήταν ένα σημαντικό μήνυμα για τον ισλαμικό κόσμο, ότι δεν θα υπήρχε προκατάληψη για το Ισλάμ και δεν θα υπήρχε σύγχυση μεταξύ μουσουλμάνων και τρομοκρατών (Ari, 2020, σ. 52). Στο πλαίσιο αυτό, υπήρξαν τρεις διαφορές μεταξύ της κυβέρνησης Obama και Bush. Η πρώτη διαφορά ήταν ότι η κυβέρνηση Obama δεν δίσταζε να ξεκινήσει άμεσο διάλογο εάν το Ιράν έστελνε θετικά μηνύματα. Δεύτερον, η κυβέρνηση Obama αντί να απορρίψει κατηγορηματικά όλα τα πυρηνικά προγράμματα του Ιράν, επικεντρώθηκε κυρίως στην αποτροπή του να γίνει πυρηνική δύναμη. Ως εκ τούτου, η αμερικανική κυβέρνηση δήλωνε συνεχώς το δικαίωμα του Ιράν να έχει ειρηνική

πυρηνική ενέργεια και όχι πυρηνικά όπλα (Αγι, 2020, σ. 52-53). Η τρίτη διαφορά αφορούσε τους τρόπους επίλυσης του προβλήματος με το Ιράν. Η κυβέρνηση Obama δεν αναφερόταν σε στρατιωτική επιλογή όπως η κυβέρνηση Μπους. Αντίθετα, όσο το Ιράν ήταν πρόθυμο να συνεργαστεί με τη διεθνή κοινωνία και να συμμορφωθεί με τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποσχέθηκε να παραιτηθεί από την επιβολή κυρώσεων. Η κυβέρνηση Obama, πρώτα, ήθελε να δώσει μια ευκαιρία στη διαδικασία 5 + 1 χωρών (Ηνωμένες Πολιτείες, Ρωσία, Κίνα, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία και Γερμανία) που ήταν ήδη σε ισχύ (Αγι, 2020, σ. 53). Ειδικότερα, κατά τη δεύτερη θητεία του, η πυρηνική συμφωνία του 2015 διέλυσε το καθεστώς των κυρώσεων του Ηνωμένου Βασιλείου που είχε καταστρέψει την ιρανική οικονομία, με αντάλλαγμα προσωρινά όρια στις βασικές εγκαταστάσεις του προγράμματος πυρηνικών όπλων του Ιράν και ασαφείς δεσμεύσεις για την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Η συμφωνία θεωρήθηκε από πολλούς στην Τεχεράνη ως παράδοση από την πλευρά της Αμερικής (Loyola, 2020).

Το θεμέλιο του νέου αμερικανικού εγκεκριμένου πλαισίου ασφαλείας ήταν η αναγνώριση και ο σεβασμός σε αυτό που ο Obama ανέφερε ως «μετοχές» του Ιράν. Αυτό μεταφράστηκε σε νομιμοποίηση των ιρανικών σφαιρών επιρροής σε ολόκληρη την περιοχή, ειδικά στο Ιράκ και τη Συρία. Για τον Obama, αυτή η αναγνώριση του Ιράν ως περιφερειακού πυλώνα λειτούργησε σε διάφορα επίπεδα, ειδικά επειδή ήταν σύμφωνη με τη σαφή έλλειψη πρόθεσης του προέδρου για στρατιωτική επέμβαση. Η ανύψωση της περιφερειακής θέσης του Ιράν παρέχει στον Πρόεδρο τη δυνατότητα δημιουργίας μιας εναλλακτικής δομής ασφαλείας, που δεν βασίζεται πλέον στη στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ (Hamid, 2015). Συνολικά, η διοίκηση του Obama ανέπτυξε μια σαφή, συνεπή και συνεκτική στρατηγική για τον χειρισμό των αμφισβητούμενων ζητημάτων με το Ιράν. Ωστόσο, αυτή η στρατηγική δεν άλλαξε σημαντικά τη συμπεριφορά από μέρους του Ιράν και στη συνέχεια εμπόδισε την ευρεία ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών (Albarasneh & Khatib, 2019, σ. 369).

Η προσέγγιση του Obama στις σχέσεις Ισραήλ-Παλαιστίνη ήταν διαφορετική από του Bush που είχε αρνηθεί τη διπλωματική επαφή με τη Δαμασκό, όπως και με τη Hamas. Η κυβέρνηση Obama αναμενόταν να είναι πρόθυμη να δώσει μια ευκαιρία στη Hamas - τουλάχιστον ανεπίσημα - ώστε να προωθήσει τη δημιουργία κυβέρνησης ενότητας στην Παλαιστίνη. Η ομιλία του Obama στο Κάιρο ήταν μια καλή αρχή για την πολιτική της Μέσης Ανατολής, λόγω των βασικών της σημείων. Δήλωσε ότι οι

ισχυροί δεσμοί της Αμερικής με το Ισραήλ ήταν γνωστοί. Βασίστηκε σε πολιτιστικούς και ιστορικούς δεσμούς και στην αναγνώριση ότι η φιλοδοξία για μια εβραϊκή πατρίδα είχε τις ρίζες της σε μια τραγική ιστορία που δεν μπορούσε να αμφισβητηθεί. Αυτός ο δεσμός ήταν άθραυστος. Από την άλλη πλευρά, η κατάσταση για τον παλαιστινιακό λαό ήταν απαράδεκτη και η Αμερική δεν θα αποτελούσε εμπόδιο στην νόμιμη παλαιστινιακή φιλοδοξία. Οι φιλοδοξίες θα μπορούσαν να συναντηθούν μέσω δύο κρατών, όπου οι Ισραηλινοί και οι Παλαιστίνιοι θα ζούσαν με ειρήνη και ασφάλεια. Η Hamas πρέπει να σταματήσει τη βία, να αναγνωρίσει προηγούμενες συμφωνίες και να αναγνωρίσει το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα αποδέχονταν τη νομιμότητα των συνεχιζόμενων ισραηλινών εποικισμών, καθώς αυτό παραβίαζε προηγούμενες συμφωνίες και υπονόμει τις προσπάθειες για επίτευξη ειρήνης (Ari, 2020, σ. 52).

Η πολιτική του Obama για το Αφγανιστάν και το Ιράκ δεν μπορεί να αξιολογηθεί όσο επιτυχώς αναμενόταν, βάσει των όσων υποστηρίζει ο Ari (2020, σ. 54). Στο Αφγανιστάν, το μέλλον δεν ήταν σίγουρο και δεν υπήρχε σχέδιο εξόδου. Στο Ιράκ, η βία δεν σταμάτησε. Μιλώντας σε τελετή στο Πεντάγωνο για την οκταετή επέτειο των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου, ο Πρόεδρος Barack Obama δεσμεύθηκε ότι η Αμερική θα ανανεώσει την αποφασιστικότητά της για την καταπολέμηση της Al-Qaeda και επέμεινε ότι δεν θα παραιτηθεί ποτέ από αυτήν την πορεία δράσης (Ditz, 2009). Ωστόσο, σε αυτήν την επέτειο, η Αμερική είχε περίπου 130.000 στρατεύματα στο Ιράκ και περίπου 68.000 στο Αφγανιστάν. Ο Πρόεδρος Obama αύξησε επίσης δραματικά τον αριθμό των επιθέσεων drone στο Πακιστάν. Επίσης, αύξησε τις εντάσεις τόσο με το Ιράν όσο και με τη Βόρεια Κορέα, χώρες στις οποίες ουσιαστικά είχε μηδενική παρουσία η Al-Qaeda (Ditz, 2009; Ari, 2020, σ. 54). Ο Πρόεδρος Obama είχε καταστήσει την κλιμάκωση του πολέμου στο Αφγανιστάν τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής του πολιτικής. Αυτό που δε γνώριζε, ωστόσο, ο Πρόεδρος, ήταν το πού μπορεί να βρισκόταν ο Osama Bin Laden, ο ηγέτης της Al-Qaeda. Έπειτα από οκτώ χρόνια πολέμου και εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια, οι ΗΠΑ δεν είχαν πλέον σημαντικές διασυνδέσεις με την Al-Qaeda και κανένα πραγματικό σχέδιο για το πώς να πολεμήσει τη συγκεκριμένη οργάνωση (Ditz, 2009).

Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας υπό την κυβέρνηση Obama ειδικά κατά την πρώτη θητεία, κέρδισαν νέα δυναμική. Και οι δύο επισκέψεις της Υπουργού Εξωτερικών Clinton και του Προέδρου Obama δημιούργησαν μια θετική

ατμόσφαιρα στην Τουρκία. Η προσδοκία από την κυβέρνηση Obama καθώς και από άλλες χώρες ήταν ακόμη πολύ υψηλή στην Τουρκία. Η ομιλία του στο τουρκικό κοινοβούλιο έγινε δεκτή από τον τουρκικό λαό. Η κυβέρνηση Obama υποστήριζε την τουρκική δημοκρατία και εκτίμησε τη νέα θετική εμπλοκή της Τουρκίας σε περιφερειακά και παγκόσμια ζητήματα. Η υπουργός Εξωτερικών Clinton στην Ουάσινγκτον, κατά την επίσκεψη του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών Davutoglu, δήλωσε ότι «προφανώς ήδη συνεργαζόμαστε. Όχι μόνο είμαστε και οι δύο μέλη του ΝΑΤΟ, αλλά συνεργαζόμαστε με το G-20 για να ανταποκριθούμε στην παγκόσμια οικονομική κρίση, διερευνούμε τρόπους για να ενισχύσουμε το εμπόριο και το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών μας, αλλά εργαζόμαστε για την ανάπτυξη νέων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων πόρων από τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία. Είμαστε εταίροι στον αγώνα κατά της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Μοιραζόμαστε τον στόχο ενός σταθερού Πακιστάν και Αφγανιστάν, ενάντια στην Al-Qaeda που μπορεί να απειλήσει τις χώρες μας και πολλούς άλλους. Υποστηρίζουμε την Τουρκία στον αγώνα της ενάντια στις τρομοκρατικές δραστηριότητες του PKK, η οποία ήταν μια πολύ σημαντική συνεργασία». Επίσης και οι δύο χώρες ανησυχούν πολύ για τις πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν και συνεργάζονται για τη σταθερότητα και την ειρήνη στη Μέση Ανατολή (Ari, 2020, σ. σ. 54).

Τέλος, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί και η συνεισφορά του Obama στον εκσυγχρονισμό της Αφρικής. Στην Αφρική, ο Πρόεδρος Obama υποστήριξε έργα που σχετίζονταν με την υποδομή ηλεκτρικής ενέργειας και την τεχνολογία πληροφοριών και προσπάθησε να εστιάσει εκ νέου στη σχέση γύρω από το εμπόριο. Επίσης, η πρωτοβουλία του Obama να οδηγήσει μια διεθνή απάντηση στην καταπολέμηση της επιδημίας του Έμπολα στη Δυτική Αφρική επιδοκιμάστηκε ευρέως (Salonius-Pasternak, 2015, σ. 7).

4.2 Obama και Αραβική Άνοιξη

Η Αραβική Άνοιξη αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης διαδικασίας κοινωνικής, ιδεολογικής και σε ορισμένες περιπτώσεις, θρησκευτικής ανυπακοής απέναντι σε πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς και διαδικασίες από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η κύρια προέλευση της Αραβικής Άνοιξης εντοπίζεται στις γενικές πολιτικές και οικονομικές αποτυχίες των αραβικών κρατών, καθώς και στη μειωμένη κοινωνική υποστήριξη και έγκριση επειδή θεωρούνταν από τους πολίτες τους ως σημαντικές πηγές διαφθοράς και πολιτικής αναποτελεσματικότητας. Επομένως, η Αραβική Άνοιξη

ήταν και εξακολουθεί να είναι, ένας αγώνας από τα προοδευτικά και φιλελεύθερα μέρη των αραβικών κοινωνιών ενάντια στα αποτυχημένα, αυταρχικά, καθεστώτα της περιοχής. Από την άλλη πλευρά, όμως, ισχυροποιήθηκαν ριζοσπαστικά και υπερ-συντηρητικά μέρη του αραβικού κόσμου. Το Ισλάμ θα μπορούσε να εμφανιστεί ως εμπόδιο στα πολιτικά τους σχέδια λόγω της μεγάλης δημόσιας έκκλησής του και ως εκ τούτου είτε έπρεπε να απαγορευτεί από τη δημόσια ζωή μέσω της εισαγωγής κοσμικών θεσμικών τροποποιήσεων είτε έπρεπε να θέσει τη λειτουργία του υπό τον οικονομικό και διοικητικό έλεγχο του κράτους (Litsas, 2020, σ. 111-112).

Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να εξεταστεί και η πολιτική του Obama αναφορικά με την Αραβική Άνοιξη. Όταν ξέσπασε η Αραβική Άνοιξη, σημαντικές προκλήσεις τέθηκαν στις στρατηγικές εξωτερικής πολιτικής του Obama. Το εν λόγω ζήτημα κατέστη πιθανώς το μεγαλύτερο και πιο απροσδόκητο γεγονός που αντιμετώπισε ο Πρόεδρος. Αντιπροσώπευε την υπόσχεση της μεγαλύτερης προόδου για την ανθρώπινη ελευθερία από το τέλος του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Επιπλέον, όταν χιλιάδες Άραβες και Μουσουλμάνοι διαμαρτυρήθηκαν ειρηνικά για καθολικά δικαιώματα, εκπαίδευση και θέσεις εργασίας, φαινόταν σαν απόρριψη της αφήγησης περί της «σύγκρουσης πολιτισμών». Ο Obama, ωστόσο, παρέμεινε πιστός στην προσέγγιση «leading from behind», επαινώντας τις φιλελεύθερες-δημοκρατικές αξίες, δείχνοντας το βαθύ ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τα αποτελέσματα των εξεγέρσεων, βοηθώντας στην ανατροπή μακροχρόνιων δικτατόρων της περιοχής, αλλά δηλώνοντας ότι οι λαοί θα πρέπει να αποφασίσουν για το μέλλον τους. Ο Obama υποστήριξε την αυτοδιάθεση των λαών και στο πλαίσιο αυτό συγκεκριμένες επαναστάσεις, έχοντας την ακλόνητη πεποίθηση ότι όλα τα ανθρώπινα όντα αξίζουν να ζήσουν με ελευθερία και αξιοπρέπεια (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 134).

Σύμφωνα με τον Litsas (2020, σ. 116), η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στην Αραβική Άνοιξη ήταν μια απλή αποτυχία, η οποία υπονομεύει το αμερικανικό καθεστώς στην Ανατολική Μεσόγειο. Γενικά, η Ουάσινγκτον υποτίμησε το βάθος της Αραβικής Άνοιξης. Στην αρχή των διαδηλώσεων στην Τυνησία, οι ΗΠΑ δεν θεώρησαν ότι αυτές ήταν η αρχή μιας μεγάλης σειράς εκδηλώσεων ή ότι θα εξαπλώνονταν σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο. Ωστόσο, οι μηχανισμοί του State Department δεν θα μπορούσαν να προβλέψουν κάτι τόσο μεγάλο και ταυτόχρονα τόσο χαοτικό, όπως η Αραβική Άνοιξη. Παρ' όλα αυτά, η υποτίμηση της εκτεταμένης

αναταραχής που διεισδύει στον αραβικό κόσμο μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το θάνατο του Bouazizi σχετίζεται με το γεγονός ότι η κυβέρνηση Obama προσέγγισε την Αραβική Άνοιξη ως ένα μονοδιάστατο γεγονός αντί για ένα περίπλοκο και πολυδιάστατο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο.

Αυτό που συνειδητοποίησε η διοίκηση του Obama μόνο με τα γεγονότα των αραβικών εξεγέρσεων του 2010 είναι ότι η υποστήριξη των δημοκρατικών μεταβάσεων είναι στρατηγική αναγκαιότητα, καθώς και ότι τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των ΗΠΑ θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν μόνο αν ταυτιστούν με τις δυνάμεις για αλλαγή. Ενώ κατά τα προηγούμενα χρόνια οι ΗΠΑ υποστήριζαν αυταρχικά καθεστώτα στο πλαίσιο της περιφερειακής σταθερότητας, μετά την Αραβική Άνοιξη (αν και ακόμα πιο πριν, ήδη από την 9/11), έγινε κατανοητό πως αυτή η στρατηγική οδηγούσε σε μία ψευδή σταθερότητα. Στην πραγματικότητα δεν υπήρχαν νόμιμα κανάλια πολιτικής έκφρασης στην περιοχή. Υπό αυτήν την έννοια, δεν προκαλεί έκπληξη ο επαναπροσανατολισμός του Obama και ο μετασχηματισμός της πολιτικής των ΗΠΑ από τη διατήρηση της περιφερειακής ισορροπίας εξουσίας στην προώθηση της δημοκρατικής ανάπτυξης ως κορυφαία προτεραιότητα των ΗΠΑ. Παρατηρείται έτσι, όπως υποστηρίζουν οι ιδεαλιστές, μια αλληλεπίδραση και μια συχνά τεταμένη σχέση μεταξύ των ρεαλιστικών πολιτικών της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ σε συνδυασμό με τον ιδεαλιστικό λόγο της. Η Αραβική Άνοιξη αποτέλεσε ένα γεγονός που επιβεβαίωσε αυτήν την προοπτική. Επιπρόσθετα, οι πεποιθήσεις του Obama για την προστασία των ντόπιων πληθυσμών, αντικατοπτρίζει μια άλλη πτυχή αυτής της ίδιας σχέσης μεταξύ του «ατομικιστικού ρεαλισμού» και του ευκαιριακού ανθρωπισμού (Charountaki, 2014, σ. 138).

4.3 Η παθητική στάση του Obama στη Συρία

Το Δόγμα του Obama στην εξωτερική πολιτική αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην πολιτική του στη Συρία. Αν και η κυβέρνηση Obama διαμήνυε ότι δεν θα χρησιμοποιήσει στρατιωτική δύναμη σε υπερπόντιες περιοχές, ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονται στη Συρία, δεν απέκλεισε την επιλογή παρέμβασης, ενώ παράλληλα εξήγησε ότι η χρήση ή η κινητοποίηση χημικών όπλων είχε «κόκκινες γραμμές» (Goldberg, 2016). Ωστόσο, η υιοθέτηση από τις ΗΠΑ μιας παθητικής στάσης στη Συρία από την αρχή της κρίσης οδήγησε στην παράταση της σύγκρουσης. Το καλοκαίρι του 2011, είχε ζητήσει την αναχώρηση του Assad προς όφελος του συριακού λαού», αλλά δεν προέβη σε κάποια ενέργεια προκειμένου να επισπεύσει το τέλος της

διακυβέρνησης αυτού. Επίσης, παρ' όλο που φαίνεται ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ θα παρέβαινε στη χρήση χημικών όπλων από το συριακό καθεστώς στην περιοχή της Ανατολικής Gouta της Δαμασκού τον Αύγουστο του 2013, παραιτήθηκε υπό την προϋπόθεση μίας συμφωνίας ότι η Ρωσία και η Συρία θα απαλλαγούν από τα χημικά όπλα εντός συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος. Ο κύριος στόχος των Ηνωμένων Πολιτειών, ήταν να ενεργοποιήσουν αυτήν την επιλογή όταν υπήρχε απειλή για τα αμερικανικά συμφέροντα και όχι για παρέμβαση ενόψει όλων των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, η Samantha Power, Μόνιμος Αντιπρόσωπος των Ηνωμένων Πολιτειών στα Ηνωμένα Έθνη, υποστήριξε ότι η διεθνής κοινότητα είναι υπεύθυνη για την προστασία των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι πρέπει να επιδιωχθεί παρέμβαση (Goldberg, 2016).

Στην πρώτη θητεία του, ο Obama πίστευε ότι μόνο λίγες απειλές στη Μέση Ανατολή δικαιολογούσαν άμεση στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ: η απειλή που θέτει η Al-Qaeda, απειλές σχετικές με το Ισραήλ, την απειλή που θέτει ένα πυρηνικά οπλισμένο Ιράν. Ο κίνδυνος για τις Ηνωμένες Πολιτείες που θέτει το καθεστώς Assad δεν ήταν στο επίπεδο αυτών των προκλήσεων. Ενδεχομένως ο Obama να είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αμερικανική αξιοπιστία διακυβεύθηκε πράγματι στη Συρία. Ο Obama επέμεινε στη μη ρίψη βομβών στη Συρία, γνωρίζοντας ότι μία τέτοια απόφαση θα δυσαρεστούσε τόσο συμμάχους των ΗΠΑ, όσο και στελέχη της Ουάσινγκτον (Goldberg, 2016). Η πολιτική στη Συρία αφορούσε βαθύτερα ζητήματα ηθικής ευθύνης, τον ρόλο της Αμερικής στον κόσμο και αν μια παρέμβαση θα αιτιολογούσε το κόστος (Hamid, 2017). Επομένως, η απόφαση του Obama θα πρέπει να ιδωθεί υπό το γενικότερο πρίσμα της ιδεολογίας και των πεποιθήσεών του.

Συνολικά, παρατηρείται πως στη Συρία, οι ΗΠΑ δεν συμμετείχαν άμεσα στην αλλαγή καθεστώτος. Άσκησαν ισχυρή διπλωματική πίεση στον Assad, ισχυριζόμενοι επανειλημμένα ότι ο δικτάτορας είχε χάσει τη νομιμότητά του και ως εκ τούτου θα έπρεπε να αποχωρήσει από την εξουσία. Φαίνεται ότι η υποστήριξη προς τον Assad από τη Ρωσία και την Κίνα - η οποία εμπόδισε επανειλημμένα ένα ψήφισμα του ΟΗΕ για ανάληψη δράσης εναντίον του δικτάτορα - αποτέλεσε ένα σημαντικό στοιχείο που διαμόρφωσε τη λήψη απόφασης από μέρους του Obama. Όπως ο ίδιος δήλωσε σε συνέντευξη τύπου στο Los Cabos στο Μεξικό στις 19 Ιουνίου 2012: «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ρωσία, η οποία ιστορικά είχε σχέση με τη Συρία, καθώς και με την Κίνα, η οποία γενικά είναι επιφυλακτική να σχολιάσει αυτό που θεωρεί ότι είναι

εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών, ήταν και είναι περισσότερο ανθεκτική στην εφαρμογή του είδους της πίεσης που είναι απαραίτητη για την επίτευξη αυτής της πολιτικής μετάβασης» (DeCastro και TavaresTeixeira, 2015, σ. 136).

Η αποτυχία της αμερικανικής κυβέρνησης να υιοθετήσει μια αποφασιστική στάση στη συριακή πολιτική διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη συνέχιση του προβλήματος. Η υποστήριξη της κυβέρνησης Obama στην συριακή αντιπολίτευση παρέμενε πολύ περιορισμένη. Ακόμη και αν μια μετριοπαθής, υποστηριζόμενη από τις ΗΠΑ, συριακή αντιπολίτευση αμφισβητούσε επιτυχώς τόσο το ISIS όσο και τον Assad στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, εξακολουθούσαν να υπάρχουν αμφιβολίες ότι το Ιράν και η Ρωσία θα ήταν πρόθυμες να τερματίσουν την υποστήριξή τους στον Assad. Ακόμη λιγότερο πιθανό ήταν ότι ο Assad θα συμφωνούσε να προσχωρήσει σε μια ειρηνευτική διαδικασία που θα υποσχόταν να τερματίσει τη διακυβέρνησή του ή ότι οι αντιπολιτευτικές ομάδες της Συρίας θα μπορούσαν να διαπραγματευτούν για την επίτευξη αυτού του στόχου. Εν τω μεταξύ, δεδομένου ότι ο κύριος στόχος για τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν να καταπολεμήσουν τον ISIS και να αντιμετωπίσουν την απειλή από το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, φαινόταν σαν το καθεστώς του Assad να μην αποτελούσε πλέον προτεραιότητα. Η διαφορά μεταξύ της προτεραιότητας των Ηνωμένων Πολιτειών και των περιφερειακών συμμάχων στην περιοχή κατά την περίοδο του Obama επηρέασε αρνητικά τη σχέση μεταξύ των ΗΠΑ και των περιφερειακών χωρών (Wittes, 2015; Ari, 2020, σ. 57).

Η απαθής στάση της Αμερικής στη Συρία, που «έδωσε χώρο» στη Ρωσία και στο Ιράν στη συγκεκριμένη περιοχή, περιγράφεται και από τον Litsas (2020, σ. 145), ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η κρίση στη Συρία είναι ίσως η μεγαλύτερη διεθνής αποτυχία του Obama και μία από τις μεγαλύτερες ήττες της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο. Πιο συγκεκριμένα ακόμα, από τις πρώτες μέρες των διαδηλώσεων στη Deraa, η Ουάσιγκτον αντέδρασε μέσω λεκτικών δηλώσεων, οι οποίες, ωστόσο, ακολουθήθηκαν από αδράνεια σε πρακτικό επίπεδο. Ο Obama ανέφερε τον Αύγουστο του 2011 ότι η ανθρωπιστική κρίση στη χώρα ήταν ευθύνη του ηγέτη της, ο οποίος έπρεπε να απομακρυνθεί. Ο Obama υπέγραψε, ωστόσο, εκτελεστική εντολή για τον αποκλεισμό περιουσιακών στοιχείων της συριακής κυβέρνησης στο εξωτερικό και νέων επενδύσεων, ενώ παράλληλα απαγόρευσε την εξαγωγή υπηρεσιών στη Συρία από αμερικανούς ιδιώτες ή εταιρείες (Litsas, 2020, σ. 142). Οι δηλώσεις από μέρους του Αμερικανού προέδρου θεωρήθηκαν από τη συριακή

αντιπολίτευση ως πρόδρομος μίας ουσιαστικής στρατιωτικής συμμετοχής στην κρίση. Ο Obama, αντίθετα, ακολούθησε μία πολιτική θεωρητικών δηλώσεων, κάτι το οποίο οφείλεται στο ιδεολόγημα του αμερικανικού «exceptionalism». Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Litsas (2020, σ. 143) ο Obama αναγνώρισε το πρόβλημα, σημείωσε την πηγή της αρνητικής επιρροής και το έθεσε στο επίκεντρο της ανάλυσης. Ωστόσο, περιορίστηκε σε μία μάλλον θεωρητική προσέγγιση.

Έτσι, ενώ η δήλωσή του Αμερικανού προέδρου ότι ο Bashar al-Assad θα έπρεπε να απομακρυνθεί από την εξουσία έγινε αντιληπτή από τον λαό της Συρίας, αλλά και από άλλες δυνάμεις, ως ένα σαφές μήνυμα από μέρους της Αμερικής ότι αν δεν ικανοποιηθεί αυτό το αίτημα, θα ακολουθήσει μία ενεργός στρατιωτική εμπλοκή των ΗΠΑ στην περιοχή, ο ίδιος ο Obama μετέθεσε το πρόβλημα στο εσωτερικό της χώρας προς επίλυση. Με τον τρόπο αυτό, όπως υποστηρίζει ο Litsas (2020, σ. 143) από τη μία πλευρά έδωσε στο συριακό καθεστώς τη δυνατότητα αναδιοργάνωσης και ενίσχυσης των υφιστάμενων διεθνών δικτύων του και από την άλλη πλευρά άφησε χώρο στη Ρωσία και το Ιράν να παρέμβουν στην περιοχή.

4.4 Λιβύη και Αίγυπτος

Ο Obama εστίασε στη μεγαλύτερη εξάρτηση από τη στρατιωτική δύναμη των συμμάχων ως μέσο αντιστάθμισης για τη μείωση της αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης. Το πρώτο μέρος όπου δοκίμασε αυτήν την στρατηγική ήταν η Λιβύη, όπου ενώθηκε με τους Γάλλους και τους Βρετανούς σε βομβαρδισμούς καιτελικά, κατάφεραν νίκη επί του Mu'ammarr Gadhafi (Moyar, 2016, σ. 2). Η Λιβύη αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικής του Obama: ενώ από τη μία πλευρά υποστήριζε πως η Αμερική έχει ζωτικό ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή, διατήρησε την υπόσχεσή του για μη στρατιωτική εμπλοκή. Ενώ η χρήση βίας μπορούσε να αιτιολογηθεί για ανθρωπιστικούς λόγους, ο Πρόεδρος συμμετείχε στη σύγκρουση πιέζοντας για να βοηθήσει τους Ευρωπαίους συμμάχους, τονίζοντας όμως ότι η αμερικανική συμμετοχή θα είναι περιορισμένη, χωρίς στρατεύματα επί τόπου και το πιο σημαντικό, σύμφωνα με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ 1973 / 2011. Αυτό το ψήφισμα υποστήριζε τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων με την υποστήριξη του NATO. Ακόμα και όταν σκοτώθηκε ο Αμερικανός Πρέσβης στη Βεγγάζη, οι Αμερικανοί δεν κατέφυγαν σε δυνάμεις εδάφους. Η αντίδραση σε αυτό το τραγικό γεγονός ήταν κυρίως διπλωματικού χαρακτήρα. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες πίεζαν σκληρά για την απομάκρυνση του Gadhafi από την εξουσία, μια

πρωτοβουλία που δεν υποστηρίζεται από το ψήφισμα του ΟΗΕ. Σε συνέντευξη τύπου του Obama στις 11 Μαρτίου 2011 ο ίδιος δήλωσε τα εξής: «Είχαμε επιβάλει κυρώσεις και κινητοποιήσαμε τη διεθνή κοινότητα μέσω των Ηνωμένων Εθνών, ώστε σε γενικές γραμμές να σφίγγουμε σιγά-σιγά τη θηλιά γύρω από τον Gadhafi. Είναι όλο και πιο απομονωμένος διεθνώς, τόσο μέσω κυρώσεων όσο και μέσω εμπάργκο όπλων. Επιπλέον, έχουμε παράσχει μια σειρά μέτρων ανθρωπιστικής βοήθειας για να διασφαλίσουμε ότι οι άνθρωποι δεν θα επηρεαστούν δυσμενώς καθώς διασχίζουν τα σύνορα προς την Τυνησία ή την Αίγυπτο» (DeCastro και Tavares Teixeira, 2015, σ. 135).

Η απόφαση του Obama να περιορίσει τη συμμετοχή των Αμερικανών στην εκστρατεία βομβαρδισμού και να αφήσει την καθοδήγηση της εκστρατείας στους Γάλλους και τους Βρετανούς προκάλεσε το σχόλιο από έναν ανώνυμο σύμβουλο του Obama ότι η στρατηγική του Obama στη Λιβύη ήταν «leading from behind» (Löfflmann, 2015, σ. 308; Moyar, 2016, σ. 2). Όταν οι αντάρτες ανέτρεψαν τον Gadhafi, η κυβέρνηση Obama το χαρακτήρισε ως δικαίωση της στρατηγικής του. Η κυβέρνηση Obama αποφάσισε να αναθέσει την ασφάλεια των Αμερικανών διπλωμάτων στη νέα Λιβύη σε τοπικές πολιτοφυλακές της Λιβύης. Η απόφαση αυτή οδήγησε στη δολοφονία του πρεσβευτή των ΗΠΑ σε μια κακώς προστατευμένη διπλωματική εγκατάσταση στη Βεγγάζη και συνέβαλε στην κατάρρευση της Λιβυκής κυβέρνησης που είχε αναλάβει την εξουσία μετά τον θάνατο του Gadhafi. Ο Obama παραδέχτηκε τελικά ότι η αποτυχία της κυβέρνησής του να εξασφαλίσει την ειρήνη στη Λιβύη ήταν το χειρότερο λάθος της προεδρίας του (Moyar, 2016, σ. 2).

Αναφορικά με την Αίγυπτο, για μία ακόμη φορά παρατηρείται μη εμπλοκή της Αμερικής. Το γεγονός ότι η Αμερική ήταν πρόθυμη να αποδεχθεί το χάος και την αστάθεια στην Αίγυπτο έπειτα από την πτώση του Hosni Mubarak ως ένα αποδεκτό βήμα στο δρόμο προς αυτό που θεωρούσε ως ένα πιο δίκαιο πολιτικό μέλλον αντικατοπτρίζει τον μειωμένο ρόλο της Αιγύπτου στη στρατηγική διοίκησης του Obama προς την ευρύτερη Μέση Ανατολή. Σε μια περίοδο που ο Obama επέλεξε να αποφύγει να χρησιμοποιήσει οποιαδήποτε αμερικανική δύναμη για να προωθήσει τα αμερικανικά συμφέροντα στη Συρία, υπήρχε ελάχιστος χώρος για την Αίγυπτο να διαδραματίσει ρόλο ως αραβικός νομιμοποιητής της αμερικανικής δύναμης-προβολής στην περιοχή. Επίσης, σε μια περίοδο που η ειρηνευτική διαδικασία Παλαιστίνης-Ισραήλ κυριαρχούσε στην Ουάσινγκτον, δεν υπήρχε περιθώριο για την Αίγυπτο να

αποτελέσει γέφυρα μεταξύ Αράβων και Ισραήλ. Εκτός των παραπάνω, ο Λευκός Οίκος κουράστηκε ακόμη και από την περιορισμένη πολιτική του «leading from behind» στη Λιβύη. Τέλος, την περίοδο εκείνη η αμερικανική διοίκηση επικεντρώθηκε σε μια πυρηνική συμφωνία με το Ιράν, της οποίας τα «οφέλη» περιελάμβαναν μια περιφερειακή εξισορρόπηση μεταξύ της Τεχεράνης και των σουνιτικών αραβικών κρατών της περιοχής, οραματίζοντας μια διαδικασία κατά την οποία - με τα λόγια του Προέδρου - θα «μοιράζονταν» την εξουσία και επιρροή. Το αποτέλεσμα ήταν η εξασθένιση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης ΗΠΑ-Αιγύπτου. Αυτό συμβολίστηκε με την παύση που είχε τεθεί σε μεγάλο μέρος της στρατιωτικής βοήθειας της Αμερικής προς την Αίγυπτο τον Οκτώβριο του 2013, περίπου τρεις μήνες αφότου εκατομμύρια Αιγύπτιοι βγήκαν στους δρόμους ζητώντας από τον στρατό να απομακρύνει τον ισλαμιστή πρόεδρο Mohammed Morsi, το οποίο και επιτεύχθηκε. Δεκαοκτώ μήνες αργότερα, στα τέλη Μαρτίου του 2015, η κυβέρνηση Obama άρχισε την αναστολή στρατιωτικής βοήθειας και η ροή εξελεγμένων εξελεγμένων όπλων συνεχίστηκε. Αλλά αυτή η απόφαση συνοδεύτηκε από νέους όρους σχετικά με τη χρηματοδότηση και το περιεχόμενο των αγορών όπλων και ήρθε σχετικά αργά, σχεδόν ένα χρόνο μετά την ανάληψη της ηγεσίας από τον Abdel Fattah el-Sisi. Και ενώ συναντήθηκαν στο περιθώριο της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, ο el-Sisi δεν επισκέφθηκε ποτέ την Ουάσινγκτον ενώ ο Obama βρισκόταν στον Λευκό Οίκο (Satloff, 2017).

4.5 Συσχετισμοί Obama, Putin και NATO στην Ανατολική Μεσόγειο

Αρχικά θα πρέπει να γίνει μία αναφορά σχετικά με τη σημασία της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου για τις ΗΠΑ διαχρονικά. Η συγκεκριμένη περιοχή ήταν εκείνη από όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να αντιμετωπίζουν τη Σοβιετική Ένωση. Το 1946, οι Ηνωμένες Πολιτείες έλαβαν την απόφαση της αποστολής μιας ναυτικής ομάδας στην περιοχή, εν μέσω των προσπαθειών της Μόσχας να εξασφαλίσει βάσεις στη Μεσόγειο και να πιέσει την Τουρκία να επιτρέψει την ανεμπόδιστη διέλευση σοβιετικών πλοίων στο Αιγαίο. Λίγο αργότερα, η ομιλία του Προέδρου Truman στο Κογκρέσο το 1947 ανακοίνωσε στρατιωτική και οικονομική βοήθεια στην Τουρκία και την Ελλάδα ως το επίκεντρο μιας ευρύτερης δέσμευσης για την υπεράσπιση του ελεύθερου κόσμου και τη συγκράτηση του κομμουνιστικού μπλοκ. Στο τέλος αυτής της ομιλίας, ο George Marshall υπογράμμισε τη γεωστρατηγική σημασία της περιοχής σε μια από τις πρώτες δηλώσεις του ως υπουργός Εξωτερικών προειδοποιώντας πως εάν η Ελλάδα και η Τουρκία ακολουθούσαν τον σοβιετικό

δρόμο, τότε αυτό θα μπορούσε να επεκτείνει τη σοβιετική κυριαρχία. στην Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή και την Ασία. Αναλογιζόμενος την κατάσταση στα απομνημονεύματά του, ο διάδοχος του Marshall, Dean Acheson, σημείωσε ότι « μια πολύ πιθανή σοβιετική προέλαση θα μπορούσε να ανοίξει τον δρόμο σε τρεις ηπείρους στη σοβιετική διεύθυνση. Η Ανατολική Μεσόγειος κατέστη επομένως το επίκεντρο της μεγάλης στρατηγικής των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Το 1950, το Πολεμικό Ναυτικό των ΗΠΑ ίδρυσε επίσημα τον Έκτο Στόλο για να διατηρεί μια μόνιμη παρουσία αμερικανικής δύναμης στην περιοχή. Δύο χρόνια αργότερα, το NATO δημιούργησε μια ειδική στρατιωτική διοίκηση για τη Μεσόγειο και επεκτάθηκε νοτιοανατολικά για να συμπεριλάβει την Ελλάδα και την Τουρκία, παρά τις μακροχρόνιες προϋπάρχουσες εντάσεις μεταξύ αυτών των δύο νέων συμμάχων. Αυτή η νότια πλευρά παρέμεινε κρίσιμο προπύργιο ενάντια στη Σοβιετική Ένωση, το οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν να ενισχύσουν με μεγάλες ναυτικές ασκήσεις του NATO και αναπτύσσοντας δεσμούς με περιφερειακούς φορείς όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σσ. 10-11).

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 προκάλεσε τη διάλυση του μεσογειακού στόλου της και την αποχώρησή του από βάσεις στη Συρία και την Ερυθρά Θάλασσα. Ακόμη και όταν αυτές οι κινήσεις επιβεβαίωναν την περιφερειακή κυριαρχία των ΗΠΑ, οι Ηνωμένες Πολιτείες μείωσαν τις αμυντικές δαπάνες από το τέλος της αντιπαράθεσης των υπερδυνάμεων. Το 2000, ο τομέας ευθύνης για τις ναυτικές δυνάμεις της Ευρωπαϊκής Διοίκησης των ΗΠΑ (AOR) επεκτάθηκε ώστε να περιλαμβάνει μεγάλο μέρος του ανατολικού Ατλαντικού και του μεγαλύτερου μέρους της Αφρικής, μειώνοντας την ικανότητα ενός ήδη μειωμένου στόλου να διατηρήσει την παρουσία του στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ταυτόχρονη υπο-επένδυση σε ναυτικές δυνάμεις από άλλα μέλη του NATO επιδείνωσε τη μειωμένη δυτική στρατιωτική ικανότητα στην περιοχή. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1990 και του 2000, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν δυνάμεις για την αντιμετώπιση πιο πειστικών κρίσεων στον Περσικό Κόλπο, τα Βαλκάνια και την Αφρική (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 12). Ωστόσο, στα τέλη του 2012, η Ουάσιγκτον δικαιολόγησε τον «άξονα» του Προέδρου Obama στην Ασία με το επιχείρημα ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ήταν πλέον παραγωγικοί ασφαλείας και όχι καταναλωτές. Ο Obama θεωρούσε το NATO ως «λείψανο» του Ψυχρού Πολέμου και

μείωσε σημαντικά την στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη σε μόλις 30.000 στρατεύματα (Righter, 2015).

Στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου / Αιγαίου, η έμφαση των ΗΠΑ στρέφεται παραδοσιακά στη «γεωστρατηγική» σημασία των «συμμάχων» της: Τουρκία και Ελλάδα, αλλά και την Κύπρο. Η τεράστια γεωστρατηγική σημασία που αποδίδουν οι ΗΠΑ τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία έχει τονιστεί περαιτέρω από τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου και τους επακόλουθους πολέμους στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και μέχρι τον διεθνή συνασπισμό για την καταπολέμηση του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και το Ιράκ. Η Ανατολική Μεσόγειος και το Αιγαίο Πέλαγος, ωστόσο, εκπροσωπούν από καιρό συγκρουόμενες περιοχές στην Μεσόγειο λόγω των εκκρεμών ελληνοτουρκικών και τουρκοκυπριακών διαφορών καθώς και της λιγότερο σημαντικής τουρκο-ισραηλινής σύγκρουσης. Αυτή η κατάσταση έχει ωθήσει τις συνεχείς προσπάθειες των ΗΠΑ για την προώθηση της ελληνοτουρκικής συναίνεσης και επίσης την αναζήτηση «συμφιλίωσης» μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ ως πολύ σημαντική εξέλιξη που θα συμβάλει στην προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Ένας άλλος νέος παράγοντας για την αυξανόμενη σημασία της Ανατολικής Μεσογείου από το 2011 και έπειτα ήταν οι τεράστιες ανακαλύψεις φυσικού αερίου, οι οποίες συνέβαλαν στην περαιτέρω ενίσχυση της γεωπολιτικής σημασίας του βυθού της Ανατολικής Μεσογείου και γενικότερα των συμμάχων των ΗΠΑ στο Αιγαίο Πέλαγος και τη Μέση Ανατολή. Από αυτήν την άποψη, τα συμφέροντα των ΗΠΑ και της Ευρώπης συγκλίνουν, ιδίως στην προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας και συνεργασίας μεταξύ συγκρουόμενων χωρών, καθώς και στη μείωση της ευρωπαϊκής εξάρτησης από το ρωσικό αέριο (Isaac & Kares, 2017, 6).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν σταδιακά μια στενή σχέση με αυτή την χώρα που υποδηλώνει την τεράστια σημασία που της αποδίδουν, όσον αφορά την γεωστρατηγική της θέση, τις ενεργειακές διαδρομές και τον ρόλο της οικονομικής σταθερότητας που εξασφαλίζει στα λιγότερο ανεπτυγμένα Βαλκάνια. Όσον αφορά την γεωστρατηγική σημασία, η Ουάσινγκτον σημείωνε το 2016 ότι η Ελλάδα καταλαμβάνει μια στρατηγική θέση στην Ανατολική Μεσόγειο στο νότιο τμήμα του ΝΑΤΟ. Μια τέτοια τοποθέτηση ενισχύει τη σημασία της Ελλάδας στη στρατιωτική στρατηγική των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, καθώς τα ελληνικά λιμάνια είναι σημαντικά για τη διατήρηση των διοικητικών γραμμών επικοινωνίας. Όσον αφορά την

ενέργεια, η Ουάσιγκτον τόνισε την κεντρική θέση της Ελλάδας μεταξύ παραγωγών ενέργειας στην Κασπία και ενεργειακών αγορών στη Δυτική Ευρώπη. Ο Obama, όπως και οι προκάτοχοί του, αναγνώρισαν τον αυξανόμενο ρόλο της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια, ο οποίος ήταν εμφανής ήδη πριν από το 2010 στην αμερικανική έγκριση του αγωγού Trans Adriatic και της διασύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας, αλλά και μετά το 2010 στις τεράστιες ανακαλύψεις φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου. Ως δυνητικός σταθεροποιητής στα Βαλκάνια, οι ΗΠΑ αντιλαμβάνονται την ηγεσία της Ελλάδας στην οικονομική ανάπτυξη, η οποία βοήθησε στην προώθηση των ταχέως αναπτυσσόμενων οικονομιών, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και υποδομών και στη δυνατότητα να επιφέρει μια αίσθηση σταθερότητας στην περιοχή (Isaac & Kares, 2017, σ. 5).

Εκτός της Ελλάδας, ο Obama αναφέρθηκε στην Τουρκία ως κρίσιμο σύμμαχο. Η Τουρκία είναι μέλος του NATO και είναι υψηλής γεωστρατηγικής σημασίας: χρησιμεύει ως η ζωτική ανατολική άγκυρα του NATO, ελέγχοντας τα στενά του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων, που συνδέουν τη Μαύρη Θάλασσα με Μεσόγειο. Αυτή η γεωστρατηγική σημασία υπογραμμίστηκε τόσο σε ομιλίες του Obama, όσο και πρακτικά στις επιχειρήσεις των ΗΠΑ στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, οι οποίες επωφελήθηκαν από την υποστήριξη που η Τουρκία παρείχε στα στρατεύματα των ΗΠΑ στην περιοχή. Επιπρόσθετα, οι ΗΠΑ τονίζουν τη σημασία της Τουρκίας στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης μέσω των αγωγών φυσικού αερίου Μπακού – Τιφλίδα-Σειχάν και Νότιου Καυκάσου, οι οποίοι σύμφωνα με την Ουάσιγκτον μπορούν να αλλάξουν τον στρατηγικό χάρτη της Ευρασίας, παρέχοντας προμήθειες φυσικού αερίου που θα επιτρέψουν τη διαφοροποίηση μακριά από την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής εξάρτησης από την Gazprom της Ρωσίας. Εκτός των παραπάνω, ο Obama είχε αναφέρει ήδη από το 2009 πως η Τουρκία θεωρείται σταθερά ως ένα σημαντικό μέρος της Ευρώπης. Εκτός αυτού, και σε αναγνώριση της σημασίας της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, η Ουάσιγκτον τόνισε το 2016 πως η Τουρκία είναι βασικός εταίρος για την πολιτική των ΗΠΑ στη γύρω περιοχή καθώς συνορεύει με το Ιράν, το Ιράκ και τη Συρία. Επιπλέον, η Τουρκία θεωρείται ένας σημαντικός σύμμαχος των ΗΠΑ για τη στρατηγική της συνεργασία με το Ισραήλ. Αυτή η εταιρική σχέση έχει θεωρηθεί απαραίτητη για την πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή (Isaac & Kares, 2017, σ. 5-6).

Αναφορικά με τη Ρωσία, θα πρέπει να τονιστεί ότι αξιοποίησε την απουσία της Αμερικής στην περιοχή. Η πρώτη αποφασιστική ρωσική επέμβαση στη διεθνή σκηνή υπέρ του καθεστώτος του Bashar al-Assad πραγματοποιήθηκε το 2013, αφού η επίθεση με χημικά όπλα στις 8 Αυγούστου εναντίον του συριακού άμαχου πληθυσμού είχε ανοίξει τη δυνατότητα δυτικής στρατιωτικής επέμβασης. Ο Πρόεδρος Obama είχε δηλώσει σε συνέντευξη Τύπου στις 20 Αυγούστου 2012 ότι η χρήση ή ακόμη και η μεταφορά χημικών όπλων στη Συρία θα αποτελούσε μια «κόκκινη γραμμή» που θα άλλαζε τον «λογισμό» του σχετικά με τη σύγκρουση. Μετά από μια συσσώρευση αμερικανικών δυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο, μια στρατιωτική επέμβαση φαινόταν εύλογη. Στο Λονδίνο στις 9 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ των βρετανών και των αμερικανών αρχηγών εξωτερικής πολιτικής. Ο Ρώσος υπουργός Εξωτερικών, Sergey Lavrov, πρόσφερε γρήγορα τη διαμεσολάβηση και η συριακή κυβέρνηση αποδέχθηκε την πρότασή του: τα οπλοστάσια χημικών όπλων της Συρίας τελικά καταστράφηκαν σε πλοίο του αμερικανικού ναυτικού. Ο ρόλος που διαδραμάτισε η Ρωσία, αποτρέποντας το συριακό καθεστώς από μια στρατιωτική επιχείρηση από δυτικές δυνάμεις, θεωρήθηκε μια μεγάλη νίκη της ρωσικής διπλωματίας που κατέστησε τη χώρα σημαντικό παράγοντα στη Μέση Ανατολή (Triana, 2017). Επιβεβαιώνοντας τη δέσμευσή του να υποστηρίξει την κυβέρνηση της Δαμασκού, τον Ιούλιο του 2015 ο Putin προειδοποίησε ότι η Ρωσία θα ανταποκριθεί στη δυτική παρέμβαση στη Συρία κατά την επίσκεψη στη Μόσχα του υπουργού Εξωτερικών της Συρίας, Walid Mualeem. Η αποστολή νέων όπλων για τον συριακό στρατό ακολούθησε το καλοκαίρι του 2015 με την αποστολή συμβούλων και εκπαιδευτών. Αφού ζητήθηκε βοήθεια από τη Μόσχα, στις 30 Σεπτεμβρίου 2015, ξεκίνησε επίσημα και δημόσια η ρωσική στρατιωτική επέμβαση στη Συρία - η πρώτη εκτός των συνόρων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η επέμβαση της Ρωσίας συνέβαλε στην αλλαγή της πορείας του πολέμου μεταξύ του καθεστώτος και των δυνάμεων της αντιπολίτευσης. Η εμφάνιση εκ νέου της Ρωσίας στο προσκήνιο, ωστόσο, θεωρήθηκε ως αποτέλεσμα α) της οικονομικής και πολιτικής κρίσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, β) του κενού που δημιουργήθηκε στη Συρία από τη μη ενεργό εμπλοκή των ΗΠΑ (Triana, 2017). Η απουσία σαφούς και συνεκτικής στρατηγικής από τον Λευκό Οίκο κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Obama ήταν το αποτέλεσμα αμφιβολιών σχετικά με τα αποτελέσματα μιας περιορισμένης στρατιωτικής επέμβασης που δημιουργήθηκε από την εμπειρία της επέμβασης του 2011 στη Λιβύη. Οι γύροι ειρηνευτικών συνομιλιών στο Καζακστάν

και συναντήσεις όπως η τριμερής σύνοδος κορυφής μεταξύ Ρωσίας, Τουρκίας και Ιράν κατέδειξαν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονταν εκτός της ομάδας των πραγματικά ισχυρών παραγόντων στη σύγκρουση, ενώ η Ρωσία εξακολουθεί να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο.

4.6 Συνολικά συμπεράσματα για την εξωτερική πολιτική του Obama στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική

Σύμφωνα με τον Cordesman (2016), η πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή ήταν μια αποτυχία. Από τη μία πλευρά, επικρίθηκε ότι επέτρεψε στους Ισλαμιστές να έρθουν στην εξουσία με την ανοχή της πτώσης των κοσμικών ηγετών κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης και παράλληλα υιοθέτησε μια παθητική στάση στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας και οδήγησε στην παράταση της σύγκρουσης. Επίσης περιφερειακοί φορείς όπως η Ρωσία, το Ιράν και μη κρατικοί φορείς όπως η Hezbollah και το ISIS έγιναν πολύ αποτελεσματικοί για να καλύψουν το κενό εξουσίας. Ωστόσο, η ίδια η αμερικανική κυβέρνηση κατηγορήθηκε ότι υποστήριζε τρομοκρατικές οργανώσεις (Durden, 2016). Από την άλλη πλευρά, αν και η κυβέρνηση Obama δήλωσε ότι υποστηρίζει την επανάσταση στην Τυνησία, σύντομα έγινε σαφές ότι δεν ήταν έτοιμη να εγκαταλείψει τον Hosni Mubarak στην Αίγυπτο (Απ, 2020, σ. 59). Οι περισσότερες επικρίσεις της πολιτικής του Obama αφορούσαν κυρίως την έλλειψη υποστήριξης για τη συριακή αντιπολίτευση, παρ' όλο που η συριακή κυβέρνηση παραβίασε την κόκκινη γραμμή για το συριακό καθεστώς τον Αύγουστο του 2013, εξαπολύοντας χημική επίθεση που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 1400 πολιτών και αφήνοντας παράλληλα χώρο δράσης στο Ιράν. Όλα αυτά οδήγησαν σε απώλεια της αξιοπιστίας των ΗΠΑ (Cordesman, 2016).

Ο Obama, ο οποίος δήλωσε ότι μείωσε τον αριθμό των στρατιωτών στο Αφγανιστάν από 180.000 σε 15.000 όταν ήρθε στην εξουσία, ισχυρίστηκε ότι είχε σταματήσει την πρόοδο του ISIS στο Ιράκ και τη Συρία με τον συνασπισμό που είχε σχηματιστεί και παρείχε σημαντική βοήθεια στην αντιπολίτευση στη Συρία. Επίσης τόνισε ότι υποστήριζε τη δημοκρατία στην Ουκρανία, ενίσχυσε τη συμμαχία εντός του NATO ενάντια στη Ρωσία και έλαβε μέτρα για την αλλαγή των σχέσεων με την Κούβα. Ο Obama ισχυριζόταν επίσης ότι οι διπλωματικές του προσπάθειες ήταν επιτυχείς και έπεισαν το Ιράν να συνάψει συμφωνία για την παύση των πυρηνικών δραστηριοτήτων. Ο Αμερικανός πρόεδρος υποστήριξε ότι οι μη διπλωματικές μέθοδοι δεν εγκρίθηκαν από τον αμερικανικό λαό και ότι ήθελε ο πόλεμος να είναι η τελευταία λύση.

Ισχυρίστηκε επίσης ότι επένδυσε στη διπλωματία, επικεντρώθηκαν στην έξυπνη χρήση της εξουσίας, που έκαναν την Αμερική ένα εξαιρετικό κράτος και ότι τα αμερικανικά πρότυπα ήταν πάντα πολύ καλύτερα από τον υπόλοιπο κόσμο (Agi, 2020, σ. 60). Ωστόσο, ο Walt (2016) επεσήμανε τη σύγχυση σχετικά με το τι προσπαθούσαν να κάνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στη Μέση Ανατολή κατά την εποχή του Obama και ότι οι ΗΠΑ είχαν χάσει την εμπιστοσύνη των συμμάχων τους στην περιοχή, αντιμετωπίζοντας σημαντικά προβλήματα, εξαιτίας κυρίως της πολιτικής στη Συρία και στο Ιράν, με τη σοβαρή διαφορά των περιφερειακών συμμάχων να είναι στην ημερήσια διάταξη (Walt, 2016).

Επιπρόσθετα, τα προβλήματα που υπήρχαν στη Λιβύη, δεν έπεισαν τον Obama να εγκαταλείψει τη στρατηγική «leading from behind» που χρησιμοποίησε. Άφησε τους Σαουδάραβες να πρωτοστατήσουν στην νίκη των εξτρεμιστών στην Υεμένη μετά την κατάρρευση της κυβέρνησής της και την εξουσιοδότησε τους Γάλλους να αποτρέψουν την προσπάθεια της Al-Qaeda στο Μάλι. Ο Obama άφησε επίσης τους Ιρακινούς, τους Ιρανούς και τους Κούρδους να ηγηθούν των μαχών ενάντια στο ISIS στο Ιράκ και τη Συρία, ενώ παράλληλα άφησε την πρωτοβουλία σε Γερμανούς και τους Γάλλους για την αντιμετώπιση του Vladimir Putin στην Ουκρανία. Σε λίγα από αυτά τα μέρη οι σύμμαχοι της Αμερικής ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες της Αμερικής (Moyar, 2016, σ. 3). Πιο αναλυτικά ακόμα, ιδίως κατά τα πρώτα χρόνια της διοίκησής του, ο Obama επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην εκπλήρωση της υπόσχεσης της προεκλογικής του εκστρατείας, δηλαδή το τέλος των πολέμων στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Η ασφάλεια ήταν το κύριο μέλημα του. Επιδίωξή του η μετατόπιση του επίκεντρου του πολέμου του Bush κατά της τρομοκρατίας και η στόχευση των ασφαλών καταφυγίων της Al-Qaeda στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν. Υλοποίησε τη μετάβαση της ευθύνης για την τοπική ασφάλεια του Ιράκ από αμερικανικά στρατεύματα στην ιρακινή αστυνομία και στις ένοπλες δυνάμεις. Μετά τη διάλυση της Al-Qaeda, έκανε το ίδιο στο Αφγανιστάν. Οι δύο χώρες θα πρέπει να είναι σε θέση να εμποδίσουν τους συνεταιρισμούς της Al-Qaeda να συγκεντρωθούν στην επικράτεια τους. Σε αυτό το σημείο, η στρατηγική «leading from behind» φάνηκε να λειτουργεί καλά. Στην πραγματικότητα, μετά τη μεταβίβαση της ευθύνης για την ασφάλεια, η κυβέρνηση του Obama επανειλημμένα ανέφερε ότι η δέσμευση των Ηνωμένων Πολιτειών θα περιοριστεί στην υποστήριξη και τη συνεργασία με τις τοπικές κυβερνήσεις για την οικοδόμηση διακυβέρνησης, φιλελεύθερων-δημοκρατικών

θεσμών, ατομικών δικαιωμάτων και οικονομίας της αγοράς (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 141). Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι στην περίπτωση του ISIS, η εν λόγω στρατηγική («leading from behind») αμφισβητήθηκε, εξαιτίας της πρόκλησης και της απειλής που συνιστούσε (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 142).

Ο Gerges (2013, σ. 299-300) εξετάζοντας την εξωτερική πολιτική του Obama κατά την πρώτη του θητεία, προσπαθεί να αξιολογήσει α) σε ποιο βαθμό η εξωτερική πολιτική του Obama έχει μεταμορφωθεί, και σε ποιο βαθμό αντιπροσωπεύει την επανάληψη της αμερικανικής αγκαλιάς του ρεαλισμού, δηλαδή, αμφισβήτηση των βασικών καθιερωμένων προτεραιοτήτων στις οποίες βασίζεται παραδοσιακά η πολιτική των ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή (οι σχέσεις με τα καθεστώτα παραγωγής πετρελαίου και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας), β) πόσο υψηλά βρίσκεται η Μέση Ανατολή στην ατζέντα εξωτερικής πολιτικής του Obama και τι καταδεικνύει η αντίδρασή του στις λαϊκές εξεγέρσεις των Αράβων στις αρχές του 2011 για την αμερικανική επιρροή και εμπλοκή στην περιοχή. Ο συγγραφέας καταλήγει σε τέσσερα βασικά συμπεράσματα:

- Το πρώτο είναι ότι ο Obama έχει καταδείξει στην εξωτερική του πολιτική προς τη Μέση Ανατολή μεγαλύτερη συνέχεια με το παρελθόν από την πραγματική αλλαγή. Αποδέχεται πλήρως τις βασικές ρεαλιστικές προσεγγίσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, μετατοπίζοντας σημαντικά την προσέγγισή του από την ιδεολογία του Bush σχετικά με τη δημοκρατία και την φιλελεύθερη ανάπτυξη δύναμης στην παγκόσμια πολιτική. Ο Obama δεν έχει ακολουθήσει μια μετασχηματιστική εξωτερική πολιτική και απέφυγε να αμφισβητήσει την κυρίαρχη αφήγηση στην Ουάσινγκτον. Έχει υιοθετήσει μια κεντρο-ρεαλιστική προσέγγιση προς την περιοχή, μια προσέγγιση που συνάδει με τον κυρίαρχο προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Καθ' όλη τη διάρκεια της προεδρίας του, ο Obama στόχευε στη διατήρηση του status quo με μερικές μικρές διορθώσεις.

- Δεύτερον, σε τομείς που κυμαίνονται από την αναζήτηση ειρήνης μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών έως το Αφγανιστάν, η συμπεριφορά του Obama μαρτυρεί τη διαρθρωτική-θεσμική συνέχεια της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Περισσότερο από ό, τι σε οποιαδήποτε άλλη περιοχή στον κόσμο, η προεδρική πολιτική στη Μέση Ανατολή παρεμποδίζεται από θεσμική, γραφειοκρατική και εσωτερική πολιτική. Η δυσλειτουργική πολιτική κουλτούρα της Αμερικής, μια περιγραφή που καλύπτει το ρόλο των ομάδων ειδικών συμφερόντων, ιδίως των φίλων

και των υποστηρικτών του Ισραήλ, καθώς και του Κογκρέσου, επιβάλλει σοβαρούς περιορισμούς στην ικανότητά του να ακολουθήσει μια ομοιόμορφη προσέγγιση στο ισραηλινο-παλαιστινιακό ζήτημα, το οποίο παραμένει διαρκές και εξέχον θέμα. Οι πολιτικοί των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένου του Obama, είναι παγιδευμένοι σε μια πολιτική κουλτούρα που προωθεί τη συμμόρφωση και την ομαδική σκέψη για το Ισραήλ και αποθαρρύνει έντονα τις διαφωνίες.

- Τρίτον, παρά την υψηλή ρητορική του Obama για μια νέα αρχή στις σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και των μουσουλμανικών χωρών, η Μέση Ανατολή δεν κατατάσσεται υψηλά στην ατζέντα του. Η φορολογική πολιτική και η ανανέωση της μακροπρόθεσμης οικονομικής της δύναμης ήταν οι προτεραιότητες του Obama στην πρώτη του θητεία. Αυτό σήμαινε μείωση των δεσμεύσεων του έθνους στο εξωτερικό, ειδικά στη Μέση Ανατολή, όπου είχε επεκταθεί πέρα από τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Από την αρχή της προεδρίας του, ο Obama μετατοπίζει τις προτεραιότητες εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ από τη Μέση Ανατολή στην περιοχή του Ειρηνικού και την Ασία, όπου αυτός και οι βοηθοί του πιστεύουν ότι βρίσκεται το μέλλον της Αμερικής.

- Τέλος, το βραχύβιο μονοπολικό σύστημα στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες κυριάρχησαν στις διεθνείς σχέσεις έχει τελειώσει. Μια παγκόσμια ανακατανομή της εξουσίας μείωσε την ελευθερία ελιγμών της Αμερικής και αποκάλυψε τη σχετική παρακμή της. Η καταστροφή του Ιράκ έχει υπονομεύσει όχι μόνο την ηθική κατάσταση και την αξιοπιστία της Αμερικής, αλλά και τη στρατηγική της αποτροπής της. Περισσότερο από οποιαδήποτε στιγμή από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετωπίζουν μια ανυπέρβλητη πρόκληση να διατηρήσουν την κυρίαρχη επιρροή τους στην περιοχή ενόψει των σαρωτικών ιστορικών και κοινωνιολογικών αλλαγών μετά τις λαϊκές εξεγέρσεις των Αράβων το 2011 και την απουσία παραδοσιακών συμμαχιών που στήριζαν τη θέση της Αμερικής από το 1973.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 Κριτική και αξιολόγηση της εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο

Ένα πρώτο συμπέρασμα που απορρέει από την προηγηθείσα ανάλυση είναι πως το θεμελιώδες δόγμα του Obama ήταν η αποδόμηση και η απονομιμοποίηση της παγκόσμιας τάξης, που βασίστηκε στις αγγλοαμερικανικές πολιτικές αρχές και η αντιστροφή της προηγούμενης πορείας της στρατηγικής των ΗΠΑ. Το δόγμα αυτό στηριζόταν στους εξής πυλώνες: α) τη διατήρηση μιας ευνοϊκής ισορροπίας δύναμης στην Ευρώπη, την Ανατολική Ασία και τη Μέση Ανατολή, β) τη διατήρηση επαρκούς στρατιωτικής δύναμης για να οδηγήσει σε συνασπισμούς, γ) την προώθηση της αίσθησης του Αμερικανού προέδρου ως εξαιρετικού χαρακτήρα και με ηθική φιλοδοξία, διατηρώντας την εγχώρια πολιτική βούληση για άσκηση γεωπολιτικής ηγεσίας (Donnelly, 2016, σ. 14).

Εκτός των παραπάνω, θα πρέπει να αναφερθεί πως ο Obama έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στη Λατινική Αμερική (Salonius-Pasternak, 2015, σ. 7; Nünlist, 2016, σ. 1) αλλά και σε μία αμερικανική ηγεσία που αναγνωρίζει την άνοδο χωρών όπως η Κίνα, η Ινδία και η Βραζιλία (Gerges, 2013, σ. 300). Όπως ο ίδιος είχε αναφέρει, «είναι μια ηγεσία των ΗΠΑ που αναγνωρίζει τα όριά μας όσον αφορά τους πόρους και την ικανότητα» (Gerges, 2013, σ. 300). Ο προσανατολισμός του Obama στην Ασία, όμως, δεν σηματοδοτεί μια νέα στρατηγική, αν ληφθεί υπόψη η «Ολοκληρωμένη στρατηγική - μιας Νέα Κοινότητας στον Ειρηνικό» (Integrated strategy—a New Pacific Community) του Προέδρου Clinton που είχε ήδη δημιουργηθεί τη δεκαετία του 1990. Ομοίως, η Κίνα - ως η μεγαλύτερη πηγή εισαγωγών των ΗΠΑ - τοποθετήθηκε στο κέντρο της στρατηγικής του George W. Bush για την προώθηση μιας σταθερής, ειρηνικής και ευημερούσας περιοχής Ασίας-Ειρηνικού (Charountaki, 2014, σ. 134). Επομένως, παρατηρείται μία συνέχεια με την εξωτερική πολιτική των προκατόχων του. Αυτό που πιθανώς άλλαξε είναι η κλίμακα και η ένταση της επιδίωξης του «εθνικού συμφέροντος» των ΗΠΑ.

Η προεδρική οδηγία μελέτης του Obama στις 12 Αυγούστου 2010, σχετικά με την πολιτική μεταρρύθμιση στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική ως ανάγκη καθοδήγησης της ανταπόκρισης της διοίκησης στα περιφερειακά γεγονότα, δείχνει τη σημασία της στην περιοχή για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ομοίως, η εστίαση

του Obama στην ομιλία του στον ΟΗΕ (25/09/2012), για τον περιορισμό ενός πυρηνικού οπλισμένου Ιράν, τη σημασία της ασφάλειας του Ισραήλ και του Περσικού Κόλπου σε συνδυασμό με τη σταθερότητα της παγκόσμιας οικονομίας, εκτός από τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα (τα οποία αναφέρθηκαν εκτενώς στη δεύτερη θητεία του), αποκαλύπτουν τη διαίονιση των ίδιων στόχων της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ προς την περιοχή. Ακολουθώντας το σχέδιο πρωτοβουλίας για τη Μέση Ανατολή του George W. Bush (Νοέμβριος 2003), με στόχο τον περιφερειακό εκδημοκρατισμό, σε μια νέα εποχή οι αυταρχικοί ηγέτες όπως ο Ben Ali και ο Hosni Mubarak δεν αποτελούσαν πλέον δυνάμεις για την περιφερειακή σταθερότητα, επομένως οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τα δικά τους μακροπρόθεσμα συμφέροντα ταυτίζοντάς τα με δυνάμεις που επιζητούσαν την αλλαγή (Charountaki, 2014, σ. 136).

Ένα δεύτερο σημαντικό σημείο της προηγηθείσας ανάλυσης αναφέρεται στη στρατηγική «leading from behind» την οποία χρησιμοποίησε ο Obama. Οι Αμερικανοί πρόεδροι της περιόδου μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και ειδικά ο Bush, εστίασαν στην οικοδόμηση της σταθερότητας της δημοκρατίας στις χώρες-στόχους για να διασφαλίσουν την αμερικανική ασφάλεια, συγχωνεύοντας, με αυτόν τον τρόπο, τα αμερικανικά συμφέροντα ασφαλείας και τις φιλελεύθερες-δημοκρατικές αξίες ως κίνητρα για στρατιωτικές παρεμβάσεις. Ο Obama καθιέρωσε αυτό που χαρακτηρίστηκε ως στρατηγική «leading from behind» (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 119; Löffmann, 2015, σ. 308; Moyar, 2016, σ. 2), διαβεβαιώνοντας επανειλημμένα ότι η επιβολή της δημοκρατίας είναι αδιαμφισβήτητη και η αλλαγή του καθεστώτος πρέπει να είναι καθήκον για τους υπηκόους των χωρών-στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, έχει αναφερθεί ότι, σε αντίθεση με τους προκατόχους του, η στρατηγική της εξωτερικής πολιτικής του Obama δεν συνδέει τη δημοκρατία με την ασφάλεια όταν δικαιολογεί στρατιωτικές παρεμβάσεις, αποσυνδέοντας επομένως αξίες και συμφέροντα και δίνοντας προτεραιότητα στις πρώτες (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 120).

Η εξέταση των κινήτρων των στρατιωτικών-παρεμβάσεων στη διοίκηση του Obama έδειξε ότι στην πραγματικότητα επικράτησαν ανησυχίες για την ασφάλεια. Ωστόσο, ούτε η επικράτηση της ασφάλειας ήταν υπερισχύουσα, ούτε οι αιτιολογήσεις που βασίζονταν στις αμερικανικές φιλελεύθερες-δημοκρατικές αξίες ήταν αμελητέες. Στο παραπάνω πλαίσιο, επομένως, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι εάν το κύριο

κίνητρο ήταν οι ανησυχίες για την ασφάλεια που οδήγησαν στις δράσεις εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο, επίσης σημαντική θέση μεταξύ των κινήτρων για αυτές τις ενέργειες κατέχουν και οι αμερικανικές φιλελεύθερες-δημοκρατικές αξίες. Επίσης, σε αντίθεση με τους Προέδρους μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, ειδικά τον Bush, ο Obama δεν θεώρησε την οικοδόμηση της δημοκρατίας ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη τοπικής, περιφερειακής ή αμερικανικής ασφάλειας. Αυτό εκδηλώθηκε έντονα με τη στρατηγική «leading from behind» (De Castro & Tavares Teixeira, 2015, σ. 141).

Η στρατηγική του Obama θα μπορούσε επομένως να συνοψιστεί ως προσπάθεια διατήρησης της ηγεσίας των ΗΠΑ αλλά με μειωμένο κόστος, μέσω πιο ευέλικτης και ενεργητικής διπλωματίας και με τρόπους που διαχειρίζονται καλύτερα το μεταβαλλόμενο τοπίο παγκόσμιας ισχύος (Brands, 2016, σ. 102). Η κυβέρνησή του επιδίωξε να διατηρήσει την ηγεσία των ΗΠΑ για μια φιλελεύθερη διεθνή τάξη, ενώ ταυτόχρονα προσαρμόζει την ηγεσία αυτή με σημαντικούς τρόπους. Η εν λόγω στρατηγική κατέδειξε την αναγνώριση ότι ίσως χρειαζόταν μεγαλύτερη πειθαρχία και αυτοσυγκράτηση μετά το Ιράκ. Επίσης, αξιολόγησε εκ νέου τη χρήση της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ, βοήθησε να επαναπροσδιορίσει την αμερικανική δέσμευση μετά από μια περίοδο υπερβολικής επένδυσης στη Μέση Ανατολή, επέτρεψε στην Ουάσινγκτον να αποκομίσει ορισμένα οφέλη από την ενεργητική διπλωματία κυρίως με το Ιράν, ενώ ταυτόχρονα ενίσχυσε την ικανότητα των ΗΠΑ να ανταγωνιστούν την δυναμική που έχει αναπτυχθεί σε Ασία-Ειρηνικό.

Σύμφωνα με τον Salonijs-Pasternak (2015, σ. 1), ως πρόεδρος ο Obama, πέτυχε επιτυχίες στους κεντρικούς στόχους που περιέγραψε ως υποψήφιος το 2008. Η ισχυρότερη κριτική ενάντια στις αλλαγές στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ υπό τον Obama προήλθε από εκείνους που επωφελήθηκαν από το status quo. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή, όπου παρά την έντονη πίεση ο Πρόεδρος Obama απέφυγε να εμπλέξει τις Ηνωμένες Πολιτείες σε νέους πολέμους μεγάλης κλίμακας. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Bouchet (2011, σ. 572) υποστηρίζει ότι, ο Obama συνέβαλε στην προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε τρία επίπεδα: ιδέες, στρατηγική και πολιτική. Μέσα από την πολιτική του επέδειξε μια συμβατική κατανόηση του τρόπου της δημοκρατίας στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Η προώθηση της δημοκρατίας κατείχε σημαντική θέση στη στρατηγική δέσμευσης του Obama, η οποία στόχευε στη δημιουργία και αύξηση του αριθμού των δημοκρατικών

κρατών που μπορούν να συνεργαστούν με τις Ηνωμένες Πολιτείες για την επίλυση παγκόσμιων προβλημάτων. Ο στόχος ήταν να επιτευχθεί αυτό με μια διττή εμπλοκή με χώρες υπό αυταρχικά καθεστώτα και μέσω μιας «νέας-παλαιάς» έμφασης στη σχέση δημοκρατίας-ανάπτυξης. Ωστόσο, η διπλωματία του ήταν ασυνεπής στην αντίδραση σε διάφορες εξελίξεις εκδημοκρατισμού σε όλο τον κόσμο. Στη βάση αυτών, ωστόσο, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο ο Obama μέσω της πολιτικής του οδήγησε σε μείωση της ισχύος και εμβέλειας της Αμερικής. Επίσης, τίθεται το ερώτημα του κατά πόσο εντέλει οι δημοκρατικές πεποιθήσεις του Obama ήταν σε προτεραιότητα έναντι της ασφάλειας των ΗΠΑ και της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι De Castro και Tavares Teixeira (2015) διεξήγαγαν μία ενδιαφέρουσα μελέτη, όπου ανέλυσαν το σύνολο των 1203 ομιλιών που εκδόθηκαν από το 2009 και το 2014 από τους Obama και τα Υπουργεία Εξωτερικών και Άμυνας των ΗΠΑ (Secretaries of State and Defense).

Από την έρευνα εξήχθησαν ορισμένα σημαντικά και ενδιαφέροντα συμπεράσματα όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική του Obama:

- Το πρώτο ήταν η επιβεβαίωση της επικράτησης της ασφάλειας μεταξύ των κινήτρων της κυβέρνησης Obama σε δράσεις εξωτερικής πολιτικής. Πιο αναλυτικά, το 55% των συνολικών αναφορών που εντοπίστηκαν αφορούσαν την ασφάλεια, σε σύγκριση με το 28% που σχετίζονται με την προώθηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και των φιλελεύθερων-δημοκρατικών θεσμών και 17% με την ανθρωπιστική βοήθεια. Τόσο ο Πρόεδρος όσο και οι Υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας δίνουν επίσης μεγαλύτερη έμφαση στην ασφάλεια σε σύγκριση με τις άλλες αιτιολογήσεις για τις αμερικανικές διαδικασίες εξωτερικής πολιτικής. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί, επίσης, ότι μεταξύ των τύπων κινήτρων ασφαλείας, οι αναφορές στην ασφάλεια των χωρών-στόχων (42%) υπερισχύουν έναντι της αμερικανικής ασφάλειας (32%) και της περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας (26%). Η έμφαση στην τοπική ασφάλεια θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως δείκτης της στρατηγικής του Obama «leading from behind».

- Το δεύτερο συμπέρασμα αφορά τις αξίες του Obama που εκδηλώνονται στις αποφάσεις της εξωτερικής του πολιτικής. Ενώ ο Bush επικέντρωσε την προεδρία του μετά τις 11 Σεπτεμβρίου 2001 στο τέλος της τυραννίας και στην προώθηση της δημοκρατίας στον κόσμο για να κερδίσει τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ο Obama ανέλαβε τα καθήκοντά του το 2009 με την πρόθεση να αποσυρθεί από αυτήν την

ατζέντα. Ο στόχος δεν ήταν πλέον ο μετασχηματισμός των εγχώριων κοινωνιών και η εγκαθίδρυση δημοκρατικών κυβερνήσεων σε διάφορα κράτη, αλλά η αποτροπή της συγκέντρωσης της Al-Qaeda ή άλλων εξτρεμιστικών στοιχείων σε αυτές τις χώρες και της πραγματοποίησης βίαιων επιθέσεων εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών ή των συμμάχων τους. Μετακινήθηκε από τον ευρύτερο πόλεμο του Μπους κατά της τρομοκρατίας και εστίασε στις επιχειρήσεις της Al-Qaeda και σε άλλους τρομοκράτες που κατά την άποψή του απειλούσαν την ασφάλεια των ΗΠΑ. Οι αξίες της Αμερικανικής φιλελεύθερης παράδοσης είναι ο οδικός χάρτης του Obama. Σε αρκετές περιπτώσεις, ειδικά σε μεγάλες ομιλίες, οι φιλελεύθερες αξίες επαινούνται και τονίζονται. Σε μία ομιλία του στις 23 Σεπτεμβρίου 2009 στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη δήλωσε πως, η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι απαραίτητα για την επίτευξη κάθε ενός από τους στόχους που έχει ο ίδιος θέσει, επειδή οι λαϊκές κυβερνήσεις είναι πιο πιθανό να ενεργήσουν για τα ευρύτερα συμφέροντα των δικών τους πολιτών, παρά για τα στενά συμφέροντα εκείνων που έχουν την εξουσία.

- Το τρίτο συμπέρασμα, το οποίο σχετίζεται με το προηγούμενο, αφορά στον τρόπο προώθησης της δημοκρατίας. Συνολικά, ο Obama πίστευε ότι η δημοκρατία ήταν πολύτιμη αξία, αλλά δεν υπήρχε ιδιαίτερος ρόλος για την Αμερική να τη διαδώσει με τη βία. Σε παρατηρήσεις του Προέδρου στο Κοινοβούλιο της Γκάνας στις 11 Ιουλίου 2009, δήλωσε πως «κάθε έθνος δίνει ζωή στη δημοκρατία με τον δικό του τρόπο και σύμφωνα με τις δικές του παραδόσεις» και πως «η Αμερική δεν θα επιδιώξει να επιβάλει οποιοδήποτε σύστημα διακυβέρνησης σε οποιοδήποτε άλλο έθνος». Η οικοδόμηση της δημοκρατίας ορίστηκε ως καθήκον για τους ίδιους τους ντόπιους, αν και διαβεβαίωνε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα υποστηρίξουν και θα συνεργαστούν με τις χώρες-στόχους για την οικοδόμηση φιλελεύθερων-δημοκρατικών θεσμών και διακυβέρνησης.

Ένα ακόμη στοιχείο της διακυβέρνησης Obama αφορά στην ετοιμότητα του στρατού των ΗΠΑ, όπως αναφέρεται από τον Deni (2015, σ. 25). Ο στρατός των ΗΠΑ φαίνεται να προτίθεται να επιστρέψει σε ό,τι γνωρίζει και κάνει αποτελεσματικά: κατακτώντας εύκολα τους συμβατικούς στρατιωτικούς αντιπάλους. Ωστόσο, είναι πολύ πιο πιθανό τα επόμενα χρόνια οι πολιτικοί ηγέτες να ζητήσουν από το στρατιωτικό σώμα να εμπλακεί σε πιο ασταθείς, πιο νεφελώδεις συγκρούσεις, οι οποίες ενδέχεται να εμπλέκουν ή όχι κρατικούς φορείς. Ο κίνδυνος σε μια προσέγγιση που

δίνει έμφαση στους κρατικούς αντιπάλους και στην αντιμετώπιση της συμβατικής στρατιωτικής δύναμης είναι ότι ο στρατός των ΗΠΑ μπορεί να είναι λιγότερο έτοιμος, λιγότερο ικανός και / ή κακώς οργανωμένος και δομημένος για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις εθνικής ασφάλειας και τις απαιτήσεις των υπευθύνων χάραξης πολιτικής. Για να μετριάσει αυτούς τους κινδύνους, ο στρατός πρέπει να αναθεωρήσει τον ρόλο του - όσον αφορά το δόγμα, την οργάνωση, την εκπαίδευση και ούτω καθεξής - στη συνεργασία για την ασφάλεια, στην ανάπτυξη ικανοτήτων, στη βοήθεια ασφάλειας και στις επιχειρήσεις σταθερότητας, ώστε να είναι εξοπλισμένος, εκπαιδευμένος, οργανωμένος και προετοιμασμένος για τις πιθανές αποστολές στο μέλλον (Deni, 2015, σ. 25-26).

Ένα τελευταίο συμπέρασμα που αξίζει να αναφερθεί αφορά την κατάσταση στην ίδια τη Μέση Ανατολή έπειτα από τη διακυβέρνηση Obama. Ενώ η πολιτική του πολέμου κατά της τρομοκρατίας αποδείχθηκε επικίνδυνη για τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και απομάκρυνε την Αμερική από την άμεση στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή (ιδίως στη Συρία), εστιάζοντας στην Ασία-Ειρηνικό και στην εσωτερική (οικονομική) πολιτική, οι επιλογές του Obama στη Μέση Ανατολή είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην πολιτική της χώρας σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή, όπως την μείωση της αξιοπιστίας της και τη μείωση των συμμάχων της. Ενδεχομένως να είχαν αντίκτυπο και στην ίδια την περιοχή που βρίσκεται σε συνεχή αναταραχή.

5.2 Καταληκτικές επισημάνσεις της εξωτερικής πολιτικής του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο

Χρησιμοποιώντας την ανάλυση των τριών επιπέδων του Waltz (Ηφαιστος, 2013; Suganami, 2009, σ. 375), συνολικά η στρατηγική του Obama στην εξωτερική του πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο έχει ως εξής:

1. Ενδοκρατικό πολιτικό πλαίσιο: ο Obama έδωσε σημασία στην εσωτερική οικονομική πολιτική, με αναδιάρθρωση της φορολογικής πολιτικής και εστίαση στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση της οικονομίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και το Δόγμα Bush επέφεραν σημαντικό οικονομικό πλήγμα στη χώρα και ο αμερικανικός λαός ζήτησε την οικονομική αναδιάρθρωση και βελτίωση. Ο Obama κατανόησε την επιθυμία των Αμερικανών πολιτών να αποκαταστήσει την ισορροπία στην εγχώρια και διεθνή πολιτική και μετατόπισε την

εστίασή του στο εσωτερικό. Μετά την έναρξη του δαπανηρού «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» του Bush, το σοκ της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και το αυξανόμενο πρόβλημα του μαζικού ομοσπονδιακού χρέους, η Αμερική επιθυμούσε την ομαλότητα και την στρατιωτική αποκλιμάκωση. Η μονομερής, «go-it-only» παγκόσμια άποψη και κληρονομιά του Bush είχε αμαυρώσει την ηθική θέση των ΗΠΑ στον κόσμο και η πλειοψηφία των Αμερικανών αναγνώρισε ότι το κόστος του δόγματος του πρότερου προέδρου ήταν πολύ υψηλό για να διατηρηθεί. Όπως αναφέρει ο Litsas (2020, σ. 116), ο Obama, με μια σειρά γρήγορων αποφάσεων και με ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο δράσης που χαρακτηρίστηκε ως «Ο Αμερικανικός Νόμος Ανάκαμψης και Επανεπένδυσης» (The American Recovery and Reinvestment Act - ARRA) κατάφερε να σταθεροποιήσει εν μέρει την αμερικανική οικονομία, χωρίς ωστόσο να την οδηγήσει σε πλήρη ανάκαμψη κυρίως λόγω του μεγέθους του ίδιου του διαρθρωτικού βάθους και επίσης λόγω της εκτεταμένης αμερικανικής στρατιωτικής έκθεσης στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν.

2. Ενδοκρατικό επίπεδο σχετικά με τη διεθνή πολιτική: ο Obama προέβη σε στάθμιση και εκτίμηση των διαμορφωτικών μεταβλητών της κρατικής ισχύος, βάσει των οποίων προέκυψε ότι η διπλωματία είναι ζωτικής σημασίας για την ανοικοδόμηση των συμμαχιών, κάτι το οποίο καθιστά τη χώρα πιο ασφαλή μακροπρόθεσμα. Επιπρόσθετα, ο Obama στόχευε να απομακρυνθεί από την ανεξέλεγκτη εμπιστοσύνη στη στρατιωτική δύναμη προς την αξιοποίηση και την ενίσχυση της μαλακής ισχύος, καθώς και των πραγματικών σχέσεων και των κοινών συμφερόντων με άλλα έθνη. Συνολικά, ο Obama εκμεταλλεύτηκε την επιθυμία που ήταν εμφανής τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο, να απομακρυνθεί η Αμερική από τον πολεμικό μονομερισμό και να επιστρέψει στον παραδοσιακό πολυμερισμό σε διεθνείς υποθέσεις που οδήγησαν το αμερικανικό έθνος στην πρώτη δεκαετία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

3. Διεθνής ισχύς: Όπως δήλωσε ο ίδιος το 2007 το νέο δόγμα του «δεν θα ήταν τόσο απόλυτο όσο το δόγμα του Bush, επειδή ο κόσμος είναι περίπλοκος». Στη συνέχεια, σε αντίθεση με τον προκάτοχό του, ο οποίος είχε προκαλέσει σημαντική ζημιά στα ζωτικά εθνικά συμφέροντα της Αμερικής και στην ηθική της θέση στον κόσμο, ο Obama δεσμεύτηκε να συνεργαστεί πολιτικά με τους εχθρούς της Αμερικής: «Δεν θα συναντηθώ μόνο με τους φίλους μας, αλλά και με τους εχθρούς μας, γιατί θυμάμαι τι είπε ο Kennedy, ότι δεν πρέπει ποτέ να διαπραγματευόμαστε από φόβο,

αλλά δεν πρέπει ποτέ να φοβόμαστε να διαπραγματευτούμε» (Gerges, 2013, σ. 300). Ήδη από το 2006, ο Obama τόνισε ότι ήταν ρεαλιστής, όχι ιδεαλιστής όπως ο προκάτοχός του. Τα κοινά συμφέροντα ασφάλειας, η εταιρική σχέση και η πολυμέρεια στις διεθνείς σχέσεις έγιναν οι αρχές της ρεαλιστικής, εξωτερικής πολιτικής του» (Gerges, 2013, σ. 301). Το 2014 επανέλαβε σε ομιλία του στο West Point της Νέας Υόρκης, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονται στη μέση της αναβίωσης της διπλωματίας και της ανάπτυξης, καθώς επιδιώκουν να αξιοποιήσουν τη διπλωματική επιρροή, την εξωτερική βοήθεια και τα πολυμερή ιδρύματα για την επίλυση των περισσότερων διεθνών προκλήσεων ασφαλείας (Deni, 2015, σ. xiii).

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, διαπιστώνεται ότι μάλλον η Ανατολική Μεσόγειος δεν ήταν κεντρικής σημασίας στην εξωτερική πολιτική του Obama. Δύο ήταν οι βασικοί λόγοι που μπορούν να ερμηνεύσουν αυτή τη στάση του αμερικανού Προέδρου, που έγινε ιδιαίτερα εμφανής στην κρίση της Συρίας και της Αραβικής Άνοιξης γενικότερα. Ο πρώτος ήταν ότι ο Obama επέλεξε να επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στο εσωτερικό της χώρας, ιδίως έπειτα από έναν μακροχρόνιο και κοστοβόρο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, αλλά και την οικονομική κατάσταση που είχε διαμορφωθεί έπειτα από την κρίση του 2008. Στο πλαίσιο αυτό, έδρασε μάλλον στην απαίτηση και αρκετών αμερικανών πολιτών που είχαν κουραστεί από το Δόγμα του G.W. Bush. Ο δεύτερος λόγος ήταν η φιλοσοφία του εν λόγω Προέδρου, που δεν εστίαζε σε μονομερείς από μέρους της Αμερικής ενέργειες στη βάση της στρατιωτικής της δύναμης, αλλά έδινε έμφαση στη χρήση μαλακής ισχύος και συνεργασιών μεταξύ των κρατών. Η προσέγγιση αυτή βασιζόταν τόσο στην προσωπικότητα και την κοσμοθεωρία του Obama, όσο και στις νέες συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στη διεθνή σκηνή.

Σε μία προσπάθεια αποτίμησης της εξωτερικής πολιτικής του Αμερικανού προέδρου στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι μάλλον δύσκολο να εξαχθεί ένα συμπέρασμα ως προς το αν η προσέγγισή του οφείλεται σε έναν συνειδητό μετασχηματισμό της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, σε μία έλλειψη ικανοτήτων ανάληψης άμεσων πρωτοβουλιών και δράσεων ώστε να διατηρηθεί η ηγεμονική ισχύς και θέση της Αμερικής στην περιοχή, σε μία λανθασμένη αξιολόγηση της σημασίας και της κρισιμότητας των συμβάντων στην περιοχή, ή σε μία έλλειψη ενδιαφέροντος για τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην εν λόγω περιοχή. Ενδεχομένως ο συνδυασμός όλων

αυτών των παραγόντων, αν και σε διαφορετικό βαθμό, να μπορεί να ερμηνεύσει εν τέλει την εξωτερική πολιτική του Obama στην Ανατολική Μεσόγειο.

5.3 Η Ανατολική Μεσόγειος στην αμερικανική εξωτερική πολιτική σήμερα

Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου έχει υποστεί σημαντικές γεωπολιτικές αλλαγές κατά την τελευταία δεκαετία, με αφετηρία την περίοδο που ανέλαβε ο Obama την ηγεσία της Αμερικής. Οι εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στους δύο χώρους (Μέση Ανατολή και Ανατολική Μεσόγειος) αλληλοσυνδέονται όλο και περισσότερο και οι επιπτώσεις τους έχουν επεκταθεί πολύ πέρα από τα σύνορά τους, ειδικά στην Ευρώπη. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι εγκαινιάστηκε μια νέα εποχή με τις αραβικές εξεγέρσεις που εξαπλώθηκαν σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο και σε πολλά μέρη ακόμα συνεχίζονται (Tziargas, 2019, σ. 5). Επιπλέον, η αμερικανική απόσυρση από το Ιράκ το 2011 και η άνοδος του Ισλαμικού Κράτους (IS) συνέβαλαν στην περιφερειακή ανασφάλεια και αστάθεια. Παράλληλα, νέα ευρήματα υδρογονανθράκων στις ακτές του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, οι εξελίξεις στο Κυπριακό και η νέα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στο πλαίσιο του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) συνέθεσαν ένα πλέγμα ανασφάλειας ενώ παράλληλα σημαντικές διασυνδέσεις μεταξύ των κρατών της Μέσης Ανατολής και της Ευρώπης της Ανατολικής Μεσογείου, δημιούργησαν έναν γεωπολιτικό χώρο με ξεχωριστή σημασία. Ως εκ τούτου, το περιβάλλον ασφαλείας της Ανατολικής Μεσογείου σήμερα ορίζεται από τουλάχιστον τέσσερις διασυνδεδεμένες δυναμικές:

1) Ενεργειακές ανακαλύψεις: οι πρόσφατες και συνεχιζόμενες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο υπήρξαν μεταξύ των κύριων παραγόντων της μεταβαλλόμενης γεωπολιτικής και δυναμικής ασφαλείας στην περιοχή. Αυτά τα αποθέματα φυσικού αερίου είχαν ως αποτέλεσμα νέα συμφέροντα, κόστος και οφέλη για την περιοχή, ενθαρρύνοντας τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου και πέραν αυτής να αναδιαμορφώσουν τους στρατηγικούς υπολογισμούς και τις διεθνείς προοπτικές τους. Αυτά τα νέα ενεργειακά ευρήματα απέδωσαν τόσο γεωπολιτική όσο και γεω-οικονομική σημασία αλλά και πλεονεκτήματα στην περιοχή, καθώς το φυσικό αέριο γίνεται σταδιακά το «πετρέλαιο» της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό είναι σημαντικό για την ενεργειακή ασφάλεια όχι μόνο των περιφερειακών κρατών αλλά και των γειτονικών περιοχών επίσης. Ταυτόχρονα δημιουργεί καθεστώς ανησυχίας και ανασφάλειας που σχετίζεται με την ενέργεια και επηρεάζουν δραστικά

τις διακρατικές σχέσεις (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 7; Tziarras, 2019, σ. 5).

2) Γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί και νέες ισορροπίες ισχύος: η ενέργεια έχει καταστεί ένα σημαντικό σημείο διαμάχης τόσο μεταξύ των παραδοσιακών όσο και των σύγχρονων γεωπολιτικών αντιπάλων στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδίως μεταξύ της Τουρκίας και κρατών όπως η Κύπρος, η Ελλάδα, το Ισραήλ και η Αίγυπτος. Έτσι, οι ενεργειακές εκτιμήσεις ασφάλειας σε συνδυασμό με τις επιδεινούμενες σχέσεις της Τουρκίας με άλλα κράτη της περιοχής έχουν περαιτέρω επιδεινώσει τους ήδη υπάρχοντες γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, όπως τις σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ και Τουρκίας-Ελλάδας. Ως αποτέλεσμα, τα πρότυπα της διακρατικής εχθρότητας και της φιλίας στην Ανατολική Μεσόγειο μετατοπίστηκαν σημαντικά κατά τη δεκαετία του 2010, όπως και οι περιφερειακές ισορροπίες εξουσίας. Οι τριμερείς συνεργασίες που σχηματίστηκαν (Κύπρος-Ελλάδα-Ισραήλ και Κύπρος-Αίγυπτος-Ελλάδα) έχουν καταστεί κεντρικές στην πρόσφατα αναδυόμενη αρχιτεκτονική ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία μπορεί να θεωρηθεί - τουλάχιστον εν μέρει - ως πράξη εξισορρόπησης εν όψει της περιφερειακής προβολής ισχύος της Τουρκίας. Ο βαθμός στον οποίο αυτή η στρατηγική είναι συνεκτική ή αποτελεσματική σε σχέση με τα ατομικά και συλλογικά συμφέροντα των συμμετεχόντων κρατών δεν έχει ακόμη καθοριστεί, κυρίως εξαιτίας της πολιτικής της Τουρκίας (Tziarras, 2019, σ. 5). Η Τουρκία έχει μετακινηθεί από ένα αξιόπιστο μέλος του NATO σε έναν απρόβλεπτο σύμμαχο του οποίου η ολοένα και πιο ισλαμο-εθνικιστική εξωτερική πολιτική και η διπλωματία την έφερε σε αντιπαράθεση με τους παραδοσιακούς εταίρους, ιδίως τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη, καθώς και το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Η συνεχιζόμενη κρίση σχετικά με την απόκτηση και επιχειρησιακή λειτουργία του προηγμένου αντι-αεροπορικού συστήματος S-400 από τη Μόσχα, είναι μία ισχυρή ένδειξη ότι η Τουρκία απομακρύνεται από τους παραδοσιακούς της ρόλους ως προ-δυτικό προπύργιο στη νοτιοανατολική πλευρά του NATO και ως γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 7).

3) Νέες (ανθρώπινες) επιταγές ασφαλείας: εκτός από τις προαναφερθείσες παραδοσιακές ανησυχίες για την ασφάλεια σχετικά με τη γεωπολιτική και τις ισορροπίες ισχύος της περιοχής, έχουν επίσης εμφανιστεί και πιο σύγχρονες (ανθρώπινες) απαιτήσεις ασφαλείας. Οι αραβικές εξεγέρσεις και η καταστροφή που

προκλήθηκε από την άνοδο του IS έχουν οδηγήσει σε τεράστια οικονομικά, κοινωνικά, ασφαλιστικά και ανθρωπιστικά προβλήματα σε πολλές αραβικές χώρες, ιδίως στη Λιβύη, την Αίγυπτο, το Ιράκ, την Υεμένη, τον Λίβανο και τη Συρία. Σε πολλές ζώνες πολέμου η διαθεσιμότητα και η προμήθεια τροφίμων και νερού ήταν σπάνια - εάν υπήρχαν καθόλου - αναγκάζοντας εκατομμύρια ανθρώπους, ιδίως από το Ιράκ και τη Συρία, να εγκαταλείψουν τις χώρες τους και να γίνουν πρόσφυγες. Επιπλέον, χιλιάδες περιουσίες έχουν καταστραφεί, χιλιάδες άνθρωποι έχουν πεθάνει ή έχουν πληγεί από πείνα και θανατηφόρες ασθένειες (π.χ. χολέρα στην Υεμένη), ενώ αθώοι άνθρωποι έχουν υποστεί χημικές επιθέσεις στη Συρία και άλλοι έχουν βιώσει αναγκαστικό εκτοπισμό, τρομοκρατικές επιθέσεις. Αυτά τα προβλήματα έχουν επίσης επηρεάσει τις γειτονικές περιοχές. Από τη μία πλευρά, η προσφυγική κρίση έγινε, και εξακολουθεί να αποτελεί, μείζονα ανησυχία για την Ευρώπη και την ΕΕ πιο συγκεκριμένα. Από την άλλη πλευρά, η αστάθεια στη Μέση Ανατολή έχει συσχετιστεί με ένα παγκόσμιο κύμα ισλαμιστικών τρομοκρατικών επιθέσεων που εκδηλώθηκαν, ιδίως, στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Από αυτή την προοπτική, από τα μέσα της δεκαετίας του 2010, αυτά τα προβλήματα ανθρώπινης ασφάλειας - τα οποία ωστόσο συνδέονται με την εθνική ασφάλεια - έχουν καταστεί κεντρικά στις διεθνείς συζητήσεις και στις προσπάθειες συνεργασίας (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 7; Tziarras, 2019, σ. 5).

4) Αυξημένο ενδιαφέρον για την περιοχή από τις εξωτερικές δυνάμεις: Η σημασία που απέκτησε η Ανατολική Μεσόγειος κατά την τελευταία δεκαετία έχει προσελκύσει επίσης το αυξανόμενο ενδιαφέρον των εξωτερικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ρωσίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδίως όσον αφορά τον ενεργειακό τομέα, ενώ μεμονωμένα ευρωπαϊκά κράτη όπως η Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία προσπαθούν επίσης να αυξήσουν το ποσοστό συμμετοχής τους. Η Κίνα, επίσης, ανέπτυξε πρόσφατα έντονο ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο στο πλαίσιο της φιλόδοξης πρωτοβουλίας Belt and Road Initiative (BRI). Όσον αφορά τις ΗΠΑ και τη Ρωσία, είναι οι κύριοι εξωτερικοί γεωπολιτικοί αντίπαλοι της περιοχής. Οι σφαίρες επιρροής τους συγκρούστηκαν, κάτι που είναι προφανές, για παράδειγμα, σε εντάσεις που προέκυψαν μεταξύ των δύο δυνάμεων για την Τουρκία, την Κύπρο και την Ελλάδα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των αντιπάλων και οι συνακόλουθες γεωπολιτικές διαπραγματεύσεις θα έχουν

σημαντικό αντίκτυπο στις εθνικές εξωτερικές πολιτικές στην Ανατολική Μεσόγειο και στα δίκτυα εμπορικής, ενεργειακής και ασφάλειας συνεργασίας (Tziarras, 2019, σ. 5). Επιπλέον, οι προσπάθειες του Ιράν και της Ρωσίας να αποκτήσουν βάσεις στην περιοχή, επέφεραν την επιστροφή υψηλού επιπέδου γεωπολιτικού ανταγωνισμού που συνδέεται συχνότερα με την Ανατολική Ευρώπη και τον Δυτικό Ειρηνικό. Αυτές οι βάσεις αποτελούν επίσης νέες απειλές για τους συμμάχους των ΗΠΑ στην περιοχή. Αυτό περιλαμβάνει τη στρατιωτική και πολιτική επιρροή του Ιράν στη Συρία και - μέσω της Hezbollah - στο Λίβανο, καθώς και τις στρατιωτικές βάσεις της Ρωσίας και την προηγμένη αεροπορική άμυνα κατά μήκος της συριακής ακτής. Αυτές οι εξελίξεις διαδραματίζονται σε μια εποχή που η περιφερειακή παρουσία των ΗΠΑ έχει μειωθεί (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 7).

Οι αλλαγές που διαδραματίζονται στην περιοχή δημιουργούν σημαντικές ευκαιρίες για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Πολλοί περιφερειακοί φορείς στρέφονται προς την Αμερική για υποστήριξη σε ένα όλο και πιο δύσκολο περιβάλλον. Η Ελλάδα έχει επενδύσει έντονα στο NATO και στις διμερείς σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα κοινά ενδιαφέροντα για την ανάπτυξη ενεργειακών πόρων και τη συγκράτηση της Τουρκίας οδηγούν σε όλο και πιο στενή ευθυγράμμιση - και αυξανόμενη προθυμία να επωμιστούν τα βάρη της περιφερειακής άμυνας - μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου. Με την ηγεσία των ΗΠΑ, αυτές οι νέες εταιρικές σχέσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη σταθερότητα της περιφερειακής σταθερότητας και στην αποδυνάμωση της τουρκικής, της ιρανικής και της ρωσικής επιρροής. Υπάρχει επίσης δυνατότητα επέκτασης αυτής της συνεργασίας ώστε να συμπεριληφθούν και άλλοι περιφερειακοί φορείς όπως η Ιορδανία και η Παλαιστινιακή Αρχή. Ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν λάβει μέτρα για να υποστηρίξουν μια τέτοια συνεργασία, δεν έχουν ακόμη καθορίσει πώς να χειριστούν τις σχέσεις με την Τουρκία, ένα ζήτημα για το οποίο υπάρχει μεγάλη αναταραχή στην Ουάσινγκτον. Αυτό αντικατοπτρίζει μια ευρύτερη αβεβαιότητα, ακόμη και μεταξύ των Αμερικανών πολιτικών, για τις προθέσεις των ΗΠΑ και το επίπεδο δέσμευσης στην Ανατολική Μεσόγειο. Υπό την κυβέρνηση Obama, υπήρχε μια αίσθηση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες αφήνουν την περιοχή στις δικές τους υποθέσεις. Ωστόσο, συγκρουόμενα μηνύματα σχετικά με το επίπεδο ενδιαφέροντος της Αμερικής υφίστανται υπό την κυβέρνηση Trump (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 8).

Αυτό απορρέει σε μεγάλο βαθμό από τη γραφειοκρατική προσέγγιση λήψης αποφάσεων από μέρους των ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, η γραφειοκρατία των ΗΠΑ περιπλέκει περαιτέρω τις προσπάθειες για την ανάπτυξη μιας συνεκτικής στρατηγικής προσέγγισης στην περιοχή. Το State Department χωρίζει την περιοχή μεταξύ των ευρωπαϊκών και της εγγύς των ανατολικών τμημάτων του, ενώ το Υπουργείο Άμυνας (DOD) την χωρίζει μεταξύ ευρωπαϊκών, κεντρικών και αφρικανικών διοικήσεων. Αν και καθοδηγούνται σε μεγάλο βαθμό από πολιτικές ευαισθησίες, αυτές οι διαιρέσεις σημαίνουν επίσης ότι κάθε τμήμα ή διοίκηση αντιμετωπίζει κάθε περιοχή σε διαφορετικό γεωγραφικό πλαίσιο που περιλαμβάνει διαφορετικές χώρες και θέματα (The Jewish Institute for National Security of America, 2018, σ. 12). Σε αυτό δεν θα πρέπει να παραβλεφθούν και εσωτερικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση Trump, όπως διαδηλώσεις κατά της αστυνομικής βίας, την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, την αναδιάρθρωση των προϋπολογισμών των πολιτειών, αλλά και τη συζήτηση σχετικά με την εθνικοποίηση συγκεκριμένων τομέων πολιτικής, όπως υγεία και εκπαίδευση. Σε όλα τα παραπάνω, προστίθεται και το τεταμένο κλίμα που έχει διαμορφωθεί στο εσωτερικό της χώρας σε σχέση με την προεδρική διαδοχή.

5.4 Προτάσεις μελλοντικής έρευνας

Ιστορικά, η ζωτική θέση της περιοχής της ευρύτερης Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής στον άξονα της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής την καθιστούσε επίκεντρο μεγάλου ανταγωνισμού εξουσίας και συγκρούσεων. Η Ανατολική Μεσόγειος σηματοδότησε επίσης το σημείο όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να πιέζουν ενάντια στην εξάπλωση της κομμουνιστικής επιρροής στην αρχή του Ψυχρού Πολέμου και παρέμεινε στο επίκεντρο της μεγάλης στρατηγικής των ΗΠΑ μέχρι την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Από τότε οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν στραφεί στην αντιμετώπιση πολλαπλών προκλήσεων, καθώς οι γραφειοκρατικές προσεγγίσεις της λήψης αποφάσεων εμποδίζουν την υιοθέτηση συνεχούς και συνεκτικής στρατηγικής στην περιοχή. Πλέον, πραγματοποιούνται αξιόλογες γεωπολιτικές εξελίξεις σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο που απαιτούν την αναβάθμιση του ρόλου της Αμερικής.

Ως εκ τούτου, μελλοντικές έρευνες μπορούν να εξετάσουν διαχρονικά τον ρόλο της Ανατολικής Μεσογείου (Αιγαίο, Βόρεια Αφρική, Μέση Ανατολή) στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ από τον Ψυχρό Πόλεμο και έπειτα, υπό το πρίσμα των συνολικών οικονομικών και κοινωνικών μετασχηματισμών, προκειμένου να διαπιστωθούν

ομοιότητες και αποκλίσεις, καθώς και νέες προκλήσεις που διαφοροποιούν τις προτεραιότητες των ΗΠΑ στην περιοχή. Επίσης, δεδομένου των συνεχών εξελίξεων στην περιοχή, μία μελλοντική έρευνα μπορεί να εξετάσει συγκριτικά την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ υπό τον Πρόεδρο Obama και υπό το Πρόεδρο Trump. Τέλος, ενδεχομένως μία έρευνα στο μέλλον να εστιάσει και στην εξωτερική πολιτική που θα ασκήσει ο Τζό Μπάϊντεν ως νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Albarasneh, A. S., &Khatib, D. K. (2019). The US policy of containing Iran – from Obama to Trump 2009–2018. *Global Affairs*, 5(4-5), 369-387.
- Arı, T. (2020). Comparing the Bush, Obama and Trump Foreign Policies: Continuity and Change in American Middle East Policy. Στο: Oeke, M. K., &Yazıcı H. (Eds.), *Ultra-Nationalist Policies of Trump and Reflections in the World* (pp. 45-72). Berlin: Peter Lang GmbH.
- Baylouny, A. M. (2009). US foreign policy in Lebanon. Στο: Looney, R. (Ed.), *Handbook on US. Middle East Relations* (pp. 310-323). London: Routledge.
- Bouchet, N. (2011). Barack Obama's democracy promotion at midterm. *The International Journal of Human Rights*, 15(4), 572-588.
- Brands, H. (2016). Barack Obama and the Dilemmas of American Grand Strategy. *The Washington Quarterly*, 39(4), 101-125.
- Brown, C. (2009). Structural realism, classical realism and human nature. *International relations*, 23(2), 257-270.
- Buzan, B. (2010). Obama nation?: US foreign policy one year on: the end of leadership? - constraints on the world role of Obama's America. Στο: Kitchen, N. (Ed). *IDEAS reports - special reports, SR003. LSE IDEAS* (pp. 4-6). London: London School of Economics and Political Science.
- Cannen, E. (2014). Avant-Garde Militarism and a Post-Hip-Hop President. *International Feminist Journal of Politics*, 16(2), 255-277.
- Charountaki, M. (2014). US Foreign Policy in Theory and Practice: from Soviet era Containment to the era of the Arab Uprising(s). *Journal of International Relations and Foreign Policy*, 2(2), 123-145.
- Clarke, M., & Ricketts, A. (2017). Shielding the Republic: Barack Obama and the Jeffersonian Tradition of American Foreign Policy. *Diplomacy & Statecraft*, 28(3), 494-517.

- Clarke, M., & Ricketts, A. (2017α). Did Obama have a grand strategy?. *Journal of Strategic Studies*, 40(1-2), 295-324.
- Cordesman, A. H. (2016). Is there an Obama Doctrine?. Ανακτήθηκε από: <https://www.csis.org/analysis/there-obama-doctrine>
- Croucher, S. (2015). From world citizenship to purified patriotism: Obama's nation-shaping in a global era. *Identities*, 22(1), 1-18.
- De Castro S. M. H., & Tavares Teixeira, U. (2015). Interests and Values in Obama's foreign Policy: Leading from Behind?. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 58(2), 119-145.
- Deni, J. R. (2015). *The Real Rebalancing: American Diplomacy And The Tragedy Of President Obama's Foreign Policy*. U.S. Army War College Press. Ανακτήθηκε από: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2370.pdf>
- Dimitrova, A. (n.d.). Obama's Foreign Policy: Between Pragmatic Realism and Smart Diplomacy?. Ανακτήθηκε από: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/academy/Anna-Dimitrova-Obama's-Foreign-Policy-Between-Pragmatic-Realism-and-Smart-Diplomacy.pdf>
- Ditz, J. (2009). Obama Vows to Never Stop Pursuing al-Qaeda. Ανακτήθηκε από: <http://news.antiwar.com/2009/09/11/obama-vows-to-never-stop-pursuing-al-qaeda/>
- Donnelly, T. (2016). Obama's Foreign Policy: No Easy Fix. *Strategika*, 36, 14-15.
- Donnelly, J. (2000). *Realism and international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durden, T. (2016). "America Is On Our Side": Al-Nusra Commander Tells German Press US Is Arming Jihadists. Ανακτήθηκε από: <https://www.zerohedge.com/news/2016-09-26/america-our-side-al-nusra-commander-tells-german-press-us-arming-jihadists>

- Eisenhower, D. D. (1957). The “Eisenhower Doctrine” on the Middle East. Ανακτήθηκε από: <http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents/Eisenhower%20Doctrine%20on%20the%20Middle%20East%20January%205%2C%201957.pdf>
- Evered, K. T. (2010). The Truman Doctrine in Greece and Turkey: America's Cold War Fusion of Development and Security. *The Arab World Geographer*, 13(1), 50-66.
- Fisher, L. (1994). The Barbary Wars: Legal Precedent for Invading Haiti?. Ανακτήθηκε από: <https://ufdc.ufl.edu/AA00001229/00001/2x>
- Friedman, D., & Lundell, E. (2016). US Foreign Policy in the 21st Century - Driving Factors for Continuity & Change. *Japan SPOTLIGHT*, May/June, 21-25.
- Gerges, F. A. (2013). The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?. *International Affairs*, 89(2), 299-323.
- Gilmore, J., Sheets, P., & Rowling, C. (2016). Make no exception, save one: American exceptionalism, the American presidency, and the age of Obama. *Communication Monographs*, 83(4), 505-520.
- Ήφαιστος, Π. (2013). Στρατηγική αντιπαράθεση στην μεταψυχροπολεμική εποχή και αστάθμητοι ανθρωπολογικοί παράγοντες της μετά-αποικιακής εποχής». Στο: Μάξης Ι. (Επιμ.), *Εξεγέρσεις στον Αραβομουσουλμανικό Κόσμο: Ζητήματα Ειρήνης και Σταθερότητας στη Μεσόγειο*. Αθήνα: Λειμών.
- Hamid, S. (2017). Obama and the Limits of 'Fact-Based' Foreign Policy. Ανακτήθηκε από: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/01/obama-foreign-policy/513380/>
- Hamid, S. (2015). Islamism, the Arab Spring, and the failure of America's do-nothing policy in the Middle East. Ανακτήθηκε από: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/10/14/islamism-the-arab-spring-and-the-failure-of-americas-do-nothing-policy-in-the-middle-east/>
- Henriksen, T. H. (2016). Foreign Policy Course Correction. *Strategika*, 36, 6-8.

- Herbut, M., & Kunert-Milcarz, R. (2017). The Explanatory Power of Structural Realism in the 21st Century: the Eastern Partnership, Russian Expansionism and the War in Ukraine. *Polish Political Science Yearbook*, 46(2), 190-204.
- Ivaneishvili, B. (2012). Obama foreign policy doctrine. Preparing America to succeed in multipolar world. *Journal of social sciences*, 1(1), 27-33.
- Isaac, S. K., & Kares, H. E. (2017). American Discourses and Practices in the Mediterranean since 2001: A Comparative Analysis with the EU. Ανακτήθηκε από: https://www.iai.it/sites/default/files/medreset_wp_4.pdf
- Keller, P. (2008). Barack Obama's foreign policy what can NATO expect from the next U.S. President?. Ανακτήθηκε από: https://www.files.ethz.ch/isn/94350/rp_43en.pdf
- Karman, M. M. (2018). International anarchy revisited: A critique on Waltz's interpretation of Rousseau. *Global: Jurnal Politik Internasional*, 20(1), 1-14.
- Kaufman, R. G. (2011). The First Principles of Ronald Reagan's Foreign Policy. Ανακτήθηκε από: https://thf_media.s3.amazonaws.com/2011/pdf/fp0040.pdf
- Kingston, P. (n.d.). Lebanese Civil War. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/event/Lebanese-Civil-War>
- Klare, M. T. (2011). Carter Doctrine. <https://doi.org/10.1002/9781444338232.wbeow096>.
- Krieg, A. (2016). Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East. *International Affairs*, 92(1), 97-113.
- Lesser, I. O. (1996). Southern Europe and the Maghreb: US Interests and Policy Perspectives. *Mediterranean Politics*, 1(2), 231-242.
- Litsas, S. N. (2020). Obama's Foreign Policy and the Arab Spring: The Cases of Egypt, Libya, and Syria. Στο: Litsas, S. N. (Ed.), *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean* (pp. 103-153). Switzerland: Springer.
- Löfflmann, G. (2015). Leading from Behind – American Exceptionalism and President Obama's Post-American Vision of Hegemony. *Geopolitics*, 20(2), 308-332.

- Loyola, M. (2020). Obama Should Never Have Appeased Iran. Ανακτήθηκε από: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/01/obama-should-never-have-appeased-iran/604744/>
- Lundborg, T. (2019). The ethics of neorealism: Waltz and the time of international life. *European Journal of International Relations*, 25(1), 229-249.
- Massari, M. (2000). US Foreign Policy Decision-Making during the Clinton Administration. *The International Spectator*, 35(4), 91-105.
- McGhee G. (1990) The Truman Doctrine: Origins and Significance, 1947. Στο: *The US-Turkish-NATO Middle East Connection* (pp. 19-34). London: Palgrave Macmillan.
- Moyar, M. (2016). Leaving Behind “Leading from Behind”. *Strategika*, 36, 2-5.
- Murray, D. (2013). Military action but not as we know it: Libya, Syria and the making of an Obama Doctrine. *Contemporary Politics*, 19(2), 146-166.
- Nixon, R. (1969). Nixon Doctrine. Ανακτήθηκε από: http://cf.linnbenton.edu/artcom/social_science/clarkd/upload/Nixon%20Doctrine.pdf
- Nünlist, C. (2016). The Legacy of Obama’s Foreign Policy. *Center for Security Studies*, 188, 1-4.
- O’Reilly, M. J., & Renfro, W. B. (2006). Like father, like son? a comparison of the foreign policies of George H. W. Bush and George W. Bush. *HAOL*, 10, 17-36.
- Ovádek, M. (2015). Classical Realism and Human Nature: An Alternative Reading. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-ir.info/2015/08/09/classical-realism-and-human-nature-an-alternative-reading/>
- Pollack, K. M. (2015). U.S. policy toward a turbulent Middle East. Ανακτήθηκε από: <https://www.brookings.edu/testimonies/u-s-policy-toward-a-turbulent-middle-east/>
- Righter, R. (2015). NATO’s ‘Obama problem’. Ανακτήθηκε από: <https://www.politico.eu/article/natos-obama-problem/>

- Salonius-Pasternak, C. (2015). *Obama's Foreign Policy. A long game harried by tactical politics*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.
- Satloff, R. (2017). U.S.-Egypt Strategic Relations, From Obama To Trump: What Went Wrong And What Might Be Possible. Ανακτήθηκε από: <https://www.hoover.org/research/us-egypt-strategic-relations-obama-trump-what-went-wrong-and-what-might-be-possible>
- Schouten, P. (2011). Theory Talk #40: Kenneth Waltz – The Physiocrat of International Politics. Ανακτήθηκε από: <http://www.theory-talks.org/2011/06/theory-talk-40.html>
- Siker, J. (2012). President Obama, the Bible, and Political Rhetoric. *Political Theology*, 13(5), 586-609.
- Smith, M. (2013). The Myth of American Isolationism: Commerce, Diplomacy, and Military Affairs in the Early Republic. Ανακτήθηκε από: http://thf_media.s3.amazonaws.com/2013/pdf/SR134.pdf
- Sohns, O. L. (2017). Israel-US Relations. Ανακτήθηκε από: <https://oxfordre.com/americanhistory/view/10.1093/acrefore/9780199329175.001.0001/acrefore-9780199329175-e-385>
- Stanford Encyclopedia of Philosophy (2017). Political Realism in International Relations. Ανακτήθηκε από: <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/#KennWaltInteSyst>
- Suganami, H. (2009). Understanding Man, the State, and War. *International Relations*, 23(3), 372-388.
- Tamaki, T. (2019). Levels of Analysis of the International System. Στο: Kavalski, E. (Ed.), *Encounters with World Affairs: An Introduction to International Relations* (σσ. 85-106). Farnham: Ashgate.
- Telbami, S. (2002). Kenneth Waltz, Neorealism, and Foreign Policy. *Security Studies*, 11(3), 158-170.
- The Jewish Institute for National Security of America (2018). Sea Changes: U.S. Challenges and Opportunities in the Eastern Mediterranean. Ανακτήθηκε από:

https://jinsa.org/jinsa_report/sea-changes-u-s-challenges-and-opportunities-in-the-eastern-mediterranean/

The Nixon doctrine (1975). <https://doi.org/10.1080/05679327408448362>.

The Round Table (1957). The Eisenhower Doctrine. *The Round Table*, 47, 141-147.

The White House (2010). National Security Strategy. Ανακτήθηκε από: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

Tomes, R. R. (2014). American Exceptionalism in the Twenty-First Century. *Survival*, 56(1), 27-50.

Triana, J. M. P. (2017). Russia in the Eastern Mediterranean: a Counterweight to the West?. Ανακτήθηκε από: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionales/n1_178/russia_in_the_eastern_mediterranean_a_counterweight_to_the_west

Tristram, P. (2019). Timeline of the Lebanese Civil War From 1975 to 1990. Ανακτήθηκε από: <https://www.thoughtco.com/timeline-of-the-lebanese-civil-war-2353188>

Tziarras, Z. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean – An Introduction. Στο: Tziarras, Z. (Ed.), *The New Geopolitics Of The Eastern Mediterranean. Trilateral Partnerships And Regional Security* (pp. 5-10). Oslo: Peace Research Institute Oslo.

U.S. Department of State (2018). U.S. Relations With Israel. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-israel/>

Wæver, O. (2009). Waltz's Theory of Theory. *International Relations*, 23(2), 201-222.

Walt, S. M. (2016). The United States Should Admit It No Longer Has a Middle East Policy. Ανακτήθηκε από: <https://foreignpolicy.com/2016/01/29/the-u-s-should-admit-it-has-no-middle-east-policy-obama-cold-war-israel-syria/>

Waltz, K. N. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.

Waltz, K. N. (1996). International politics is not foreign policy. *Security Studies*, 6(1), 54-57.

Wittes, T. C. (2015). The regional impact of U.S. policy toward Iraq and Syria. Ανακτήθηκε από: <https://www.brookings.edu/testimonies/the-regional-impact-of-u-s-policy-toward-iraq-and-syria/>

Zoppo, C. E. (1982). The Mediterranean in American Foreign Policy. *Revista de Estudios Internacionales*, 3(1), 69-101.